



FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XXVII. Č. 3-4 SEPTEMBER—DECEMBER 2018 NEPREDAJNÉ



SAMOSTATNOSŤ
A SLOVENSKO
V EUROPE



SLOVENSKÉ NÁRODNÉ OBRODENIE

SLOVÁCI
V PRIEJ
SIETOVEJ
VÔJNE

SLOVÁCI V UHORSKU

NA CESTU
V SLOVENSKÉ
STÁTOVI

OBSAH

EDITORIÁL

Igor Graus Reštart a spolupráca /04

OZNAMY

Výzva na prihlasovanie príspevkov na XXIII. archívne dni v SR Nitra, 29. – 31. mája 2019 /07

VÝBOR(N)OVINY

Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov zo 6. septembra 2018 v Bratislave /09

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV MESTSKÝCH A ŠPECIALIZOVANÝCH ARCHÍVOV ZA ROK 2016 (II. ČASŤ)

/10

NOVINKY Z ICA

Katarína Kučerová Bodnárová ICA – Voľby 2018 /20

Svetový deň audiovizuálneho dedičstva 2018 /20

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – ODBORNÉ ČLÁNKY

Martin Šugár Objektivita dôkazu. Význam bádania v archíve
pri znaleckom dokazovaní /21

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

Jana Žumárová Deň otvorených dverí v Archíve Matice slovenskej /26

Júlia Ragačová Dni európskeho kultúrneho dedičstva 2018 v Trnavskom regióne /28

Michaela Weinštuková Na ceste k slovenskej štátnosti – konferencia konaná
– Michal Bartal v Košiciach v dňoch 18. – 20. septembra 2018 /31

Jana Kafúnová Na ceste k slovenskej štátnosti /32

Martin Garek Historické výročia v roku 2018 /35

Alžbeta Gabríková Výstava „Štvrtstoročie spolu. Československo a Podkarpatská Rus“ /37

Redakcia FA Tento rok smer Viedeň. Každoročná odborná exkurzia
Spoločnosti slovenských archivárov /38

Štefan Hrivňák Slávnostné odovzdávanie čestných členstiev
Spoločnosti slovenských archivárov /43

Attila Fazekas Mílniky 20. storočia v regióne Nitrianskeho kraja /44

Mária Pappová Konferencia Trnava 1238 – 2018 ... úspešný európsky príbeh /47

– Veronika Pauková Archívne rešerše v 21. storočí /48

Henrieta Žažová Kráľovstvo jedného jazyka a mravu je biedne a slabé /53

Ladislav Jurányi Jozef Kočiš – archivár a historik /55

Z MINULOSTI NAŠICH ARCHÍVOV

Janka Štefaničáková Štátny archív v Trenčíne /57

Igor Bartoš Päťdesiat rokov archivnictva v okrese Veľký Krtíš /63

DO VAŠEJ KNIŽNICE – RECENZIE

Jozef Meliš ŽAŽOVÁ, Henrieta. Stredoveké premonštrátske kláštory
v slovenskej časti územia bývalého Ostrihomského arcibiskupstva /65

DO VAŠEJ KNIŽNICE – ANOTÁCIE

<i>Ivana Červenková</i>	NĚMETHOVÁ, Silvia (zost.). Mária Terézia a jej doba vo svetle pomocných vied historických	/69
<i>Lenka Bernátová</i>	LANG, Tomáš. Zbavení práva – majetku – života. Židia na arbitrážnom území juhozápadného Slovenska 1938 – 1947	/72

NAŠI JUBILANTI

<i>Janka Schillerová</i>	Šesťdesiatiny Ivety Ďurigovej	/76
<i>Kolektív Štátneho archívu v Trenčíne</i>	Danica Hlaváčová, rod. Thurzová	/76
<i>Kolektív Štátneho archívu v Nitre, pracovisko</i>	Spiritus rector komárňanského archívu	/77
<i>Archív Komárno</i>	K 80. narodeninám Jozefa Klačku	/78
<i>Jana Gubášová Baherníková</i>	Emil Kufčák	/79
<i>Peter Vitek</i>	Valéria Molnárová – skúsená archivárka	/80
<i>Marta Bednárová</i>		

PÊLE-MÊLE

<i>Miroslav Martinický</i>	O drevených truhliciach a debnách – predchodcoch kartónových škatúl	/81
----------------------------	---------------------------------------------------------------------	-----

FÓRUM ARCHIVÁROV

2018, roč. XXVII, č. 3-4
ISSN 1339-8423 (online)
ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie)

Vydáva:
Spoločnosť slovenských archivárov
Adresa: Drotárska cesta 42
P. O. BOX 115
840 05 Bratislava 45
Slovenská republika
www.archivari.sk

E-mail redakcie:
forum.archivarov@gmail.com

Šéfredaktorka:
Katarína Kučerová Bodnárová

Redakčná rada:
Marta Bednárová, Ivana Červenková, Mária Feješová,
Štefan Hrivňák

Jazyková korektúra: Ivana Červenková, Mária Feješová

Grafická úprava: Bronislava Porubská, Tina Hrivňáková

Texty: © Michal Bartal, Igor Bartoš, Marta Bednárová, Lenka Bernátová, Ivana Červenková, Attila Fazekas, Alžbeta Gabríková, Martin Garek, Igor Graus, Jana Gubášová Baherníková, Štefan Hrivňák, Ladislav Jurányi, Jana Kafúnová, Katarína Kučerová Bodnárová, Miroslav Martinický, Jozef Meliš, Martina Orosová, Mária Pappová, Veronika Pauková, Júlia Ragačová, Janka Schillerová, Janka Štefaničáková, Martin Šugár, Peter Vitek, Michaela Weinštuková, Henrieta Žažová, Jana Žumárová, Kolektív Štátneho archívu v Nitre, pracovisko Archív Komárno, Kolektív Štátneho archívu v Trenčíne

Vychádza trikrát ročne v elektronickej podobe, nepredajné. Povolilo: MK SR 1 472/96.

Autorské práva vyhradené.
Akékoľvek rozmnožovanie textu a fotografií len so súhlasom vydavateľa.

Staršie čísla na www.archivari.sk.

Na obálke: Epozícia výstavy *Na ceste k slovenskej štátnosti* v Košiciach. Foto: Pavol Urbánek.

REŠTART A SPOLUPRÁCA

Keď ma začiatkom tohto roka v súvislosti s udeľovaním cien primátora jeho hovorkyňa oslovila s výzvou, aby som v dokrútkach predniesol svoje vízie alebo posolstvá, odmietol som s odôvodnením, že nie som svätec ani prorok a jediné, čo môžem urobiť, je slušne sa poďakovať za cenu. Keď ma prednádávnom s podobnou výzvou oslovili redaktori Fóra archivárov, neodmietol som, čoho dôkazom sú práve tieto riadky. Rozdielny postoj vyplýva z odlišného statusu súkromnej osoby v prvom prípade a predsedu Vedeckej archívnej rady v druhom prípade.

Menovanie do funkcie som od začiatku pociťoval nielen ako nespochybniteľnú česť, ale aj ako bremeno obrovskej zodpovednosti, ktorému by som sa najradšej vyhol. Zároveň však tiež ako výzvu alebo príležitosť prispieť k tomu, aby sa situácia v slovenskom archívnictve zlepšila. Vôbec si nie som istý, či na to budem mať dosť síl, lebo to samozrejme nezávisí iba odo mňa, ale dlhotrvajúce problémy vo viacerých oblastiach sú reálnym faktom a treba ich už konečne začať riešiť. Je tristné, že namiesto debaty o seriózných vedeckých záležitostiach (napríklad o reálnej výpovednej hodnote inventárnej jednotky, príprave rôznych pracovných metodík, budovania informačných portálov, foriem a spôsobov prezentácie vedeckých výstupov a podobne) je prioritne potrebné zaoberať sa najrôznejšími nevedeckými, technicko-prevádzkovými, mzdovými, hygienickými a inými podobnými záležitosťami, ktoré nemajú nič spoločné s vedou ani s odbornosťou.

Priamo s vedeckou činnosťou archívov a ich pracovníkov však súvisí edičná politika ministerstva vnútra vo vzťahu k archívom. Na myslí mám predovšetkým vydávanie Slovenskej archivistiky, ktoré sa ocitlo v zdanlivo bezvýhodiskovom kruhu: časopis nevychádza, lebo do neho nikto neprispieva a nikto do neho neprispieva preto, lebo nevychádza. Nie je však pravda, že by archivári nechceli písať, v takom prípade by sa neobjavovali nové periodiká, ktoré nechcú „nahrádzať iné, podobne zamerané periodiká“, hoci preberajú ich obsahovú štruktúru vrátane bibliografického prehľadu zahraničných archívnych periodík, čiže jednoducho kopírujú práve osvedčenú Slovenskú archivistiku.

Riešenie je pritom veľmi jednoduché – ako prvý krok je potrebné vydať papierovú archivistiku a keď ju budú archivári držať v ruke, snáď uveria, že už konečne došlo k zmene a nájdu sa aj autori do ďalších čísel. Podľa najnovších informácií od komoditného manažéra sa tlač časopisu za rok 2014 uskutoční začiatkom roka 2019. Do tlače je už pri-

pravené takmer celé aj číslo za rok 2015, chýbajú ešte dva nedodané príspevky, ktoré sa tematicky viažu na obsah čísla a k dispozícii sú aj príspevky, ktoré môžu naplniť ďalšie číslo za rok 2016. Ak by sa toto všetko podarilo realizovať v budúcom kalendárnom roku, podarilo by sa znížiť nežiaducu prestávku vo vydávaní časopisu a nepochybne by inšpirovalo alebo presvedčilo autorov, že investovať svoje publikačné výstupy do Slovenskej archivistiky jednoducho má zmysel. Až po zlikvidovaní dlhoročného sklzu bude možné obnoviť štandardnú periodicitu časopisu, čiže dve čísla ročne.

Podľa môjho názoru však vydanie musí byť v prvom rade printové, nie iba digitálne. Digitálna podoba môže byť až sekundárna. A tiež neobstojí predstava, že odborný časopis si na seba musí zarábať. Keďže nejde o bulvár ani o lesklý časopis s peknými obrázkami a krátkymi textami s jednoduchými vetnými a myšlienkovými konštrukciami, aby príliš nezatažovali čitateľov intelekt, nikdy si na seba nemôže zarábať. Vzorom pre archivistiku preto môže byť časopis Vojenská história, ktorý vydáva Ministerstvo obrany SR prostredníctvom Vojenského historického ústavu štyrikrát ročne v papierovej forme (a následne na internete publikuje v digitálnej podobe). Podobne ako tento výsostne odborný časopis, aj iné printové publikačné výstupy ministerstva s vedeckým obsahom (edícia dokumentov k vojenským dejinám, zborníky z vedeckých konferencií, monografie a iné) sú nepredajné a distribuujú sa bezplatne predovšetkým do archívov, knižníc, na historické pracoviská vysokých škôl a iným subjektom, ktoré majú vzťah k histórii.

Ďalším, a rovnako dôležitým krokom je konštituovanie novej redakčnej rady časopisu s členmi, ktorým nepôjde o to, aby im do životopisu pribudla ďalšia formálna funkcia, ale ktorí majú záujem o skutočnú redakčnú prácu – získavanie a posudzovanie príspevkov. Na všetkých ďalších úlohách súvisiacich s prípravou časopisu do tlače sú ochotné podieľať sa viaceré archívy s cieľom odbremeniť od týchto činností odbor archívov a registratúr.

V súvislosti s edičnou politikou ministerstva je tiež potrebné uviesť, že VAR-ka odboru archívov a registratúr odporúčala vypracovať návrh zásad na vytvorenie osobitného finančného fondu, z ktorého by sa na základe posúdených projektov financovala prezentácia archívnych dokumentov formou vydávania publikácií, organizovania odborných konferencií, výstav a iných vzdelávacích aktivít.

Tiež ma trápi neexistencia základnej pomôcky pre všetkých archivárov a historikov. Na myslí mám slovník archívnej terminológie, ktorý sa začal

pripravovať pred takmer dvomi desaťročiami a nikdy sa ho nepodarilo dostať do finálnej fázy. Aj v tejto záležitosti sa však už niečo podniká, vytvorila sa pracovná skupina, ktorá v súčasnosti ako prvý krok pripravuje inovovaný heslár a je oprávnený predpoklad, že aj tento dlh sa časom podarí zlikvidovať.

Ďalším restom, na ktorý VAR-ka upozornila už na svojom prvom zasadaní, je potreba vypracovania dlhodobej koncepcie rozvoja štátnych archívov. Nevie, či je to naša zásluha alebo iba zhoda okolností, ale práve v týchto dňoch sa zo strany OAR začínajú podnikáť prvé kroky na príprave Koncepcie rozvoja štátnych archívov pre roky 2020 – 2025. Zostáva iba dúfať, že nezostane len pri jej vypracovaní a zverejnení tak, ako to bolo pri koncepcii za roky 2005 – 2010 (s výhľadom do roku 2015), ale že sa bude skutočne aj realizovať. Začína sa pripravovať aj veľmi potrebná Stratégia ochrany archívnych dokumentov, uložených v štátnych archívoch (vrátane ich digitalizácie). Ani v tomto prípade si však archivári nevystačia s entuziazmom v duchu vety, ktorá v minulosti častokrát odznela pri neschopnosti ministerstva riešiť základné problémy archívov – „vy ste archivári, verím, že vy si už nejako poradíte“. Doba sa totiž diametrálne zmenila, bez patričného technického vybavenia a bez navýšenia pracovníkov archívov (a najmä finančných prostriedkov) všetky tieto aktuálne úlohy z oboch koncepcií jednoducho nebude možné plniť na štandardnej úrovni, v štandardnej kvalite a v štandardnom objeme. Prezentácia výstupov digitalizácie verejnosti prostredníctvom informačných portálov je pritom v súčasnosti absolútnou nevyhnutnosťou.

Veľmi tristne tiež pôsobí všeobecne známa skutočnosť, že archívy v mnohých prípadoch nedokážu žiadateľom o správne informácie (čiže svojim klientom alebo zákazníkmi) poskytnúť čitateľnú a kvalitnú xerokópiu archívneho dokumentu na úradné alebo súkromné účely, hoci archív za to od žiadateľa vyžaduje platbu. Dôvodom je beznádejne zastaraná, pätnásť- a viacročná technika, ktorá už jednoducho nedokáže pracovať. V tejto súvislosti možno spomenúť veľmi presnú poznámku môjho kolegu, ktorý pri nedávnej prehliadke jedného múzea povedal, že „tu majú ako exponáty to, čo my máme ako vybavenie“.

V archívoch je samozrejme aj veľké množstvo ďalších problémov, predovšetkým technického rázu – za všetky môžem uviesť napríklad zastaraný vozový park (ak sa vôbec dá hovoriť o nejakom vozovom parku), zlý technický stav archívnych budov, absenciu mobilnej regálovej techniky a podobne. V tejto súvislosti by bolo tiež potrebné nejakým spôsobom upraviť postavenie archívov voči centráram podpory.

Hoci dobré vzťahy sú samozrejme základom dobrej spolupráce, v realite to rozhodne nestačí, pretože centrá sa nemôžu venovať iba archívom a archívne potreby sa v záplave požiadaviek iných úradov strácajú. Plnenie potrieb archívov by malo byť ošetrované osobitným spôsobom, a najmä by malo byť stanovené jednotne, aby nevznikal priestor na vznik regionálnych špecifik a rozdiely a výsledky pri jednotlivých archívoch by nemali závisieť iba od stupňa dobrých vzťahov, prípadne ochoty či neochoty (prípadne možnosti alebo nemožnosti) príslušného centra riešiť aktuálne technické potreby archívu. V archívoch, ktoré majú päť a viac pracovísk, by tiež bolo potrebné mať z vlastných pracovníkov zriadenú funkciu akéhosi technického správcu, ktorý by pre riaditeľov sústavne monitoroval všetky technické záležitosti, pretože v súčasnosti sa riaditelia archívov dostali na úroveň dispečerov technických služieb a nemajú čas ani priestor zaoberať sa v dostatočnej miere odbornými záležitosťami.

Ďalšou oblasťou, ktorá si vyžaduje nápravu, je úprava spoločenského postavenia alebo vnímania profesie archivárov. Aby prestalo platiť známe čelkové „ja som archivár, kto je menej“. V archívoch pracuje veľké množstvo vzdelaných a odborne erudovaných osôb, na ktoré sa verejnosť (ale často aj pracovníci samotného ministerstva!) pozerá iba ako na nejakých skladníkov, v lepšom prípade na médiami preferovaných príživníckych ministerských úradníkov. V mnohých prípadoch je ich platové zaradenie pod úrovňou nástupného platu predavača v potravinách, ktorý po absolvovaní nevyhnutného vyloženia tovaru veľkú časť pracovného času trávi fajčením na rampe pred skladištom a zabávaním sa s mobilným telefónom. Na rozdiel od nich však archivári musia permanentne odborne premýšľať a na zábavu alebo trávenie pracovného času podobným spôsobom im pri plnení obrovského množstva pracovných úloh, ktoré každoročne pribúdajú, jednoducho nezostáva priestor.

Smutné však je, že si už prestávame ceníť i sami seba. Čo sa stalo s Križkovou alebo Sasinkovou medailou? A prečo Pamätnú medailu Ministerstva vnútra SR dostávajú iba hasiči alebo policajti? Veď to nie je až tak dávno, čo archivári boli oceňovaní aj štátnymi vyznamenaniami.

Problematická je však aj oblasť vzájomných vzťahov všetkých osôb pôsobiacich vo sfére slovenského archívnictva. Na mysli mám rozdrobenosť našej archívnej komunity, vytváranie skupiniek archivárov a „archivárov“, vzájomnú animozitu, osočovanie na jednotlivých úrovniach – medzi archivármi, odborom, katedrou (resp. katedrami), a to v najrôznejších kombináciách.

V uvádzaní podobných príkladov by som mohol ešte dlho pokračovať, ale nemá to význam, pretože to vôbec nesúvisí s prácou Vedeckej archívnej rady.

V každom prípade je však potrebné zmieniť sa aj o druhej rovine, a to o rovine očakávaní zo strany archivárov vo vzťahu k VAR-ke, ktoré sú často maximalistické a absolútne nerealistické. Rada je legislatívne konštituovaná ako „poradný orgán ministra vnútra SR na riešenie odborných otázok a vedeckovýskumnej činnosti v oblasti archívniectva, pomocných vied historických a príbuzných vedných odborov v rozsahu ustanovenom zákonom“. Z uvedeného zreteľne vyplýva nielen obsah jej činnosti, ale aj rozsah právomocí. Tie spočívajú iba v poradnej činnosti, VAR-ka nemôže nič určovať ani o ničom rozhodovať. Uvedené konštatovanie pritom nie je alibizmom, ale mantinelmi, v ktorých sa jej členovia môžu pohybovať. Úplne iná vec však je, ako sa budú tieto rady prijímať. Lebo je pravda, že poradné orgány ministerstva vnútra (napríklad Heraldická komisia) majú úplne iné postavenie ako poradné orgány ministerstva obrany (napríklad Rada pre vojenskú symboliku). Z vlastnej skúsenosti z práce v oboch poradných orgánoch viem, že zatiaľ čo v prvom prípade sa výstupy komisie môžu zobrať iba na vedomie a následne sa prijme rozhodnutie, ktoré je s ním v rozpore, výstupy vojenskej rady sa napriek jej rovnakému postaveniu ako poradného orgánu okamžite prijímajú a realizujú v praxi, a to dokonca aj na úrovni zmeny legislatívy.

Nechcem však pôsobiť príliš negativisticky, a tak záverom môžem povedať za celú VAR-ku, že sa budeme počas nášho päťročného funkčného obdobia usilovať zo všetkých síl, aby sme prispeli k zlepšeniu stavu slovenského archívniectva. Naše úsilie by však vyznelo naprázdno bez tesnej a účinnej spolupráce s OAR, ktorý sa usiluje presne o to isté a OAR preto zase bude musieť mať rešpekt zo strany generálneho riaditeľa SVS a ministerky (resp. ministra) vnútra SR, ktorí budú musieť reálne potreby slovenského archívniectva riešiť v ďalšej spolupráci na svojej úrovni – len tak sa môže spoločnými silami niečo zmeniť k lepšiemu, aby sme sa priblížili k európskym archívnym štandardom. Ak by som to mal zhrnúť, dalo by sa z toho urobiť veľmi stručné posolstvo o potrebe reštartu viacerých činností, vzťahov a vzájomnej spolupráce všetkých osôb pôsobiacich vo sfére archívniectva, a to na všetkých úrovniach. Čiže jednoducho reštart a spolupráca.

Igor Graus

Predseda Vedeckej archívnej rady





**Výzva na prihlasovanie príspevkov na XXIII. archívne dni v SR
Nitra, 29. – 31. mája 2019**

**OD ELENCHU PO E-ARCHÍV
ARCHÍVNE A REGISTRATÚRNE POMÔCKY VČERA, DNES A ZAJTRA**

Najstaršia evidenčná a vyhľadávacia pomôcka na území bývalého Uhorska, Inventár archívu vesprímskeho biskupstva, vznikla v roku 1352. Najstaršou archívnu pomôckou, ktorá sa nachádza v archívoch na území Slovenska, by mal byť elench Archívu mesta Košice zo začiatku 16. storočia, ktorý zostavil mestský notár Ján Scheutzlich (1503 – 1512). V prostredí archívov rôznych pôvodcov nachádzame viac než päťstoročný vývoj tvorby archívnych informačných systémov, ktorý začíname systematickejšie vyhodnocovať.

V jednotlivých príspevkoch chceme otvoriť a prezentovať tieto tematické okruhy:

- najstaršie pomôcky jednotlivých pôvodcov (elenchy, indexy, repertoriá, registre),
- vývoj metodiky tvorby pomôcok (metodické pokyny, normy, legislatíva),
- rozbery jednotlivých pomôcok,
- formálne premeny vyhľadávacích a evidenčných pomôcok (od pergamenu po elektronické),
- vývoj opisu archívneho materiálu a terminológie, pomocného aparátu (opisy dokumentov, inventárnych jednotiek, registre k archívnym a registratúrnym pomôckam),
- možnosti využitia historických pomôcok v súčasnosti (ako prameň k metodike a terminológii, ich praktické využitie, aktuálnosť pre súčasné vyhľadávanie),
- otázka digitalizácie neelektronických archívnych pomôcok,
- systemizácia archívnych dokumentov v zrkadle archívnych a registratúrnych pomôcok,
- pomôcky ako prameň k dejinám archívov,
- automatizované archívne systémy, elektronické archívne pomôcky a ich online sprístupnenie,
- vízie tvorby archívnych a registratúrnych pomôcok v digitálnom a elektronickom veku.

Záujemcov o aktívne vystúpenie na konferencii prosíme, aby uviedli názov svojho príspevku spolu s anotáciou (3-5 riadkov) a resumé (1-2 strany) a vyplnenú prihlášku zaslali do **28. februára 2019** na adresu **peter.kerestes@minv.sk**.

Tešíme sa na Vaše príspevky, podnety a myšlienky!
Výbor Spoločnosti slovenských archivárov

**Prihláška príspevku
na XXIII. archívne dni v SR, Nitra, 29. – 31. mája 2019**

**OD ELENCHU PO E-ARCHÍV
*ARCHÍVNE A REGISTRATÚRNE POMÔCKY VČERA, DNES A ZAJTRA***

Titul, meno a priezvisko autora:

Názov a adresa inštitúcie:

Kontaktná mailová adresa:

Názov príspevku:

Anotácia:

Resumé:

VÝBOR(N)OVINY

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSÝCH ARCHIVÁROV ZO 6. SEPTEMBRA 2018 V BRATISLAVE

Program:

Jesenná exkurzia
 Zimný seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnickva
 Edičná činnosť SSA
 Fórum archivárov
 Rôzne

Na zasadnutí sa zúčastnilo osem členov výboru a revíznej komisie, štyria sa ospravedlnili. O pripravách na jesennú jednodňovú exkurziu do vienských archívov informoval Juraj Šedivý, ktorý dohodol exkurziu do *Wiener Stadt- und Landesarchiv* a *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* na druhý októbrový týždeň. Bude vypracovaná pozvánka, ktorá sa rozosle členom SSA a následní záujemcovia sa budú prihlasovať u hospodárky SSA Marty Švolikovej.

Martina Orosová informovala výbor o výsledkoch pracovného stretnutia s riaditeľkou Štátneho archívu v Žiline so sídlom v Bytči Janou Kurucárovou. Dohodli sa na vzájomnej spolupráci SSA a archívu pri organizovaní zimného seminára venovaného Jozefovi Kočišovi. Akcia sa uskutoční začiatkom decembra v Sobášnom paláci v Bytči. Pracovníci bytčianskeho archívu pripravujú príspevky o živote a diele Jozefa Kočiša.

Štefan Hrivňák informoval o postupe prác v projekte „Srdcom archivár : život a dielo Jozefa Watzku“. Žiadosť o finančnú podporu sa bude podávať až budúci rok a do konca budúceho roka tak spadá (pri kladnom posúdení žiadosti) aj vyúčtovanie. Ohľadom zborníka z archívnych dní 2018, ktorého zostavovateľmi sú František Chudjak a Júlia Ragačová, sa edičné práce nepohli ďalej. Editori budú konzultovať financovanie zborníka s Radoslavom Ragačom.

Biografický slovník slovenských archivárov stojí na nedodaní niektorých úvodných štúdií k dejinám slovenského archívnickva. Jednotlivé biografické heslá sa v súčasnosti zalamujú. Financovanie, ktoré prisľúbil Odbor archívov a registratúr sekcie verejnej správy MV SR, sú viazané na tento rok. Je preto

nutné, čo najrýchlejšie zozbierať chýbajúce príspevky a pripraviť dielo na tlač. Vo veci dodania fotiek zosnulých archivárov sa v niektorých konkrétnych prípadoch oslovia zamestnanci Národného biografického ústavu.

Druhé tohtoročné číslo Fóra archivárov je pripravené, robia sa posledné korektúry a v ďalšom týždni bude časopis publikovaný. Nová redakcia funguje zatiaľ veľmi dobre, boli oslovení autori ďalších článkov a príspevkov a súbežne sa pripravuje číslo 3/2018.

Štefan Hrivňák ponúkol výboru pomoc Archívu mesta Bratislavy v súvislosti s organizovaním slávnostného odovzdávania čestných členstiev SSA. Môže zabezpečiť na toto podujatie Justiho sieň Primaciálneho paláca a konať sa bude v rovnakom týždni ako exkurzia do Viedne. V rámci programu budú čítané príhovory k oceneným profesorom Richardovi Marsinovi, Jozefovi Novákovi a Júliusovi Bartlovi.

M. Orosová informovala výbor, že jej bola odovzdaná kompletne celá agenda od Márie Grófovej a dostala aj výtlačky zborníkov z činnosti SSA. Hlavnou úlohou pre najbližšie obdobie bude zistiť stav účtu a založiť internetbanking. Ohľadom vyplatenia nášho webmastera Mateja Kotála výbor odsúhlasil vyplatiť mu odmenu 400 eur (200 ročne). Webová stránka spoločnosti je už veľmi zastaraná, preto M. Kotál zistí možnosti zriadenia novej webovej platformy. Rozvinula sa diskusia ohľadom uchovávaní fotografií z akcií, ktoré spoločnosť organizuje a v minulosti organizovala. Po vytvorení nového webu by mohli byť fotografie podujatí publikované vo väčšej kvalite. Zároveň je dôležité systematicky uchovávať fotografie na externých diskoch.

M. Orosová ďalej oznámila výboru, že Radoslav Ragač žiadal podporu spoločnosti pri vytvorení slovenskej sekcie komitétu Modrý štít, čo je organizácia participujúca na ochrane kultúrneho dedičstva. Robert Maretta otvoril tému Ceny Elemíra Rákoša. Tá bola udelená len raz, v roku 2006. Cena sa udeľovala nepublikovanej štúdii z archívnickva alebo PVH. Benefitom bolo jej publikovanie v Slovenskej archivistike a finančná odmena. V súčasnosti sa však Slovenská archivistika nevydáva a nie je možné zabezpečiť jej publikovanie. Táto otázka bola presunutá na ďalšie rokovanie.

Na záver predsedníčka M. Orosová poďakovala členom za účasť na zasadnutí a ukončila program rokovania.

Zapísal: Štefan Hrivňák
 Overila: Martina Orosová

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV MESTSKÝCH A ŠPECIALIZOVANÝCH ARCHÍVOV ZA ROK 2016 (II. ČASŤ)

ARCHÍV MESTA BRATISLAVY

- DUCHOŇ, Michal – DUCHOŇOVÁ, Diana. Spiš v rokoch 1711 až 1769. In HOMZA, Martin – SROKA, Stanisław A. (eds.). *Historia Scepusia II. Dejiny Spiša od roku 1526 do roku 1918*. Bratislava – Krakow : Univerzita Komenského v Bratislave – Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2016, s. 332-364, ISBN 978-80-223-4210-0.
- DUCHOŇ, Michal. Hradné panstvá Svätý Jur a Pezinok v 16. storočí. In DUCHOŇOVÁ, Diana – FUNDÁRKOVÁ, Anna (eds.). *Hrady a hradné panstvá na Slovensku : dejiny, majitelia, prostredie*. Bratislava : Historický ústav SAV; Veda, 2016, s. 37-50, ISBN 9788022415392.
- DUCHOŇ, Michal. Špecifiká zdravotnej starostlivosti v mestách. In *Zdravotnícke noviny*, č. 30, 25. augusta 2016, s. 10.
- SÁMELOVÁ, Tina. História mesta Bratislavy v digitálnej podobe alebo Ako prepájame minulosť s budúcnosťou. In GRESCHOVÁ, Eva – CHUDJÁK, František (eds.). *Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2015*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2016, s. 98-105.
- TVRDOŇOVÁ, Kristína. Jozef Horváth a jeho pramene k dejinám Bratislavy. In *Bratislava. Zborník Múzea mesta Bratislavy*, roč. XXVIII, 2016, s. 187-202.
- VIGLAŠ, Peter. Svet v pohybe. Editoriál. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 3, s. 4-5, ISSN 1339-8423.

ARCHÍV MESTA KOŠÍC

- ANNA, Peter. Kino Úsmev. In *Staromestské listy. Informačný sprievodca mestskej časti Košice-Staré Mesto*, 2016, č. 3, s. 3.
- ANNA, Peter. Mesto športu a jeho športové počiatky. In *Staromestské listy. Informačný sprievodca mestskej časti Košice-Staré Mesto*, 2016, č. 4, s. 3.
- KUŠNÍROVÁ, Daniela – ANNA, Peter. *Košické doštavenička*. Košice, 2016, 158 s.
- SZEGHY, Gabriel. Kassai görög katolikusok és Rákóczi. In *Rákóczi és Kassa*. Sárospatak, 2016,

- s. 105-113. (rovnako aj v slovenskej verzii)
- SZEGHY, Gabriel. Notície Mateja Bela – Abovská stolica. Jeden z prameňov na spoznanie miestnej šľachty. In *Košické historické zošity 26/2016. Zborník Dejepisného spolku v Košiciach*, s. 17-31.
- SZEGHY, Gabriel (ed.). *Košické historické zošity 26/2016. Zborník Dejepisného spolku v Košiciach*, 63 s.

ÚSTREDNÝ ARCHÍV GEODÉZIE A KARTOGRAFIE

bez publikačnej činnosti

LITERÁRNY ARCHÍV SLOVENSKEJ NÁRODNEJ KNIŽNICE

- BOŽEKOVÁ, Martina – KUCIANOVÁ, Anna (eds.). *Pramene slovenskej hudby V. 1. Písomné hudobné pramene 16. – 18. storočia na Slovensku. 2. Služby pre osoby so zdravotným postihnutím, autorský zákon a metodika spracovania hudobných dokumentov, virtuálna národná filmotéka. Zborník z 5. konferencie hudobných knihovníkov, archivárov a múzejníkov: [CD-ROM]*. Martin : Slovenská národná skupina IAML, 2016, ISBN 978-80-972230-0-7.
- BRINCKOVÁ, Magdaléna. Správa o seminári. In BRINCKOVÁ, Magdaléna (ed.). *Literárny archív 40*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2015, s. 214-222, ISBN 978-80-8149-052-1. (vyšlo v r. 2016)
- BRINCKOVÁ, Magdaléna (ed.). *Literárny archív 40*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2015, 239 s., ISBN 978-80-8149-052-1. (vyšlo v r. 2016)
- JÁNOŠÍK, Marcel. Svetská hudba 16. – 18. storočia v písomných hudobných prameňoch Literárneho archívu SNK. In *Pramene slovenskej hudby V. 1. Písomné hudobné pramene 16. – 18. storočia na Slovensku. 2. Služby pre osoby so zdravotným postihnutím, autorský zákon a metodika spracovania hudobných dokumentov, virtuálna národná fonoté-*

- ka. Zborník z 5. konferencie hudobných knihovníkov, archivárov a múzejníkov: [CD-ROM]. Martin : Slovenská národná skupina IAML, 2016, s. 15-23, ISBN 978-80-972230-0-7.
- JÁNOŠÍK, Marcel. V kaštieli znela baroková hudba. In *MY noviny stredného Považia*, roč. 59, 2016, č. 2, s. 8, ISSN 0231-861X.
- MONCMANOVÁ, Ľubica. Spomienka na literárnu archivárku Anastáziu Šarluškovú (29. 1. 1936 – 25. 12. 2014). In *Knižnica*, roč. 17, 2016, č. 1, s. 85-87, ISSN 1335-7026.
- OLEJŇÁKOVÁ, Katarína. Osobný fond Bohuslav Klimo-Hájomil. In BRINCKOVÁ, Magdaléna (ed.). *Literárny archív 40*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2015, s. 195-200, ISBN 978-80-8149-052-1. (vyšlo v r. 2016)
- PÁSTOROVÁ, Eva. Desiat prikázaní pre ženu: Krátky pohľad na postavenie ženy v 19. storočí na príklade archívneho dokumentu. In BRINCKOVÁ, Magdaléna (ed.). *Literárny archív 40*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2015, s. 114-116, ISBN 978-80-8149-052-1. (vyšlo v r. 2016)
- PÁSTOROVÁ, Eva. Vzácná žena (Spomienka na Oľgu Textorisovú). In *Knižnica*, roč. 17, 2016, č. 2, s. 78-80, ISSN 1335-7026.
- SLOŠIAROVÁ, Mária. Z rukopisnej pozostalosti Martina Hollého st. v Literárnom archíve SNK. In *Knižnica*, roč. 17, 2016, č. 2, s. 75-78, ISSN 1335-7026.
- ŠIŠMIŠOVÁ, Karin. Literárny archív na ceste od „strojového spracovania“ k digitalizácii. In BRINCKOVÁ, Magdaléna (ed.). *Literárny archív 40*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2015, s. 124-135, ISBN 978-80-8149-052-1. (vyšlo v r. 2016)
- ŠIŠMIŠOVÁ, Karin. Osobný fond Július Botto. In BRINCKOVÁ, Magdaléna (ed.). *Literárny archív 40*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2015, s. 187-194, ISBN 978-80-8149-052-1. (vyšlo v r. 2016)
- ŠIŠMIŠOVÁ, Karin. Najzaujímavejšie dokumenty z Literárneho archívu SNK. In *Knižnica*, roč. 17, 2016, č. 3, s. 72-77, ISSN 1335-7026.
- TRNOVSKÁ, Miroslava. Drahé deti moje! Z rukopisnej pozostalosti Alexandra Hirnera v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice. In *Knižnica*, roč. 17, 2016, č. 3, s. 77-79, ISSN 1335-7026.
- VALOVÁ, Mária. Básnik Pavol Horov v zbierkach Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice. In *Knižnica*, roč. 16, 2015, č. 4, s. 95-101, ISSN 1335-7026. (vyšlo v r. 2016)
- VALOVÁ, Mária. Ľudovít Štúr a Hradec Králové. In *Knižnica*, roč. 16, 2015, č. 4, s. 27-31, ISSN 1335-7026. (vyšlo v r. 2016)
- VALOVÁ, Mária. Portréty rodeného lyrika Jána Kostru. Zo zbierok Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice v Martine. In *Knižnica*, roč. 17, 2016, č. 1, s. 73-78, ISSN 1335-7026.
- VALOVÁ, Mária. Albumy, ktoré dýchajú históriou. In *Múzeum*, roč. LXII, 2016, č. 2, s. 34-36, ISSN 0027-5263.
- WEISSOVÁ, Ivana. Obrázky zo života rodiny Rehora Urama-Podtatranského. In *Knižnica*, roč. 17, 2016, č. 1, s. 78-85, ISSN 1336-0965.

ARCHÍV MATICE SLOVENSKEJ

- MADURA, Pavol. 90. výročie slávnostného otvorenia druhej budovy Matice slovenskej (1926 – 2016). (*Katalóg výstavy*). Martin : Matica slovenská, 2016, 48 s., ISBN 978-80-8128-170-9.
- MADURA, Pavol. Spoznať a prepojiť (Návšteva Matice slovenskej u amerických Slovákov). In *Slovensko*, roč. 38, 2016, č. 2, s. 14-15.
- MADURA, Pavol. Stále mladá deväťdesiatnička. In *Slovensko*, roč. 38, 2016, č. 3, s. 6-7.
- MADURA, Pavol. Výstava k 90. výročiu druhej budovy Matice slovenskej. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 3, s. 53-55, ISSN 1339-8423.
- MADURA, Pavol. 90-ročná druhá budova Matice slovenskej. In POLLÁK, Róbert – GAŠAJ, Dáriuš – JARINKOVIČ, Martin (eds.). *Historica Carpatica 47/2016 : zborník Východoslovenského múzea v Košiciach*. Košice : Východoslovenské múzeum, 2016, s. 141-142, ISBN 978-80-89093-42-7.
- ŽUMÁROVÁ, Jana. Bolesťné hľadanie identity. In *Slovenské národné noviny*, roč. 31, 2016, č. 23, s. 9.
- ŽUMÁROVÁ, Jana. Správa z porady riaditeľov špecializovaných verejných archívov a seminára na tému Predstavujeme najzaujímavejšie dokumenty z našich archívov (4. – 6. 11. 2015 Bratislava, Častá Papiernička). In *Historický zborník*, roč. 26, 2016, č. 2, s. 207-208, ISSN 1335-8723 62.
- ŽUMÁROVÁ, Jana. Vzácné návštevy v Archíve Matice slovenskej v roku 2016. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 3, s. 104-105, ISSN 1339-8423.

ÚSTREDNÝ ARCHÍV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

- HASÁKOVÁ, Zuzana. Správa z konferencie Archívy, knižnice a múzea v digitálnom svete 2015. In *Múzeum*, roč. 62, 2016, č. 1, s. 66, ISSN 0027-5263.
- MAJEROVÁ, Kristína. Vedecká výchova ako najvyšš-

šia forma odborného vzdelávania. In ČERVENKOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela (eds.). *Škola základ života : história školstva v archívnych dokumentoch*. Bratislava : Slovenský národný archív, 2016, s. 463-474, ISBN 978-80-971767-3-0.

ARCHÍV UNIVERZITY KOMENSKÉHO A REGISTRATÚRNE STREDISKO FiF UNIVERZITY KOMENSKÉHO

- GAHÉR, František. Nápisy na renesančných sepulkráliách západného Slovenska. In NEKVAPIL, Ladislav (ed.). *Kultura psaní v dějinách*. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2016, s. 79-92, ISBN 978-80-7395-956-2.
- GAHÉR, František. Štyri novoveké náhrobky evanjelického cintorína vo Svätom Jure. In *Historika*, roč. 5, 2016, č. 2, s. 27-29, ISSN 1338-998X.
- GRÓFOVÁ, Mária – MALOVCOVÁ, Božena (eds.). *Bitka pri Moháči – historický medzník v dejinách strednej Európy (490. výročie)*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov s podporou Medzinárodného vyšehradského fondu, 2016, 308 s., ISBN 978-80-224-1579-8.
- GRÓFOVÁ, Mária. Predslov. In GRÓFOVÁ, Mária – MALOVCOVÁ, Božena (eds.). *Bitka pri Moháči – historický medzník v dejinách strednej Európy (490. výročie)*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov s podporou Medzinárodného vyšehradského fondu, 2016, s. 9-11, ISBN 978-80-224-1579-8.
- GRÓFOVÁ, Mária. Vorwort. In GRÓFOVÁ, Mária – MALOVCOVÁ, Božena (eds.). *Bitka pri Moháči – historický medzník v dejinách strednej Európy (490. výročie)*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov s podporou Medzinárodného vyšehradského fondu, 2016, s. 12-14, ISBN 978-80-224-1579-8.
- GRÓFOVÁ, Mária. Príhovor Mgr. Márie Grófovej, predsedníčky Spoločnosti slovenských archivárov. In GRÓFOVÁ, Mária – MALOVCOVÁ, Božena (eds.). *Bitka pri Moháči – historický medzník v dejinách strednej Európy (490. výročie)*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov s podporou Medzinárodného vyšehradského fondu, 2016, s. 22-23, ISBN 978-80-224-1579-8.
- GRÓFOVÁ, Mária. Rede von Mgr. Mária Grófová, der Vorsitzenden der Gesellschaft slowakischer Archivare. In GRÓFOVÁ, Mária – MALOVCOVÁ, Božena (eds.). *Bitka pri Moháči – historický medzník v dejinách strednej Európy (490. výročie)*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov s podporou Medzinárodného vyšehradského fondu, 2016, s. 24-26, ISBN 978-80-224-1579-8.
- GRÓFOVÁ, Mária. Dvadsaťpäť rokov existencie Spoločnosti slovenských archivárov. In GREŠCHOVÁ, Eva – CHUDJÁK, František (eds.). *Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2015*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov 2016, s. 140-199, ISBN 978-80-971356-2-1.
- GRÓFOVÁ, Mária. Príhovor (XIX. archívne dni v Slovenskej republike). In GREŠCHOVÁ, Eva – CHUDJÁK, František (eds.). *Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2015*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2016, s. 15-16, ISBN 978-80-971356-2-1.
- GRÓFOVÁ, Mária. Príhovor (Storočnica Michala Kušika 1915 – 2000). In GREŠCHOVÁ, Eva – CHUDJÁK, František (eds.). *Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2015*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2016, s. 209-210, ISBN 978-80-971356-2-1.
- GRÓFOVÁ, Mária. Bratislava a Univerzita Komenského: tradícia univerzitného vzdelávania v hlavnom meste Slovenskej republiky. In MOSKWIN, Andriaj (ed.). *Bratysława – miasto na skrzyżowaniu kultur : Bratislava – mesto na križovatke kultúr*. Warszawa : Katedra Studiów Interkulturowych Europy Środkowo-Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, 2016, s. 93-114, ISBN 978-83-945630-4-2.
- GRÓFOVÁ, Mária. Zahraničné vyznamenanie pre archivára Univerzity Komenského. In *Naša univerzita*, roč. 63, 2016, č. 3, s. 15.
- GRÓFOVÁ, Mária. Seminár k stému výročiu narodenia Michala Kušika (1915 – 2000). In *Historický zborník*, roč. 26, 2016, č. 1, s. 227-228.
- GRÓFOVÁ, Mária. Spoločnosť slovenských archivárov štvrtstoročná. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 1, s. 17-23, ISSN 1339-8423.
- GRÓFOVÁ, Mária. Správa o činnosti Spoločnosti slovenských archivárov. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 2, s. 11-13, ISSN 1339-8423.
- GRÓFOVÁ, Mária. Rok v znamení výročí Slovenského rozhlasu a Slovenskej televízie. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 3, s. 37-39, ISSN 1339-8423.
- GRÓFOVÁ, Mária. Ocenenie *Pro Archivu Universitatis* putovalo na Slovensko. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 3, s. 60, ISSN 1339-8423.
- GRÓFOVÁ, Mária. Odpovede na anketové otázky Quo vadis Spoločnosť slovenských archivárov? In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 1, s. 23-24, ISSN 1339-8423.
- GRÓFOVÁ, Mária. (Anotácia) KOLEKTÍV. *Sloven-*

- ské dejiny od úsvitu po súčasnosť. Bratislava : Perfekt, 2015, 552 s., ISBN 978-80-8046-730-2. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 1, s. 52-53, ISSN 1339-8423.
- GRÓFOVÁ, Mária. (Anotácia) DVOŘÁKOVÁ, Daniela a kol. *Človek a svet zvierat v stredoveku*. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2015, 576 s., ISBN 978-80-224-1423. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 1, s. 53-55, ISSN 1339-8423.
- GRÓFOVÁ, Mária. (Anotácia) HLAVAČKOVÁ, Miriam. *Juraj zo Schönbergu. Bratislavský prepoš v službách cisára a kráľa*. Bratislava : HŮ SAV, 2015, 296 s., ISBN 978-80-224-1473-9. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 2, s. 75-76, ISSN 1339-8423.
- GRÓFOVÁ, Mária. (Anotácia) STADTRUCKER, Ivan. *Dejiny Slovenskej televízie : Náčrt vývojových tendencií kultúrotvornej inštitúcie (1956 – 1989)*. Bratislava : Perfekt, 2015, 312 s., ISBN 978-80-8046-738-8. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 3, s. 38-39 (v rámci článku), ISSN 1339-8423.
- MACOUNOVÁ, Jana – NALEVANKOVÁ, Gabriela. Výročie FiF UK v svedectve archívnych dokumentov a fotografií. In *Naša univerzita*, roč. 63, 2016, č. 4, s. 15, ISSN 1338-4163.
- MACOUNOVÁ, Jana – NALEVANKOVÁ, Gabriela. Vedecká konferencia a výstava k 95. výročiu vzniku Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 3, s. 78-84, ISSN 1339-8423.
- MACOUNOVÁ, Jana. (Anotácia) GRAUS, Igor. *Banská Bystrica v 16. storočí. Štúdie z dejín mesta*. Banská Bystrica : MK SR, ENTERPRISE, spol. s r. o., 2015, 225 s., ISBN 978-80-85342-36-9. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 1, s. 56-58, ISSN 1339-8423.
- MACOUNOVÁ, Jana. (Anotácia) HOMZA, Martin. *Stredná Európa I. na začiatku stredoveku*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2014, 313 s., ISBN 978-80-223-3830-1. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 3, s. 107-108, ISSN 1339-8423.
- NALEVANKOVÁ, Gabriela (Anotácia) GAJDOŠOVÁ, Martina – KEREČMAN, Peter. *Prvé ženy v slovenskej advokácii*. Bratislava : VEDA, 2015, 320 s., ISBN 978-80-224-1430-2. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 1, s. 55-56, ISSN 1339-8423.
- ĎURČANSKÝ, Marek – MARETTA, Robert Gregor. Władysław Bobek (1900 – 1942). In BARON, Roman – MADECKI, Roman – MALICKI, Jan et al. *Czeskie badania nad Polską w kontekście Europy Środkowej i Wschodniej*. Praha : Historický ústav AV ČR, 2016, s. 429-432, ISBN 978-80-7286-271-9.
- MARETTA, Robert Gregor. Autentické protokoly hodnoverného miesta pri Bratislavskej kapitule z pohľadu novovekej paleografie. In VALO, Ján (ed.). *Štúdie o činnosti hodnoverných miest na Slovensku*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2016, s. 21-31, ISBN 978-80-223-4045-8.
- MARETTA, Robert Gregor. Michal Kušík – prvý slovenský archívny teoretik. In GRESCHOVÁ, Eva – CHUDJÁK, František (eds.). *Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2015*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2016, s. 227-235, ISBN 978-80-971356-2-1.
- MARSINA, Richard – MARETTA, Robert Gregor. Bibliografia Michala Kušíka. In GRESCHOVÁ, Eva – CHUDJÁK, František (eds.). *Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2015*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2016, s. 281-288, ISBN 978-80-971356-2-1.
- MARETTA, Robert Gregor. (Anotácia) DOMENOVÁ, Marcela – MAGDOŠKO, Drahoslav (eds.). *Poznávanie dejín Slovenska : Pramene, metódy a poznatky*. Prešov – Košice : Universum, 2015, 359 s., ISBN 978-80-89046-90-4. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 2, s. 72-74, ISSN 1339-8423.
- MARETTA, Robert Gregor. (Anotácia) Marek z Káľtu. *Chronica Picta : Viedenská maľovaná kronika*. Prel. Július Sopko a Tünde Lengyelová. Bratislava : Perfekt, 2016, 287 s., ISBN 978-80-8046-770-8. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 3, s. 108-109, ISSN 1339-8423.

ARCHÍV SLOVENSKEJ TECHNICKEJ UNIVERZITY

bez publikačnej činnosti

ARCHÍV SLOVENSKEHO MÚZEA OCHRANY PRÍRODY A JASKYNIARSTVA

- GRESCHOVÁ, Eva – CHUDJÁK, František (eds.). *Zborník spoločnosti slovenských archivárov 2015*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov – Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2016, 292 s., ISBN 978-80-971356-2-1.
- GRESCHOVÁ, Eva – CHUDJÁK, František. Slovo na úvod. In GRESCHOVÁ, Eva – CHUDJÁK, František (eds.). *Zborník spoločnosti slovenských*

- archivárov 2015*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov – Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2016, s. 9-11, ISBN 978-80-971356-2-1.
- GRESCHOVÁ, Eva – KULÍKOVÁ, Alena – DAMJANOV, Krasimír – BARTOŠOVÁ, Eva. Od digitalizácie až k on-line sprístupneniu archívnych fondov a zbierok Archívu SMOPaJ. In GRESCHOVÁ, Eva – CHUDJÁK, František (eds.). *Zborník spoločnosti slovenských archivárov 2015*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov – Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2016, s. 23-27, ISBN 978-80-971356-2-1.
- BARTOŠOVÁ, Eva – GRESCHOVÁ, Eva. Archivári v múzeu – XIX. archívne dni v Slovenskej republike. In *Sinter*, roč. 25, 2016, s. 32, ISSN 1336-7595.
- GRESCHOVÁ, Eva – BARTOŠOVÁ, Eva. 10. rokov špecializovaného archívu SMOPaJ. In *Sinter*, roč. 25, 2016, s. 36, ISSN 1336-7595.
- GRESCHOVÁ, Eva – BARTOŠOVÁ, Eva. Deň otvorených dverí v Archíve SMOPaJ. In *Sinter*, roč. 25, 2016, s. 37, ISSN 1336-7595.
- GRESCHOVÁ, Eva – AMBRÓZ, Leonard. Nové poznatky k histórii ochrany prírody Tatier a vzniku Tatranského národného parku v archívnych dokumentoch. In *Ekologické štúdie*, roč. 7, 2016, č. 1, s. 71-86, ISSN 1338-2853.
- GRESCHOVÁ, Eva – AMBRÓZ, Leonard. 85 rokov od vyhlásenia Demänovskej doliny za prírodnú rezerváciu (1929 – 2014). In *Ekologické štúdie*, roč. 7, 2016, č. 1, s. 87-90, ISSN 1338-2853.
- GRESCHOVÁ, Eva. Vplyv učiteľov na formovanie a vývoj ochrany prírody na Slovensku v rokoch 1918 – 1939. In ČERVENKOVÁ, Ivana – TVRDOŇOVÁ, Daniela (eds.). *Škola základ života... História školstva v archívnych dokumentoch*. Bratislava : Slovenský národný archív, 2016, s. 262-269, ISBN 978-80-971767-3-0.
- GRESCHOVÁ, Eva. Výstava „Ján Majko – objaviteľ jaskýň“ v Mestskom múzeu Sereď. In *Sinter*, roč. 25, 2016, s. 31, ISSN 1336-7595.
- GRESCHOVÁ, Eva. Významné podujatia v Slovenskom múzeu ochrany prírody a jaskyniarstva v roku 2015. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 1, s. 39-44, ISSN 1339-8423.
- CHOMOVÁ, Iveta – BARTOŠOVÁ, Eva. Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva. In *Zborník Múzea vo Svätom Antone*, roč. 22, 2016, s. 343-346, ISBN 978-80-972369-3-9.
- CHOMOVÁ, Iveta. Historické fotografie podzemných krasových javov 2015. In *Sinter*, roč. 25, 2016, s. 17-19, ISSN 1336-7595.
- ŠIMKOVÁ, Zuzana – CHOMOVÁ, Iveta. Osudy Múzea krasu počas druhej svetovej vojny. In *Sinter*, roč. 25, 2016, s. 25-27, ISSN 1336-7595.
- CHOMOVÁ, Iveta. Kalendárium. In *Sinter*, roč. 25, 2016, s. 28-29, ISSN 1336-7595.
- NEKORANCOVÁ, Miroslava. Činnosť knižnice. In *Sinter*, roč. 25, 2016, s. 21, ISSN 1336-7595.
- NEKORANCOVÁ, Miroslava. (Recenzia). FURMAN, Martin. *Opevnenia na Liptove – Refúgiá, hradiská a hrádky od praveku po stredovek*. Žilina : Martin Furman, 2016, 419 s., ISBN 978-80-972396-2-6. In *Sinter*, roč. 25, 2016, s. 39, ISSN 1336-7595.

ARCHÍV VÝTVARNÉHO UMENIA SLOVENSKEJ NÁRODNEJ GALÉRIE

bez publikačnej činnosti

ARCHÍV PAMIATKOVÉHO ÚRADU SR

- GAHÉR, Daniel. Gašpar Serédi (†1550), prvý záložný majiteľ Svätého Jura a Pezinka. In *Historika : malokarpatský historický občasník*, 2016, č. 2, s. 13-17, ISSN 1338-998X.
- OROSOVÁ, Martina. Osveta, súčasť výchovno-vzdelávacích prostriedkov na Slovensku. In KÁZMEROVÁ, Ľubica a kol. *Premeny osvety a vybraných výchovno-vzdelávacích prostriedkov na Slovensku (1918 – 1939)*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2016, s. 11-26, ISBN 978-80-224-1536-1.
- OROSOVÁ, Martina. Ochrana osobných údajov podľa zákona o archívoch a registratúrach – problém prístupu k informáciám pri výskume. In *Historický časopis : vedecký časopis o dejinách Slovenska a strednej Európy*, roč. 64, 2016, č. 4, s. 63-68, ISSN 0018-2575.
- OROSOVÁ, Martina. Bitka pri Moháči – historický medzník v dejinách strednej Európy (490. výročie). In *Vojenská história : časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo*, roč. 20, 2016, č. 3, s. 163-166, ISSN 1335-3314.
- OROSOVÁ, Martina. Správa o činnosti výboru Spoločnosti slovenských archivárov od júna 2014 do mája 2016. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 2, s. 13-17, ISSN 1339-8423.
- OROSOVÁ, Martina. Seminár Zpracování složitých a rozsáhlých osobních a rodinných archivů se zřetelem k fondu Zdeněk Nejedlý. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 3, s. 85-90, ISSN 1330-8423.

OROSOVÁ, Martina. Editorial. In *Monument revue : časopis na propagáciu vedeckého poznávania pamiatkového fondu Slovenska*, roč. 5, 2016, č. 2, s. 1, ISSN 1338-807X.

OROSOVÁ, Martina – ŽAŽOVÁ, Henrieta. Za Boha, kráľa a vlasť! Koháryovci v uhorských dejinách. In *Historický časopis : vedecký časopis o dejinách Slovenska a strednej Európy*, roč. 64, 2016, č. 2, s. 370-373, ISSN 0018-2575.

PORUBSKÁ, Bronislava. Pamiatková obnova renesančnej zvonice v Poprade. In *Monument revue : časopis na propagáciu vedeckého poznávania pamiatkového fondu Slovenska*, roč. 5, 2016, č. 2, s. 2-6, ISSN 1338-807X.

ARCHÍV MINCOVNE KREMNICA, Š. P.

HIRČÁK, Juraj. Kremnica a jej okolie na Mikovíniho miestopisných mapách. Sonda do obrazu minulej krajiny s dôrazom na cestnú sieť. In *Museion – zborník Kremnického múzea*. Kremnica : Národná banka Slovenska – Múzeum mincí a medailí, 2016, s. 93-114.

ARCHÍV SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA

BÁNYÁSZOVÁ, Katarína. Z rytierov športovci. Šport šľachty v 2. polovici 19. a začiatkom 20. storočia z pohľadu jedného aristokrata. In *Volný čas objektívom šľachty*. Praha : Národní památkový ústav, 2016, s. 135-150, ISBN 978-80-7480-071-9.

KLIŽAN, Erik. Bojnický kalendár. In *Bojnické zvesti*, roč. 42, 2016, č. 1, s. 7; č. 2, s. 5; č. 3, s. 5; č. 4, s. 6; č. 5, s. 5; č. 6, s. 4; č. 7-8, s. 5; č. 9, s. 5; č. 10, s. 5; č. 11, s. 5; č. 12, s. 5, ISSN 1339-2662 (online). Dostupné na: https://www.bojnice.sk/bojnicke-zvesti.phtml?id3=96277&force_output=1.

KLIŽAN, Erik. Brána mestského opevnenia (Stopy času v Bojniciach, CXIV. časť). In *Bojnické zvesti*, roč. 42, 2016, č. 11, s. 4, ISSN 1339-2662 (online). Dostupné na: https://www.bojnice.sk/bojnicke-zvesti.phtml?id3=96277&force_output=1.

KLIŽAN, Erik. Knižnica múzea Bojnice – vznik a osudy (1950 – 1955). In *Múzea vo vojne : Druhá svetová vojna a jej dôsledky na činnosť múzeí a ich zbierky : Zborník príspevkov z odbornej konferencie*. Bratislava : Zväz múzeí na Slovensku – Slovenské národné múzeum, 2016, s. 205-212,

ISBN 978-80-8060-400-4. Dostupné na: http://www.snm.sk/swift_data/source/odborna_verejnost/odporucana_literatura/Muzea%20vo%20vojne_DEF.pdf.

KLIŽAN, Erik. Melieme, melieme (Stopy času v Bojniciach, CVIII. časť). In *Bojnické zvesti*, roč. 42, 2016, č. 3, s. 5, ISSN 1339-2662 (online). Dostupné na: https://www.bojnice.sk/bojnicke-zvesti.phtml?id3=96277&force_output=1.

KLIŽAN, Erik. Najstarší bojnický erb (Stopy času v Bojniciach, CXIII. časť). In *Bojnické zvesti*, roč. 42, 2016, č. 10, s. 5, ISSN 1339-2662 (online). Dostupné na: https://www.bojnice.sk/bojnicke-zvesti.phtml?id3=96277&force_output=1.

KLIŽAN, Erik. Najstarší opis našich kúpeľov (Stopy času v Bojniciach, CX. časť). In *Bojnické zvesti*, roč. 42, 2016, č. 6, s. 4, ISSN 1339-2662 (online). Dostupné na: https://www.bojnice.sk/bojnicke-zvesti.phtml?id3=96277&force_output=1.

KLIŽAN, Erik. Nie každému je to súdené (Stopy času v Bojniciach, CXII. časť). In *Bojnické zvesti*, roč. 42, 2016, č. 9, s. 5, ISSN 1339-2662 (online). Dostupné na: https://www.bojnice.sk/bojnicke-zvesti.phtml?id3=96277&force_output=1.

KLIŽAN, Erik. Odišli za prácou alebo za chlebom (Stopy času v Bojniciach, CXI. časť). In *Bojnické zvesti*, roč. 42, 2016, č. 7-8, s. 5, ISSN 1339-2662 (online). Dostupné na: https://www.bojnice.sk/bojnicke-zvesti.phtml?id3=96277&force_output=1.

KLIŽAN, Erik. Piaristi vo vede a umení. In *Prievidzský občasník*, roč. 13, 2016, č. 3, s. 8-10, ISSN 1339-3669 (online). Dostupné na: <http://historia.maticapd.sk/index.php?stranka=publikacie&obsah=obcasniky-2016>.

KLIŽAN, Erik. Pod lipou pamätnou (Stopy času v Bojniciach, CXV. časť). In *Bojnické zvesti*, roč. 42, 2016, č. 12, s. 4, ISSN 1339-2662 (online). Dostupné na: https://www.bojnice.sk/bojnicke-zvesti.phtml?id3=96277&force_output=1.

KLIŽAN, Erik. Pred sto rokmi II. (Stopy času v Bojniciach, CVI. časť). In *Bojnické zvesti*, roč. 42, 2016, č. 1, s. 7, ISSN 1339-2662 (online). Dostupné na: https://www.bojnice.sk/bojnicke-zvesti.phtml?id3=96277&force_output=1.

KLIŽAN, Erik. Pred sto rokmi III. (Stopy času v Bojniciach, CVII. časť). In *Bojnické zvesti*, roč. 42, 2016, č. 2, s. 6, ISSN 1339-2662 (online). Dostupné na: https://www.bojnice.sk/bojnicke-zvesti.phtml?id3=96277&force_output=1.

KLIŽAN, Erik. Prievidzskí Gramantíkovci 1-2. In *Prievidzský občasník*, roč. 13, 2016, č. 1, s. 20-21; č. 2, s. 26-27, ISSN 1339-3669 (online). Dostup-

- né na: <http://historia.maticapd.sk/index.php?stranka=publikacie&obsah=obcasniky-2016>.
- KLÍŽAN, Erik. Rodiny, ktoré sa už stratili (Stopy času v Bojniciach, CIX. časť). In *Bojnické zvesti*, roč. 42, 2016, č. 4, s. 6; č. 5, s. 4, ISSN 1339-2662 (online). Dostupné na: https://www.bojnice.sk/bojnicke-zvesti.phtml?id3=96277&force_output=1.
- KLÍŽAN, Erik. Smutný rok 1831. In *Prievidzský občasník*, roč. 13, 2016, č. 2, s. 8-9, ISSN 1339-3669 (online). Dostupné na: <http://historia.maticapd.sk/index.php?stranka=publikacie&obsah=obcasniky-2016>.
- KLÍŽAN, Erik. Stolpersteine. In *Prievidzský občasník*, roč. 13, 2016, č. 4, s. 13-15, ISSN 1339-3669 (online). Dostupné na: <http://historia.maticapd.sk/index.php?stranka=publikacie&obsah=obcasniky-2016>.
- MACHAJDÍKOVÁ, Elena. Kultúrne dedičstvo múzeí – reštitúcie po druhej svetovej vojne. In *Múzeá vo vojne : Druhá svetová vojna a jej dôsledky na činnosť múzeí a ich zbierky : Zborník príspevkov z odbornej konferencie*. Bratislava : Zväz múzeí na Slovensku – Slovenské národné múzeum, 2016, s. 87-97, ISBN 978-80-8060-400-4. Dostupné na: http://www.snm.sk/swift_data/source/odborna_verejnost/odporucana_literatura/Muzea%20vo%20vojne_DEF.pdf.
- MACHAJDÍKOVÁ, Elena. Slovenské národné múzeum a jeho predchodcovia v Bratislave počas druhej svetovej vojny alebo Inter arma silent musae. In *Múzeá vo vojne : Druhá svetová vojna a jej dôsledky na činnosť múzeí a ich zbierky : Zborník príspevkov z odbornej konferencie*. Bratislava : Zväz múzeí na Slovensku – Slovenské národné múzeum, 2016, s. 15-29, ISBN 978-80-8060-400-4. Dostupné na: http://www.snm.sk/swift_data/source/odborna_verejnost/odporucana_literatura/Muzea%20vo%20vojne_DEF.pdf.
- MACHAJDÍKOVÁ, Elena. Výstava Z cechovej truhlice – Cechové pamiatky na Slovensku. In *Fórum archivárov*, roč. XXV., 2016, č. 3, s. 50-53, ISSN 1330-8423.
- MÁTEOVÁ, Tímea – BÁNYÁSZOVÁ, Katarína. Andrásyovci ako vášniví poľovníci. Poľovačky a hony ako jesenná domáca aktivita a ich odraz v životnom štýle šľachty na prelome 19. a 20. storočia. In *Volný čas objektívom šľachty*. Praha : Národní památkový ústav, 2016, s. 20-39, ISBN 978-80-7480-071-9.
- TAKÁCSOVÁ, Katarína – MÁTEOVÁ, Tímea. Kaštieľ Betliar a hrad Krásna Hôrka po odchode Andrásyovcov. Konfiškácia majetkov a formovanie múzea. In *Múzeá vo vojne : Druhá svetová vojna a jej dôsledky na činnosť múzeí a ich zbierky : Zborník príspevkov z odbornej konferencie*. Bratislava : Zväz múzeí na Slovensku – Slovenské národné múzeum, 2016, s. 137-155, ISBN 978-80-8060-400-4. Dostupné na: http://www.snm.sk/swift_data/source/odborna_verejnost/odporucana_literatura/Muzea%20vo%20vojne_DEF.pdf.
- TAKÁCSOVÁ, Katarína. Fotografické pozostalosti šľachty dochované ve slovenských inštitúciách, s prihlédnutím k fondu zámku Betliar : Zkušenost s vyhledáváním historických fotografií šľachty. In *Zprávy památkové péče*, roč. 76, 2016, č. 1, s. 9-17, ISSN 1210-5538.
- TAKÁCSOVÁ, Katarína. Každodennosť šľachty v odraze Andrásyovskej zbierky fotografií (Šľachta 19. a prvej polovice 20. storočia). In *Zprávy památkové péče*, roč. 76, 2016, č. 1, s. 39-48, ISSN 1210-5538.
- TAKÁCSOVÁ, Katarína. Vynález 19. storočia – fotografia – jej zachovanie v kaštieli Betliar (problematika a stav spracovania). In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *19. storočie v zrkadle písomných prameňov : Z dejín knižnej a duchovnej kultúry Slovenska*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2016, s. 170-184, ISBN 978-80-89614-30-1.

ARCHÍV UNIVERZITNEJ KNIŽNICE V BRATISLAVE

bez publikačnej činnosti

INŠTITÚT HISTÓRIE FiF PREŠOVSKÉJ UNIVERZITY V PREŠOVE, KATEDRA ARCHÍVNICTVA A POMOCNÝCH VIED HISTORICKÝCH

BODNÁROVÁ, Miloslava. Dejiny obce Hatalov do roku 1711. In MOLNÁR, Martin a kol. *Hatalov: 1326 – 2016*. Michalovce : LOJAN EXCEL PLUS, 2016, s. 24-35, ISBN 978-80-89508-20-4.

BODNÁROVÁ, Miloslava. Náboženská politika Habsburgovcov v 18. storočí a jej dôsledky na príklade zemplínskych evanjelikov a. v. In KÓNYA, Peter (ed.). *Snem roku 1715 a uhorská spoločnosť v 18. storočí = Az országyűlés 1715-ben és a magyar társadalom a 18. században*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016, s. 179-187, ISBN 978-80-555-1744-5.

BODNÁROVÁ, Miloslava. Odras bitky pri Moháči v živote východoslovenských kráľovských miest.

- In GRÓFOVÁ, Mária – MALOVCOVÁ, Božena (eds.). *Bitka pri Moháči – historický medzník v dejinách strednej Európy (490. výročie)*. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov s podporou Medzinárodného vyšehradského fondu, 2016, s. 164-185, ISBN 978-80-224-1579-8.
- BODNÁROVÁ, Miloslava. Peter Pázmán a protireformácia na Slovensku v prvých desaťročiach 17. storočia. In KÓNYA, Peter – KÓNYOVÁ, Annamária (eds.). *Rekatolizácia a uhorská spoločnosť v 17. – 18. storočí = Rekatolizáció és a magyar társadalom a XVII – XVIII. Században*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016, s. 217-227, ISBN 978-80-555-1745-2.
- DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *19. storočie v zrkadle písomných prameňov. (Z dejín knižnej a duchovnej kultúry Slovenska)*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2016, 276 s., ISBN 978-80-89614-30-1.
- DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek – spoločnosť a dejiny: (osobnosti v dejinách)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, 129 s., ISBN 978-80-555-1597-7. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova7>.
- DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Spoločnosť a dejiny: (človek – priestor – kultúra)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2016, 154 s., ISBN 978-80-555-1596-0. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova6>.
- DOMENOVÁ, Marcela a kol. *Fragmenty knižnej kultúry z obdobia slovenského národného vývinu (1780 – 1875) vo fondoch historických knižníc mesta Prešov I*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2016, 323 s., ISBN 978-80-89614-34-9.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) SOCHA, Michal (ed.). *Andrej a Ján Šilanovci (z dejín prešovského profesionálneho divadelníctva)*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2014, 126 s., ISBN 978-80-89614-15-8. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek – spoločnosť a dejiny: (osobnosti v dejinách)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 118-119, ISBN 978-80-555-1597-7. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova7>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) CORANIČ, Jaroslav. *Z dejín gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku*. České Budějovice : Sdružení sv. Jana Nepomuckého při Biskupství českobudějovickém, 2014, 526 s., ISBN 978-80-86074-30-6. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Spoločnosť a dejiny: (človek – priestor – kultúra)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 137-140, ISBN 978-80-555-1596-0. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova8>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) DŽUPINKOVÁ, Zuzana (ed.). *Diela ukrajinských spisovateľov Slovenska (Bibliografia knižných vydaní v rokoch 1945 – 2010)*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2011, 199 [1] s., ISBN 978-80-85734-95-9. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek – spoločnosť a dejiny: (osobnosti v dejinách)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 106-107, ISBN 978-80-555-1597-7. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova7>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) DUROVICS, Alex – KÓNYA, Peter. *Az eperjesi kollégium felsőfokú hallgatói 1667 – 1850 / Študenti vyšších tried prešovského kolégia 1667 – 1850*. Budapest : Eötvös Loránd Tudományegyetemi Könyvtára és Levéltára, 2015, 504 s., ISBN 978-963-284-768-9. In *Annales historici Presovienses*, roč. 16, 2016, č. 1, s. 174-175, ISSN 1336-7528.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) DUROVICS, Alex – KÓNYA, Peter. *Az Eperjesi Kollégium felsőfokú hallgatói 1667 – 1850 / Študenti vyšších tried Prešovského kolégia 1667 – 1850*. Budapest : Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2015, 502, [2] s., HU ISBN 978-963-284-768-9, HU ISSN 1238-9041. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *19. storočie v zrkadle písomných prameňov (Z dejín knižnej a duchovnej kultúry Slovenska)*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2016, s. 272-273, ISBN 978-80-89614-30-1.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) HOLOŠOVÁ, Alžbeta – ŽAŽOVÁ, Henrieta. *Dejiny observatória na Trnavskej univerzite 1756 – 1785*. Trnava : Trnavská univerzita, Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, 2012, 117 s., ISBN 978-80-8082-566-9. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Spoločnosť a dejiny: (človek – priestor – kultúra)*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 126-128, ISBN 978-80-555-1596-0. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova8>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) JANČO Štefan. *Advokát Pavol Országh Hviezdoslav*. Bratislava : Slovenská advokátska komora, 2013, 168 s., ISBN 978-80-971218-0-8. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *19. storočie v zrkadle písomných prameňov (Z dejín knižnej a duchovnej kultúry Slovenska)*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2016, s. 249-250, ISBN 978-80-89614-30-1.
- DOMENOVÁ, Marcela. *Kanonik Alexander Duchovič a jeho dielo (sonda do tvorby osobnosti*

- na základe zachovaných starých tlačí). In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *19. storočie v zrkadle písomných prameňov (Z dejín knižnej a duchovnej kultúry Slovenska)*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2016, s. 239-240, ISBN 978-80-89614-30-1.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) SOCHA, Michal (ed.). *Karol Horák: personálna bibliografia*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2009, 172 s., ISBN 978-80-85734-78-2. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek – spoločnosť a dejiny: (osobnosti v dejinách)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 102-103, ISBN 978-80-555-1597-7. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova7>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Kultúra jazyka a slova v starých tlačiach: od národného obrodenia po kodifikáciu slovenského jazyka (odborná výstava). In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *19. storočie v zrkadle písomných prameňov (Z dejín knižnej a duchovnej kultúry Slovenska)*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2016, s. 235-236, ISBN 978-80-89614-30-1.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) KUŠNÍR, Jozef a kol. *70 rokov Krajského múzea v Prešove*. Prešov : Krajské múzeum v Prešove, 2015, 160 s., ISBN 978-80-971844-2-1. In *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 11, 2016, č. 1, s. 105-107, ISSN 1337-0707. Dostupné na: http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_1_2016.pdf.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) SOCHA, Michal (ed.). *Kveta a Jozef Stražanovci: personálna bibliografia*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2010, 217 s., ISBN 978-80-85734-85-0. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek – spoločnosť a dejiny: (osobnosti v dejinách)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 104-105, ISBN 978-80-555-1597-7. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova7>.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) KECERMAN, Peter – HLAVÁT, Ján (eds.). *Advokát Ján Eugen Kováč: nekorunovaný kráľ Justičného paláca*. Bratislava : Slovenská advokátska komora, 2015, 86 s., ISBN 978-80-971218-6-0. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek – spoločnosť a dejiny: (osobnosti v dejinách)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 124-125, ISBN 978-80-555-1597-7. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova7>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Medzinárodná vedecká konferencia Hranice a pohraničia – na styku kultúr a tradícií: (Krakov, 15. – 16. novembra 2016). In *Annales historici Presovienses*, roč. 16, 2016, č. 2, s. 150-152, ISSN 1336-7528.
- DOMENOVÁ, Marcela. Nové publikácie z edičnej činnosti Štátnej vedeckej knižnice v Prešove v roku 2015. In *Bulletin SAK*, roč. 24, 2016, č. 2, s. 51-53.
- DOMENOVÁ, Marcela. Odborná exkurzia Krakov inak, Krakov, 24. – 26. apríl 2016. In *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 11, 2016, č. 2, s. 214-217, ISSN 1337-0707. Dostupné na: http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_2_2016.pdf.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) PEKAŘOVÁ, Katarína a kol. *Fragmentsy z kultúrnej histórie v kalendároch*. Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave, 2015, 188 s., ISBN 978-80-89303-43-4. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *19. storočie v zrkadle písomných prameňov (Z dejín knižnej a duchovnej kultúry Slovenska)*. Prešov : Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2016, s. 261-264, ISBN 978-80-89614-30-1.
- DOMENOVÁ, Marcela. Práce vybraných osobností evanjelickej konfesie a ich dielo v historickom fonde Univerzitnej knižnice v Prešove I. In KÓNYA, Peter – KÓNYOVÁ, Annamária (eds.). *Rekatolizácia a uhorská spoločnosť v 17. – 18. storočí = Rekatolizáció és a magyar társadalom a XVII-XVIII. Században*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016, s. 420-431, ISBN 978-80-555-1745-2.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) REGINÁČOVÁ, Nikola. *Úvod do historickej demografie: vysokoškolské učebné texty*. Košice : UPJŠ, 2015, 134 s., ISBN 978-80-8152-277-2. In *Annales historici Presovienses*, roč. 16, 2016, č. 1, s. 177-179, ISSN 1336-7528.
- DOMENOVÁ, Marcela. Renesancia v Prešove – Prešov o renesancii a humanizme: Vybrané osobnosti a ich diela, sonda do problematiky zachovaných starých tlačí I. In *SDRUK 2015*. Praha : Sdružení knihoven České republiky, 2016, s. 187-195, ISBN 978-80-86249-78-0.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) *Studia Bibliographica Posoniensia 2015*. In *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 11, 2016, č. 1, s. 107-109, ISSN 1337-0707. Dostupné na: http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_1_2016.pdf.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) BOHÁČ, Vojtech – TKÁČ, Martin (eds.). *Sumár cyrilských historických kníh a rukopisov v bibliotéke Kovacsiana v správe GTF PU*. Prešov : Prešovská univerzita

- v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2015, 111 s., ISBN 978-80-555-1417-8. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek – spoločnosť a dejiny: (osobnosti v dejinách)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 126-129, ISBN 978-80-555-1597-7. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova7>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Tlač z obdobia prvej svetovej vojny v historických fondoch a knižniciach mesta Prešov. In KÓNYA, Peter (ed.). *Prvá svetová vojna v Karpatoch = Első világháború a Kárpátokban = Perša svitova vijna v Karpatach*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016, s. 221-271, ISBN 978-80-555-1717-9.
- DOMENOVÁ, Marcela. (Recenzia) KÓNYA, Peter – CSEPREGI, Zoltán (eds.). *Tri lutherské vyznania viery z Uhorska = Három Lutheri hitvallás Magyarországon = Drei Lutherische Glaubensbekenntnisse aus Ungarn*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2013, 139 s., ISBN 978-80-555-0945-7. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Spoločnosť a dejiny: (človek – priestor – kultúra)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 135-136, ISBN 978-80-555-1596-0. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova8>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Umelecký text a teória literatúry: o spisovateľskej a vedeckej tvorbe Stanislava Rakúsa. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek – spoločnosť a dejiny: (osobnosti v dejinách)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 122-123, ISBN 978-80-555-1597-7. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova7>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Vedecká konferencia Verbum – liber – oratio : Prešov, 23. november 2016. In *Historia Ecclesiastica: časopis pre dejiny cirkvi a náboženstiev v Strednej Európe*, roč. 7, 2016, č. 2, s. 210-211, ISSN 1338-4341.
- DOMENOVÁ, Marcela. Zachované diela Štúra, Hurbana a Hodžu v Kolegiálnej knižnici v Prešove. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Človek – spoločnosť a dejiny: (osobnosti v dejinách)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 15-23, ISBN 978-80-555-1597-7. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova7>.
- DOMENOVÁ, Marcela. Život: mesačník pre sociálne-zdravotnícku výchovu (vybrané otázky I). In *Fragmenty z histórie medicíny a veterinárneho lekárství*. Brno : Technické muzeum v Brně, 2016, s. 37-62, ISBN 978-80-87896-31-0.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. Správa mestských zariadení a mestskí zamestnanci v Bardejove do roku 1526. In *Mesto a dejiny*, roč. 5, 2016, č. 1, s. 6-27, ISSN 1339-0163.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. (Recenzia) GLEJTEK, Miroslav – LABANC, Peter. *Cvičenia zo stredovekej latinskej paleografie : uhorské listinné pismo v 13. –16. storočí*. Nitra : Filozofická fakulta UKF, 2015, 333 s., ISBN 978-80-558-0905-2. In *Mesto a dejiny*, roč. 5, 2016, č. 2, s. 127-128, ISSN 1339-0163.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. (Recenzia) GLEJTEK, Miroslav – LABANC, Peter. *Cvičenia z historickej chronológie : spôsoby datovania v stredovekom Uhorsku*. Nitra : Filozofická fakulta UKF, 2016, 190 s., ISBN 978-80-558-1045-4. In *Mesto a dejiny*, roč. 5, 2016, č. 2, s. 126-127, ISSN 1339-0163.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. (Recenzia) ČOVAN, Miroslav. *Historické nápisy zo Šariša do roku 1650. Corpus inscriptionum Slovaciae 1. Nápisy na Slovensku 1*. Martin : [Miroslav Čovan], 2016, 336 s., ISBN 978-80-972250-3-2. In *Mesto a dejiny*, roč. 5, 2016, č. 2, s. 122-123, ISSN 1339-0163.
- FEDORČÁKOVÁ, Mária. (Recenzia) MUSÍLEK, Martin. *Patroni, klienti, príbuzní. Sociálny svet starého mesta pražského ve 14. storočí*. Praha : Václav Žák – Casablanca, 2015, 358 s., ISBN 978-80-87292-29-7. In *Mesto a dejiny*, roč. 5, 2016, č. 2, s. 112-114, ISSN 1339-0163.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Delikty proti životu v Provincii XIII spišských miest v druhej polovici 16. storočia a v prvej polovici 17. storočia. In *Historia Slavorum Occidentis: czasopismo historyczne = historický časopis*, No. 2 (11), (2016), s. [181]-198, ISSN 2084-1213.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Jurisdikcia súdu Provincie XIII spišských miest v 16. storočí. In ČIČAJ, Viliam – BADA, Michal (eds.). *Kvalita života v minulosti našich miest*. Bratislava : Igor Ilić – Rádio-Print, 2016, s. 87-100, ISBN 978-80-89867-01-1.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Tresty smrti v Provincii XIII spišských miest v 16. storočí. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Spoločnosť a dejiny: (človek – priestor – kultúra)*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016, s. 15-33, ISBN 978-80-555-1596-0. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova6>.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Poznávanie dejín Slovenska. Pramene, metódy a poznatky. In *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 11, 2016, č. 1, s. 165-169, ISSN 1337-0707. Dostupné na: http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_1_2016.pdf.

KURINOVSKÁ, Michaela. Knižná kultúra Slovenska koncom 19. a v prvej polovici 20. storočia (osobnosti – udalosti – dobová tlač). In *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 11, 2016, č. 2, s. 199-200, ISSN 1337-0707. Dostupné na: http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_2_2016.pdf.

KURINOVSKÁ, Michaela. Pomocné vedy historické očami súčasníka: Historická fotografia ako archívny/zbierkový predmet (spracovanie, ochrana a využitie v praxi) s dôrazom na fond fotografií rodu Andrassy. Prešov, 8. december 2016. In *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove*, roč. 11, 2016, č. 2, s. 239, ISSN 1337-0707. Dostupné na: http://dejiny.unipo.sk/PDF/Dejiny_2_2016.pdf.

Zdroj: Informácie zaslané od autorov
Spracovala: Ivana Červenková, SNA

NOVINKY Z ICA

ICA – VOĽBY 2018

September 2018 sa v Medzinárodnej rade archívov niesol v znamení volieb jej popredných predstaviteľov – prezidenta (*President*), programového viceprezidenta (*Vice-President Programme*) a viceprezidenta pre financie (*Vice-President Finance*) – hlavných funkcionárov výkonnej rady – predstavenstva (*Executive Board*) Medzinárodnej rady archívov.

Prezident bol volený z dvoch kandidátov. Prvým bol David Fricker z Austrálie, druhým Hedi Jallab z Tuniska. Za prezidenta bol zvolený prvý spomenutý, David Fricker, ktorý zastáva túto funkciu od roku 2014. Zároveň je od roku 2012 aj riaditeľom Austrálskeho národného archívu.

Za viceprezidenta pre financie bol zvolený aklamačne Francúz Henri Zuber. Od roku 2012 bol zvolený za programového viceprezidenta, avšak v septembri 2015, po rezignácii Andreasa Kellerhalsa z funkcie viceprezidenta pre financie, postúpil do tejto funkcie práve Henri Zuber. V tejto funkcii bol potvrdený aj v septembri 2016.

Programový viceprezident sa volil rovnako z dvoch kandidátov. Prvým bol Kanadan Normand Charbonneau a jeho protikandidátkou bola Desi Pratiwiová z Indonézie. Do funkcie bol zvolený Normand Charbonneau z Kanady. Charbonneau bol nominovaný do funkcie programového viceprezidenta Výkonnou radou v apríli 2016 dočasne do volieb v septembri 2018.

Výsledky sú platné na volebné obdobie 2019 – 2022. (Zdroj: www.ica.org)

SVETOVÝ DEŇ AUDIOVIZUÁLNEHO DEDIČSTVA 2018

Svetový deň audiovizuálneho dedičstva je kľúčovou iniciatívou UNESCO a Koordinačnej rady audiovizuálnych archívnych asociácií (*Coordinating Council of Audiovisual Archives Associations – CCAAA*). Je ocenením profesionálnej audiovizuálnej ochrany a inštitúcií, ktoré napomáhajú uchovávať toto dedičstvo pre budúce generácie navzdory mnohým technickým, politickým, sociálnym, finančným a iným problémom. Audiovizuálne archívy po celom svete sa ku dňu pripájajú každoročne 27. októbra mnohými podujatiami. Motto podujatia znelo „Váš príbeh sa hýbe“ (*Your Story is Moving*). Ako vysvetľujú organizátori, na pohyb je potrebné nazerať v niekoľkých ohľadoch. Začína sa pri používaní pôvodných prehrávačov, ktoré uvádzajú do pohybu nosiče, pohyb predstavuje aj degradáciu nosičov, pohyb, to je aj rýchly prenos digitálneho obsahu naprieč kontinentmi a, v neposlednom rade, pohybom je aj emocionálne pohnutie každého človeka pri sledovaní audiovizuálnych dokumentov.

V dnešných dňoch, november 2018, si na stránke www.ccaa.org môžete prečítať informácie o 93 podujatiach, ktoré sa ku Svetovému dňu audiovizuálneho dedičstva 2018 uskutočnili po celom svete. Je medzi nimi aj odkaz na podujatie Slovenského filmového ústavu, ktorý pri tejto príležitosti uviedol v kine Lumière pásmo dokumentárnych filmov, Chlapi z Gaderskej doliny, Kuchári, Predčasná reportáž, Rozhovor, Ruky, Voda a práca, z roku 1963, digitálne zreštaurovaných Slovenským filmovým ústavom. (Zdroj: www.ica.org, www.ccaa.org, <http://www.kino-lumiere.sk>)

Katarína Kučerová Bodnárová
Archív výtvarného umenia SNG

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – ODBORNÉ ČLÁNKY

OBJEKTIVITA DŮKAZU VÝZNAM BÁDANIA V ARCHÍVE PRI ZNALECKOM DOKAZOVANÍ

Znalec v oblasti výtvarného umenia je pomerne zriedkavá špecializácia. Ministerstvo vnútra SR vo svojom zozname znalcov, tlmočníkov a prekladateľov v súčasnosti eviduje činných iba dvadsať špecialistov s takýmto zameraním.¹ Hoci výkon znaleckej činnosti a znalecký úkon vo všeobecnosti definujú právne normy,² pre zisťovanie a preukazovanie originality, veku alebo pôvodu diela výtvarného umenia nejestvujú žiadne záväzné štandardy, ktoré by pomohli s väčšou mierou jednoznačnosti a spoľahlivosti verifikovať závery predložené znalcom. Preto neprekvapí, že posúdenie artefaktu neraz nesie znaky interpretačnej eseje o diele a autorovi bez toho, aby boli vyslovené relevantné argumenty a predložené dôkazy o originalite.

Za svoju viac ako desaťročnú znaleckú prax som dospel k vlastnej štruktúre obsahu znaleckého posudku – ide o okruh základných faktických a interpretačných údajov o diele. Obligatorným východiskom pre posúdenie diela výtvarného umenia je vždy autopsia, teda osobná obhliadka artefaktu s výnimkou prípadov, ak dielo nie je fyzicky dostupné napríklad pre odcudzenie a keď posúdenie musí vychádzať z dostupnej fotodokumentácie, ak je vôbec k dispozícii... Výsledkom sú údaje o základných technických parametroch diela, prípadne ďalšie zistenia s ohľadom na použité metódy optického pozorovania (pri ostróm bočnom svetle, s použitím ultrafialového alebo infračerveného svetla). V laboratórnych podmienkach, prípadne počas reštaurovania, sa rozsah údajov o diele výrazne rozširuje. Hoci ide o tzv. objektívne dáta, ich výpovedná hodnota úzko závisí na kvalite komparačných údajov. Bez spoľahlivých databáz a verifikácií chemicko-technologických expertíz nemožno takto dosiahnuté zistenia považovať za plnohodnotné ani za objektívne.

Dejiny umenia nadväzujú na metódy výskumu historických vied, najmä pokiaľ ide o získavanie a interpretáciu primárnych alebo sekundárnych prameňov. Zostavená bibliografia svedčí o existencii a význame diela v minulosti, kým archívne pramene vo väčšine prípadov dokladajú okolnosti jeho vzniku a provenienciu. Umenovedné metódy, najmä formálna a štýlová analýza popri kritickej komparácii, vedú k formulovaniu hypotéz o možnom veku skúmaného artefaktu a geografickej oblasti jeho vzniku. Ďalej sú to heuristické metódy, ktoré pomáhajú overovať autorstvo a potvrdiť alebo vyvrátiť originalitu diela, a to aj v takých prípadoch, ak je signované alebo inak označené.

Nech by metódy zisťovania boli akokoľvek rozsiahle a podrobné, zásadou je nepodľahnúť vlastným očakávaniam (častejšie však očakávaniam, neraz dokonca tlaku zo strany zadávateľa znaleckého posudku), jednako však nemožno nezužitkovať osobné skúsenosti a prax. Akokoľvek skreslený pohľad na vec vedie hoci aj k nevedomému prispôbovaniu si údajov, k ich dezinterpretácii a v konečnom dôsledku k mylným, chybným či zavádzajúcim záverom. Keďže dejiny umenia sú vo svojej podstate diskurzívnou vedou, jednoznačnosť výsledkov sa objektivizuje (ak vôbec!) až odstupom času, teda ich zhodnotením ďalšími odborníkmi. – Zdá sa, že toto tvrdenie platí viac pre dôkazy o originalite pôvodného diela ako pre odhalenie falzifikátov.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že posúdiť dielo výtvarného umenia by malo znamenať sústrediť sa najmä na také metódy skúmania, ktorých vý-



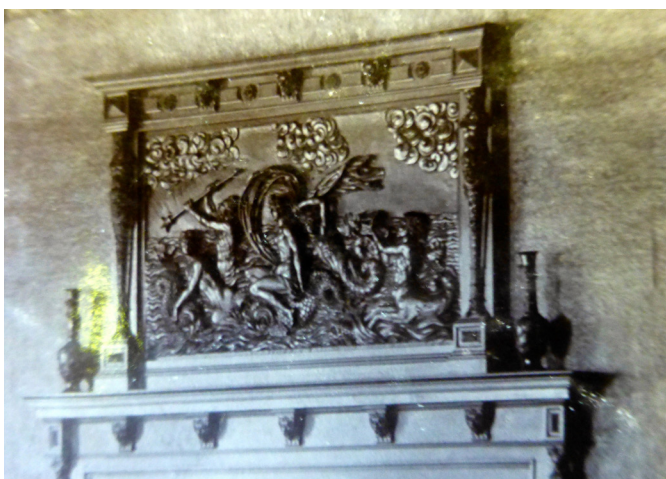
1. Celkový pohľad na čelnú stranu skúmaného diela.
Foto: Martin Šugár.

¹ V súčasnosti existuje viac on-line dostupných zoznamov znalcov, napr. <https://obcan.justice.sk/infosud-registre/-/isu-registre/zoznam/znalec> (Ministerstvo spravodlivosti SR) alebo <http://www.skz.sk/> (Slovenská komora znalcov) a iné.

² Zákon č. 382/2004 Z. z. (o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov) v znení neskorších právnych predpisov.



2. Tzv. Rauchsalon v kaštieli Szentiványiovcov v Beladiciach na fotografii z rodinného albumu z roku 1898. Zdroj: Štátny archív v Nitre, Fond rodiny Szentiványi.



3. Detail predchádzajúceho obrázka – Reliéf na stene vo fajčiarskom salóne; posudzovaný artefakt v pôvodnej situácii v roku 1898. Zdroj: Štátny archív v Nitre, Fond rodiny Szentiványi.

sledky možno podrobiť nezávislému overovaniu. Chcel by som poukázať na šťastný prípad z vlastnej praxe, keď bádanie v archíve o inak neznámom diele vyústilo do objavu dôkazu o jeho pôvode. Tým dielom je drevený basreliéf s figuratívnym motívom, vložený do drevenej rámovej konštrukcie s architektonickými prvkami a figuratívnymi detailmi. (Obr. 1)

Samotný reliéf je vyhotovený z dvoch drevených dosiek spojených dvoma kovovými plátni a spevnených kovovými skrutkami. Celkový rozmer reliéfu je 78 cm (výška) x 130 cm (šírka) x cca 6 cm (hĺbka). Ďalšími kovovými skrutkami po obvode

je pripevnený k drevenému rámu, ktorý tvorí horná a spodná rímsa po stranách spojená stĺpikmi. Hornú rímsu dopĺňa vlys s tromi mužskými tvármi symetricky striedanými s florálnym dekorom (okvetím ruže). Postranné stĺpy sú riešené v renesančnom duchu ako pilastre s plastickým groteskovým dekorom a maskarónom a namiesto hlavice s mužskou hlavou (na spôsob kariatídy).

Zadávateľ znaleckého posudku deklaroval, že dielo bolo reštaurované v Oblastnom reštaurátorskom ateliéri Pamiatkového úradu SR v Bratislave v roku 1999. Protokolárny záznam sa nepodarilo dohľadať, ale zachoval sa záznam o vykonaní dendrologickej expertízy z roku 2004, ktorý potvrdil, že reliéf je vyhotovený z orechového a rám zo smrekového dreva. Podľa slov zadávateľa sa reštaurovanie sústredilo na odstránenie nečistôt, ošetrovanie proti biologickým škodcom plynovaním a na stabilizovanie materiálu pomocou impregnácie. Nanešťastie reliéf vplyvom morenia stmavol a záverečným lakováním získal vysoký lesk, čo vo výsledku zhoršuje čitateľnosť práce rezbára a uberať na estetickom účinku diela. Zato chýbajúce časti reliéfu, napr. úlomok drapérie rozviatej uprostred scény, ľavej ruky ústrednej postavy alebo koniec plutvy postavy s rybím telom uprostred scény zostali neopravené.

Pre zisťovanie veku a pôvodu posudzovaného diela mali rozhodujúci význam na ňom nalepené papiere. Na hornej časti rímsy sa nachádzajú prelakované zvyšky dobových novín. Text je slabo čitateľný, takmer ho nevidno, ale napriek tomu sa podľa niektorých detailov dá usudzovať, že by malo ísť o nemecké alebo rakúske noviny na základe lomeného písma (tzv. švabach) slova „und.“ Dokonca sa objavil letopočet 1852 (?). Inak dielo nie je značené až na číselný údaj a sériu kapitálok urobených tmavým atramentom takmer cez polovicu zadnej strany reliéfu: „4198 // AATT // MTTT“. Možno sa iba domnievať, že by malo ísť o značky stolárskej dielne, ktorá artefakt vyhotovila alebo inštalovala v interiéri v mieste určenia.

Počas reštaurovania boli z rubovej strany reliéfu odstránené papierové nálepky, ktoré sa neskôr stratili až na jednu drobnú oválnu papierovú nálepku s týmto kruhopisom: „BIBLIOTHECA // L. O. SZENT-IVÁNY // *BÉLÁD*“.³ Oválna nálepka s predtlačeným textom je tak jedinou indíciou o pravdepodobnom pôvode posudzovaného diela, ktoré sa malo nachádzať v knižnici kaštiela v Be-

³ Nálepka je v podstate odtlačok pečiatky, ktorej ďalšie identické odtlačky označujú knihy z beladickej knižnice Szentiványiovcov, dnes vo fondoch Univerzitnej knižnice v Bratislave, Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach alebo Blaskovicsovej knižnice v Múzeu Jána Thaina v Nových Zámkoch.



4. Raffaello Sanzio, *Triumf Galatey*. Freska vo Vile Farnesina, Rím, 1514. Zdroj: internet.



5. Marcantonio Raimondi podľa Raffaella Sanzia, *Triumf Galatey*. Medirytina, okolo 1515 (1516). Zdroj: internet.

ladiciach, kedysi vo vlastníctve šľachtickej rodiny Szentiványi.

Archív rodiny Szentiványiovcov sa nachádza vo fonde Štátneho archívu v Nitre v Ivanke pri Nitre.⁴ V škatuli č. 1 sa nachádza okrem 185 samostatných dobových fotografií aj album, ktorý okrem života rodiny v kaštieli v Beladiciach zachytáva tiež niekoľko pohľadov do interiéru vyhotovených v roku 1898. Medzi nimi sa zachoval záber tzv. fajčiarskeho salóna (*Rauchsalon*) s masívnym okrúhlym stolom a stoličkami uprostred a s monumentálne pôsobiacim reliéfom upevneným na stene ako súčasť veľkoryso riešeného dreveného obkladu po obvode miestnosti (*fran. boiserie, nem. Täfelung*). (Obr. 2, 3)

V obci Beladice (maď. Bélád) sa nachádzajú tri kaštiele – jeden v samotných Beladiciach, druhý

v časti Veľké Chrašťany a tretí v časti Pustý Chotár.⁵ Známy hotel Tartuf vznikol rekonštrukciou kaštieľa v Pustom Chotári. Ten si nechal v roku 1810 postaviť tekovský župan Karol Jesenský, prestavaný bol v neoklasicistickom slohu až v roku 1904. Takmer zaniknutý kaštieľ vo Veľkých Chrašťanoch bol postavený v 19. storočí v klasicistickom slohu a žila v ňom šľachtická rodina Malonyaiovcov. Tretí z beladických kaštieľov je najstaršou stavbou. Pôvodne barokový kaštieľ z konca 18. storočia, postavený v susedstve nezachovaného renesančného kaštieľa z roku 1620, bol po prvý raz prestavaný po požiari v roku 1810. K ďalším stavebným úpravám došlo v roku 1874 z podnetu baróna Oszkára Szentiványiho (1840 – 1922).⁶ Rozšírenie a nadstavbu projektoval budapeštiansky architekt V. Balogh.

⁴ Štátny archív v Nitre, Ivanka pri Nitre, Fond Szentiványi – Beladice (1848 – 1906), škatuľa 1 (fotografie), škatuľa 2 (korešpondencia a listiny rodu 1618 – 1892).

⁵ GÜNTHEROVÁ, Alžbeta a kol. *Súpis pamiatok na Slovensku*. Zv. I. Bratislava : Obzor, 1967, s. 112; KRIŽANOVÁ, Eva — PUŠKÁROVÁ, Blanka. *Hrady, zámky a kaštiele na Slovensku*. Bratislava : Šport, 1990, s. 36. Najnovšie sa kapitolami z dejín Beladíc, históriou kaštieľov aj šľachtických rodov vrátane rodu Szentiványi zaoberal Mário Žáčik. *V povodí Drevnice I*. Beladice : Beladice, 2018. Pozri tiež BÁBINOVÁ, Martina. *Kaštiele v Nitrianskom kraji v 19. storočí*. Diplomová práca. Bratislava : FF UK, 2016, s. 78-81.

⁶ V roku 1874 bolo v Beladiciach vybudované aj rodinné mauzóleum. Autorom sochárskej výzdoby je bratislavský rodák Ján Fadrusz (1858 – 1903).



6. Charles Alphons Dufresnoy, *Triumf Galatey*, okolo 1650. Súkromná zbierka. Zdroj: internet.

Je všeobecne známe, že zámožná rodina barónov Szentiványiovcov vlastnila okrem knižnice so vzácnymi knihami tiež pozoruhodnú umeleckú zbierku. Po druhej svetovej vojne bol kaštieľ vyrabovaný a jeho zariadenie a zbierky zničené. Niekoľko zachránených obrazov sa vraj dostalo do zbierky Slovenskej národnej galérie v Bratislave a niektoré knihy zas do fondu Univerzitnej knižnice v Bratislave alebo do ďalších knižníc na Slovensku či v Maďarsku.

Dobová fotografia je jedinečným a jednoznačným dokladom o pôvodnej proveniencii posudzovaného artefaktu, a zároveň pomáha špecifikovať jeho datovanie a určenie. Podľa nej vieme, že mohol vzniknúť niekedy medzi rokmi 1874 a 1898, teda medzi začiatkom poslednej veľkej rekonštrukcie beladického kaštieľa Szentiványiovcov a rokom, keď bola vyhotovená fotografia fajčiarskeho salóna, na ktorej je posudzované dielo zachytené v pôvodnej situácii.

Reliéf nebol nikdy publikovaný. V roku 2005 ho posudzovala Dagmar Srnenská a Marta Hučková,

ktorá vyslovila názor, že rezbár pravdepodobne použil ako predlohu veľmi známy grafický list s motívom Galatey, ktorý vyryl Marcantonio Raimondi (okolo 1480 – okolo 1534) pravdepodobne v roku 1515 (1516) podľa známej fresky vo Vile Farnesina v Ríme od Raffaella Sanzia (1483 – 1520).⁷ (Obr. 4, 5)

Skutočne, reliéf zachytáva mytologický výjav, ktorý však nie je možné celkom jednoznačne určiť. Antická mytológia a jej recepcia vo výtvarnom umení je obsiahly odbor, a preto sa nemožno sústrediť na celú problematiku do podrobností, ale azda postačí poukázať iba na základné fakty. Zdá sa, že ústrednou postavou tejto mnohofigurálnej scény by mohla byť nymfa Amfitrité (tiež Amphitrité alebo Amfitrita).⁸ Jej božský pôvod zdôrazňuje *velificatio*, teda závoj nad jej hlavou, ktorý pridrža morská nymfa – nereida. Kým tritón trúbí na lastúre,⁹ Poseidon (lat. Neptún) sa vzbína nad morskými vlnami a trojzubcom chráni Amfitrité pred bleskami. Posledná z postáv, teda dievča s delfínom plávajúce v popredí, zdá sa, bude iba sprievodnou postavou. Výjav pravdepodobne zobrazuje šťastné vyústenie Poseidonovho úsilia o Amfitritinu lásku a náklonnosť. Sama ho najskôr rázne odmietla a skryla sa v mori u obra Atlanta. Tam ju našiel Poseidonov delfín, prehovoril ju a priviedol k svojmu pánovi. Niekedy sú Poseidon a Amfitrita zobrazení spolu v slávnostnom voze vedenom delfínmi alebo hippokampami, sprevádzanom bohatým zástupom postáv vrátane nýmfi a tritónov. Vtedy sa výjav zvykne nazývať Svadba Poseidona a Amfitrité.

Scéna sa neraz zamieňa s podobným mytologickým obrazom, ktorý ikonografické príručky zvyčajne označujú ako Triumf Galatey. Odlíšiť oba mytologické motívy možno iba na základe správnej identifikácie zúčastnených postáv. V tejto súvislosti je najtypickejším predobrazom pre novoveké dejiny umenia už spomenutá Raffaelova kompozícia, popularizovaná početnými grafickými reprodukciami, ktorá sa stala sčasti formálnym, sčasti ikonografickým východiskom pre viacerých neskorších tvorcov. Z nich treba upozorniť na Triumf Galatey, datovaný okolo roku 1650, od francúzskeho maliara Charlesa Alphonsa Dufresnoya (1611 – 1668).¹⁰ Nateraz možno súhlasiť, že hoci s určitými odchýlkami Dufresnoyova Galatea z formálneho hľadiska

⁷ Adam von Bartsch, *Le Peintre graveur*. Vienna, 1803, Zv. XIV, kat. č. 350, s. 262; Innis Shoemaker, Elizabeth Broun. The Engravings of Marcantonio Raimondi. Lawrence, 1981, kat. č. 33.

⁸ Bola dcérou morského boha Nérea a jeho manželky Dóridy. Obvykle býva zobrazovaná v spoločnosti svojho manžela Poseidona a ďalších morských príšer, obyvateľov Poseidonovej ríše.

⁹ Tritón je pôvodne synom Poseidona a Amfitrité.

¹⁰ Dielo bolo dražené v New Yorku v aukčnej spoločnosti Sotheby's dňa 27. januára 2011 (LOT 263). – Identická kompozícia sa nachádza v zbierke J. P. Getty Museum v Los Angeles od iného francúzskeho maliara a zberateľa Jacquesa Stellu (1596 – 1657).



7 François Girardon, *Váza s motívom Triumf Amfitrité, 1683. Musée du Louvre, Paríž.*
Zdroj: internet.

predstavuje najbližšiu analógiu ústrednej postavy na posudzovanom reliéfe z Beladic, a to vrátane účesu s malým drdolom nad čelom a voľne spustenými vlasmi na temene. (Obr. 6)

Iné dielo Charlesa Alphonsa Dufresnoya s názvom Venušina toaleta sa nachádza v zbierke Slovenskej národnej galérie v Bratislave (inv. č. O 3418). Stojí za pokus zistiť, či nepochádza práve z kaštiela v Beladiciach. Ak áno, v takom prípade by sa opäť potvrdil záujem Szentiványiovcov o neoklasicistické tendencie, ktorými Francúzsko v poslednej štvrtine 19. storočia intenzívne žilo a vymedzil by sa tak aj ich zberateľský záujem a charakter ich bývalej zbierky.

V tejto súvislosti by možno bolo zaujímavé poukázať na produkciu slávnej a úspešnej parížskej dielne *Jules Allard et Fils* a jej pobočky v New Yorku v USA.¹¹ Jules Allard vytváral pre najbohatšiu klientelu veľkolepé interiéry, v ktorých často používal rozmerné reliéfy s antickou mytológiou. Tie najlepšie kusy vyhotovoval francúzsky sochár

Louis Ardisson (1848 – 1930), ktorého si Allardovci zavolali aj do New Yorku.¹² Louis Ardisson sa nechával inšpirovať francúzskou plastikou 17. storočia, najmä dielami François Girandona (1628 – 1715), ktorý spolu s Nicolasom Legendreom (1619 – 1671) vytvoril sochársku výzdobu versailleských fontán. Okrem toho Girandon je autorom reliéfu na váze z roku 1683, ktorá zachytáva Triumf Amfitrité (dnes v zbierke Musée du Louvre). (Obr. 7)

Okrem východísk v sochárstve Louis Ardisson nachádzal ďalšie predobrazy, ktoré si voľne upravoval, v dielach viacerých francúzskych maliarov 17. storočia, ktorí pracovali na dvore Ľudovíta XIV. a podieľali sa na výzdobe zámkov Louvre a Versailles. Charles Le Brun (1619 – 1690) je tiež autorom známej fresky vo Versailles v tzv. Apolónovej galérii, ktorá zobrazuje Neptúna a Amfitrité (1663). Niektorí odborníci sa domnievajú, že práve táto Le Brunova freska bola východiskom pre jeho slávny a cenený reliéf Neptún a Amfitrité, ktorú Louis Ardisson vytvoril pre tanečnú sálu v Marble House v New Yorku pravdepodobne po roku 1885.¹³ (Obr. 8, 9)

Iba málo Ardissonových reliéfov je predmetom aukcií, všetky sú však signované a datované.¹⁴ Hoci analógie medzi tvorbou Louisa Ardissona a Julesa Allarda pri pohľade do interiéru tzv. Veľkého salóna a Malého salóna kaštiela Szentiványiovcov v Beladiciach sú zrejmé, nemožno predložiť hypotézu o tom, že posudzovaný reliéf by mal byť tiež ich



8. Charles Le Brun, *Neptún a Amfitrité, 1664 – 1677. Galerie d'Apollon, Musée du Louvre, Paríž.*
Zdroj: internet.

¹¹ Jules Allard podnikal v rokoch 1878 – 1907, pobočku v New Yorku otvoril v roku 1885.

¹² Kozub od Julesa Allarda s veľkorozmerným mramorovým reliéfom s Triumfom Neptúna od Louisa Ardissona z roku 1894, pôvodne určený pre Dom Eduarda J. Berwinda v New Yorku, bol 11. apríla 2007 vydražený v Christies za sumu 528 000 USD (Sale 1819, LOT 150).

¹³ http://www.marcmaison.com/architectural-antiques-resources/louis_ardisson (30. 11. 2018).

¹⁴ <http://www.artnet.com/artists/louis-ardisson/past-auction-results> (30. 11. 2018).



9. Louis Ardisson, *Triumf Neptúna a Amfitrity*, po roku 1885. Marble House, New York. Zdroj: internet.

dielom. Ten je síce vydarenou remeselnou prácou, ale s mnohými mechanickými riešeniami, ktorej chýbajú umelecké a štýlové nuansy Ardissonových veľmi senzitívnych prác. Navyše treba pripomenúť, že posudzovaný reliéf nenesie žiadne autorské alebo adresné dielenské značenie. Z rovnakých dôvodov treba vylúčiť aj prípadnú hypotézu o tom, že posudzovaný reliéf by mohol byť produktom Jána Fadrusza alebo jeho dielne, ktorý v rovnakom čase pracoval na sochárskej výzdobe mauzólea Szentiványiovcov v Beladiciach (1874). V tomto štádiu bádania možno zhrnúť, že posudzovaný reliéf je pravdepodobne prácou rakúskej dielne, ktorá dodala Szentiványiovcovi stolárske práce (najmä drevený obklad a kazetové stropy) niekedy po roku 1874. Ukázalo sa, že dodávatelia, rovnako ako samotní objednávateľia,¹⁵ sledovali najreprezentatívnejšie trendy parížskych interiérov a nie je vylúčené, že sa mohli nechať inšpirovať aj realizáciami firmy *Jules Allard et Fils*.

Martin Šugár
súdny znalec pre umelecké diela a starožitnosti
historik umenia v Galérii umenia Ernesta Zmetáka
v Nových Zámkoch

¹⁵ V Štátnom archíve v Nitre sa zachovali drobné kresby dverí a detailov pravdepodobne od Oszkára Szentiványiho.

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ V ARCHÍVE MATICE SLOVENSKEJ

Začiatok augusta v Matici slovenskej už tradične patril Národným matičným slávnostiam, ktorými si Matica každoročne pripomína svoje založenie 4. augusta 1863. V tomto roku si uctila už 155. výročie vzniku. Po predchádzajúcich ročníkoch, ktoré sa konali v Komárne či Trnave, sa tentoraz slávnosti vrátili späť do Martina. Pri tej príležitosti sa naskytla možnosť otvoriť priestory Archívu Matice slovenskej širokej verejnosti.

Deň otvorených dverí sa uskutočnil v sobotu 4. augusta 2018, od 10. do 16. hodiny v sídle Archívu Matice slovenskej, v druhej budove Matice slovenskej v Martine. Archív mal pod patronátom, okrem samotnej komentovanej prehliadky svojich priestorov, vrátane depotu, aj sprievodné výstavné akcie. V bádateľni archívu bola sprístupnená výstava najvzácnejších archívnych dokumentov pod názvom *Klenoty Archívu Matice slovenskej*. Prvé kroky návštevníkov preto mierili práve sem. Pracovníčka archívu Helena Belláková poskytla všetkým záujemcom podrobné infor-



*Jeden z folklórnych súborov účinkujúcich na Národných
matičných slávnostiach 4. 8. 2018 v Martine.*

Foto: Miriam Raffajová.

DNI EURÓPSKEHO KULTÚRNEHO DEDIČSTVA 2018 V TRNAVSKOM REGIÓNE

Dni európskeho kultúrneho dedičstva (ďalej DEKD) ponúkli v septembri takmer 400 podujatí a aktivít po celom Slovensku. Svoje dvere otvorili bežne neprístupné pamiatky a v inom svetle sa predstavili aj tie bežne prístupné. Rôznorodé vzdelávacie podujatia, semináre i prednášky doplnili aj turistické aktivity, súťaže a hry súvisiace s historickým prostredím a jeho hodnotami. Celoeurópsky stanovená nosná téma **DEKD 2018 Zdieľané dedičstvo** sa snažila upozorniť na to, že kultúrne dedičstvo Európy je všade okolo nás: v našich mestách, architektúre, prírode a archeologických lokalitách. A to nielen v literatúre, umení či rôznych predmetoch, ale aj v remeselných zručnostiach, príbehoch, gastronómii, hudobnej tvorbe i vo filme. Kultúrne dedičstvo nás vo svojej rozmanitosti spája. Vďaka technológiám a internetu máme k nemu teraz lepší prístup než kedykoľvek predtým a môžeme si uvedomiť jeho lokálny, národný a súčasne aj spoločný európsky charakter a zdieľať ho. Slávnostné otvorenie tohtoročných DEKD sa konalo 2. septembra v Nitre v rámci programu osláv 770. výročia udelenia výsad slobodného kráľovského mesta. Nitra bola v tomto roku

hlavným mestom DEKD a pripravila preto počas celého mesiaca bohatý a zaujímavý program, v rámci ktorého sa uskutočnilo aj slávnostné odovzdávanie výročných cien revue Pamiatky a múzeá za rok 2017. Ceny boli udelené v 10 kategóriách. Teší nás, že do najužšej nominácie zo všetkých návrhov v kategórii objav – nález sa dostala aj novoobjavená **Pamätná kniha Telocvičnej jednoty Sokol v Piešťanoch (1919 – 1937)**, ktorú objavil Štátny archív v Trnave pri revízii archívnych fondov a zbierok v roku 2017. Pamätná kniha je okrem svojej výtvarnej stránky aj významným historickým prameňom, ojedinelým v celoslovenskom kontexte. Neprináša totiž len údaje o spolkovej a športovej činnosti Sokola v Piešťanoch, ale má omnoho širší, nadregionálny záber.

Aj napriek tomu, že Nitra bola hlavným mestom tohtoročných DEKD, najviac podujatí pripravil Trnavský samosprávny kraj – 92. Z tohto počtu takmer polovicu pripravilo samotné mesto Trnava a kultúrne inštitúcie v ňom pôsobiace. Po minulom roku sa do DEKD zapojil aktívne i Štátny archív v Trnave s cieľom prezentovať archívne dedičstvo uložené v štátnych archívoch, ktoré je súčasťou kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky.

Novinkou ročníka 2018 bola popri už tradičných propagačných materiáloch – plagáty, perá, odznaky, balóny aj výroba špeciálnych pohľadníc s motívom hlavnej témy Zdieľané dedičstvo. Každý kraj sa prezentoval 2-3 pohľadnicami, ktoré boli v limitovanom množstve k dispozícii návštevníkom konkrétnych podujatí. Pohľadnice pripravili krajskí koordinátori DEKD. Trnavský samosprávny kraj sa prezentoval 3 pohľadnicami – fotografiami uloženými v Štátnom archíve v Trnave s podtitulom Ľudia a mesto v čase.

Vlastivedný cyklus **Potulky Malým Rímom**, ktorý je už niekoľko rokov neoddeliteľnou súčasťou kultúrneho leta Trnavy, pokračoval v tomto roku aj v septembri. Nedelňé vychádzky – tematické prehliadky miest spätých s históriou mesta, boli v tomto roku venované viacerým témam ako napr. Trnava vo filmoch (E. Izakovičová) či Kúzlo pohyblivých obrázkov (P. Wagner).

Kto si radšej pamiatky pozerá zo sedla bicykla, mohol absolvovať cykloprehliadky mestom pod názvom **Trnava očami architekta** na tému Ako melie moderna – po stopách nových mlynov Trnava západ a Architektonické esá Trnavy – diela významných architektov v meste. Špeciálne nočné prehliadky západného krídla radnice – priestory bývalej radnice, kaplnku a historickú väznicu ocenili určite nielen najmenší záujemcovia o históriu a pamiatky, ale aj tí skôr narodení. Deti, ako i všetci milovníci histórie železníc, si na konci septembra 2018 na železničnej stanici v Trnave mohli pozrieť historický poštový vo-



Hlavný plagát k DEKD 2018



Ukážka z Pamätnej knihy TJ SOKOL Piešťany. Zdroj: Štátny archív v Trnave.

zeň s modelovým koľajiskom, historickou poštovou úradovňou a výstavou zväčšených kópií železničiar-ských kroník z Trnavy a okolia.

Opäť po roku Štátny archív v Trnave spolu s Mestom Trnava pripravil prednáškový cyklus s názvom **O Trnave vo veži**, ktorý sa konal v dňoch 11. – 28. septembra 2018. Priamo v mestskej veži, dominante mesta, sa uskutočnilo 8 odborných prednášok, ktoré širokej verejnosti priblížili výsledky najnovších, napr. archívnych i pamiatkových výskumov k histórii mesta. Pri príležitosti 780. výročia udelenia mestských výsad Trnave odznela napríklad prednáška Veroniky Paukovej *Ako si Trnava pripomenula 700. výročie získania výsad slobodného kráľovského mesta*. Nasledovala prednáška Kataríny Červeňovej pod názvom *Čo sa stalo v Trnave pred 200 rokmi alebo ako sa Trnavčania postavili proti zbúraniam Hornej a Dolnej brány* a prednáška Jaroslavy Žuffovej *Trnava, stredoveké tehlové mesto, jediné na území Slovenska*. Záujemcovia sa však dozvedeli aj o športových a telocvičných spolkoch medzi vojnami (V. Pauková), o trnavských fotoateliéroch (S. Jurčová), o počiatkoch talianskej komunity v Trnave (R. Ragač), o zaniknutom indus-

triálne Trnavy (M. Beňák) a slávnostných príchodoch ostrihomských arcibiskupov do Trnavy v 18. storočí (R. Ragač). V Štátnom archíve v Trnave bola sprístupnená výstava **Trnava – osmičkový príbeh**. Na výstave archív prezentoval originály archívnych dokumentov trnavskej proveniencie viažuce sa k osmičkovým výročiam, ktoré si pripomíname v tomto roku (1238, 1848, 1918, 1938, 1948, 1968). Samozrejme na výstave návštevníci uvideli aj originál listiny Bela IV. z roku 1238, ktorou panovník Trnave udelil výsady slobodného kráľovského mesta. Je to najstarší archívny dokument nachádzajúci sa v Štátnom archíve v Trnave, a zároveň najstaršia listina svojho druhu na Slovensku.

Počas Dní európskeho kultúrneho dedičstva sa v Trnave uskutočnili aj dve odborné konferencie. Na pôde Trnavskej univerzity sa 27. septembra 2018 uskutočnila konferencia **Slovensko v historických osmičkách**. Vedecká konferencia sa zamerala na predstavenie súčasných poznatkov a analýzu udalostí v celkovom diapazóne historického vývoja na našom území od stredoveku po udalosť 20. storočia v kontexte fenoménu historických „osmičkových“



Pohľadnica vytvorená pre DEKD 2018 podľa predlohy zo Štátneho archívu v Trnave. Zdroj: Štátny archív v Trnave.

dátumov v našich dejinách. K 780. výročiu udeľenia mestských privilégii Trnave pripravil Štátny archív v Trnave, Mesto Trnava a Trnavská univerzita v spolupráci s ďalšími partnermi interdisciplinárnu vedeckú konferenciu s medzinárodnou účasťou s názvom **Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh...**, ktorej cieľom bolo prezentovať, diskutovať a doplniť aktuálny stav výskumu k dejinám Trnavy na základe najnovších výsledkov výskumov z archeológie, archívnictva, dejín umenia, etnografie a pod. v širšom európskom kontexte od odborníkov zo Slovenska a zo zahraničia. Podujatie sa uskutočnilo v rámci Európskeho roka kultúrneho dedičstva 2018. Na konferencii odzneli príspevky týkajúce sa trnavského Dobrovoľného hasičského zboru (J. Roháč), majerského hospodárenia Trnavy v 50. a 60. rokoch 18. storočia (A. Lančarič), podoby mesta a trnavskej spoločnosti v roku 1538, 300 rokov po udeľení privilégia (D. Fridrichová), Belo IV. a protomestské sídliská v roku 1238 (V. Rábik), K výstavbe univerzitného Kostola sv. Jána Krstiteľa v Trnave (H. Žažová), polstoročie spolupráce archívov v Trnave a Mikulove (M. Svoboda), či 50 rokov Vojenského archívu v Trnave, 50 rokov vojenského archívnictva

na Slovensku (J. Petráš), Kornel Mahr – zakladateľ ZOO v Trnave (J. Ragačová) atď. Z konferencie do konca roka 2018 vyjde samostatný zborník všetkých príspevkov. Záujemcov o dejiny františkánskej rehole v Trnave určite potešila prehliadka Kostola sv. Jakuba a krýpt, spojená s odborným výkladom br. Cyrila a trnavských archivarov.

Západoslovenské múzeum v Trnave, Galéria Jána Koniarka v Trnave, Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave a Divadlo Jána Palárika v Trnave v priebehu septembra otvorili svoje brány pre verejnosť počas Dní otvorených dverí. V Galérii Jána Koniarka v Trnave sa 13. septembra 2018 uskutočnila vernisáž 10. ročníka medzinárodnej súťažnej prehliadky plagátov tvorby *Trienále plagátu Trnava 2018*. V záhrade Kopplovej vily si od 13. septembra záujemcovia mohli pozrieť medzinárodnú výstavu plagátov pod názvom *Shut up! Voice of democracy in danger*, ktorej ideový zámer vzišiel z výzvy a následnej reakcie grafických dizajnérov na vraždu novinára J. Kuciaka a jeho snúbenice M. Kušnírovej, ktorá spôsobila vlnu demonstrácií na Slovensku, ale aj v zahraničí.

Spomením ešte uvedenie do života dvoch zaujímavých publikácií, ktoré bezprostredne súvisia s Trnavou. *Trnava – prechádzka v čase* z pera Simony Jurčovej a kolektívna monografia *Mladšia fraknovská línia Esterházyovcov* (zost. Gábor Strešňák) boli určite príjemným spestrením septembrových podujatí.

Aktívne sa do Dní európskeho kultúrneho dedičstva 2018 zapojilo aj pracovisko Štátneho archívu v Trnave – Archív Skalica. V budove františkánskeho kláštora, sídle skalického archívu, 14. septembra 2018 pripravili podujatie s názvom **Poznaj svoje družobné mesto Skalica**, ktoré zahŕňalo náučno-zábavné aktivity spojené s tvorivými dielničkami pre žiakov základných škôl z Uherského Hradišťa a prehliadku priestorov skalického archívu. Podujatie bolo prioritne určené predovšetkým pre žiakov družobného mesta Uherské Hradištie, avšak vítaní boli všetci, ktorí si chceli náučno-zábavnou formou overiť, prípadne doplniť svoje vedomosti o Skalici, ktorá sa práve pred 100 rokmi stala sídlom Dočasnej vlády ČSR.

Trnavský región opäť po roku ponúkol širokú a pestrú paletu podujatí počas Dní európskeho kultúrneho dedičstva. Naše poďakovanie patrí najmä všetkým organizátorom, ktorí sa snažili zviditeľniť naše kultúrne dedičstvo verejnosti a podujali sa na neľahkú úlohu. Ale slovo **d'akujem** patrí aj veľkému množstvu návštevníkov podujatí, vďaka ktorým môžeme konštatovať, že osud nášho kultúrneho dedičstva nám predsa nie je ľahostajný!

Júlia Ragačová
Štátny archív v Trnave

NA CESTE K SLOVENSKEJ ŠTÁTNOSTI – KONFERENCIA KONANÁ V KOŠICIACH V DŇOCH 18. – 20. SEPTEMBRA 2018

Pri príležitosti otvorenia rovnomennej archívnej výstavy sa konala aj medzinárodná konferencia, ktorú organizovalo Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Košiciach a Archív mesta Košice. Miestom rokovania bola budova Historickej radnice v Košiciach a trvala tri dni. Otvoril ju bývalý prezident Slovenskej republiky Rudolf Schuster, ktorý privítal všetkých účastníkov a na príklade z vlastného života poukázal na to, aké dôležité je uchovávanie i študovanie archívnych dokumentov pre poznanie našej vlastnej histórie.

Ako prvý z prednášateľov vystúpil Peter Weiss, veľvyslanec Slovenskej republiky v ČR, ktorý sa venoval problematike formovania slovenskej identity v kontexte osamostatnenia a vzniku Slovenskej republiky a spomenul aj skutočnosť, že slovenská štátnosť nebola dobudovaná v roku 1968 federalizáciou ČSSR. Následne bol zvyšok dňa venovaný udalostiam roku 1918. Do problematiky vzniku ČSR uviedol zúčastnených Miroslav Pekník z Ústavu politických vied Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Po ňom nasledoval László Szarka z Univerzity J. Selyeho v Komárne, ktorý sa venoval nerealizovaným návrhom maďarského predsedu vlády Károlyiho na vytvorenie slovenských kantónov v rámci ponúkanej slovenskej autonómie v roku 1919. Prvý blok ukončil Peter Švorc z Prešovskej univerzity s príspevkom o začleňovaní východného Slovenska do ČSR koncom roka 1918 a v roku 1919.

Druhý blok otvorili kolegovia zo Slovenského národného archívu Michaela Weinštuková a Michal Bartal s témou kompetencií ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v rokoch 1918 – 1920 v dokumentoch SNA. O štátnom prevrate v Košiciach v rokoch 1918 – 1919 a diele Miklósa Molnára informovala Veronika Szeghy-Gayerová zo Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach. Nasledovali príspevky kolegov z regionálnych archívov – za Štátny archív v Prešove vystúpil Lukáš Šimko s témou prešovskej vzbury v roku 1918; Peter Vítek a Lubomír Michaliko zo Štátneho archívu v Liptovskom Mikuláši referovali o vzniku 1. ČSR a jej míľnikoch v Liptove; Mária Ďurčová zo Štátneho archívu v Trenčíne hovorila o situácii v roku 1918 v tomto meste a blok zakončila Veronika Pauková zo Štátneho archívu v Trnave s príspevkom Ohlasy na vznik Československej republiky v trnavskom regióne.

Druhý deň rokovania sa začal pokračovaním témy z predošlého dňa, a teda tretí blok bol ešte

venovaný rokom 1918 – 1919. Valéria Solčániová z Kremnice a následne Milan Belej z Nitry opisovali preberanie moci a upevňovanie štátnej správy začiatkom roku 1919 v týchto regiónoch. Pozoruhodná bola prednáška Mileny Sokolovej z Historického ústavu SAV v Bratislave, ktorá sa venovala pomerne málo známej problematike postavenia oficiálnej evanjelickej cirkvi na Slovensku v roku 1918. Poukázala na skutočnosť, že vedúci predstavitelia evanjelikov na Slovensku pracovali v tendenciách maďarskej vlády v Budapešti, bez snahy o spoluprácu so slovenskými a českými evanjelikmi na lokálnej úrovni.



Príhovor Rudolfa Schustera. Foto: Michaela Weinštuková.

Zvyšok dňa bol už venovaný novej téme, roku 1993. Do problematiky zúčastnených uviedol Jan Rychlík z Ústavu českých dejín Filozofickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe. Zaoberal sa otázkou príčin rozpadu Česko-Slovenska, pričom prišiel k záverom, že z historického, politického ani ekonomického pohľadu nebolo možné udržať jednotu republiky. Nasledoval zaujímavý príspevok Tomáša Gábriša z Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave o kontinuite a diskontinuite vzniku Slovenskej republiky v rokoch 1939 a 1993. Po ňom vystúpil Miroslav Tížik zo Sociologického ústavu SAV v Bratislave s príspevkom o súčasnej verejnej mienke a vedomostiach o kľúčových rokoch v dejinách Slovenska. Výsledkom výskumu bolo zistenie o slabej úrovni vedomostí dnešnej populácie.

Piatu časť otvoril Juraj Marušiak z Ústavu politických vied SAV v Bratislave s príspevkom o zahraničnej politike ako predmete konsenzu a konfliktu v slovenskej politike. Nasledoval ho Norbert Kmeť z rovnakého pracoviska s prednáškou o slovensko-ukrajinských vzťahoch po roku 1993 a poukázal hlavne na ich ekonomickú stránku, pričom

sa dotkol aj národnostnej problematiky Rusínov. Ladislav Vrtel z Odboru archívov a registratúr SVS MV SR veľmi pútavo priblížil vývin štátnej symboliky v rokoch 1848 až 1993. Ako posledná vystupujúca zakončila tému roku 1993 Tajana Gerbočová zo Slovenského národného archívu v Bratislave s referátom o vzniku Slovenskej republiky v súvislosti s činnosťou Verejnosti proti násiliu.

Podvečer o 17.00 bola slávnostne otvorená už spomínaná výstava unikátnych archívnych dokumentov v priestoroch Kunsthalle v Košiciach. Na otvorení sa zúčastnil tajomník ministerstva vnútra Rudolf Urbanovič, zástupkyňa primátora Košíc, generálny riaditeľ sekcie verejnej správy MV SR Adrián Jenčo, riaditeľka odboru archívov a registratúr MV SR Mária Mrižová a mnoho ďalších hostí.

Tretí rokovací deň bol venovaný obdobiu Pražskej jari a okupácii ČSSR v roku 1968. Ako prvý vystúpil Richard Pavlovič, riaditeľ Štátneho archívu v Košiciach a stručne informoval obecnosť o problematike politického odmäku od začiatku 60. rokov 20. storočia až do obsadenia ČSSR v auguste 1968. Štefan Šutaj z Katedry histórie Filozofickej fakulty UPJŠ v Košiciach sa zaoberal politickými aktivitami menšín v období pred rokom 1968. Nasledujúce dva príspevky boli venované náboženským otázkam – vystúpil Peter Borza z Katedry histórie Filozofickej fakulty UPJŠ v Košiciach s príspevkom o procese obnovy gréckokatolíckej cirkvi v roku 1968 a Peter Zubko z Arcidiecézneho archívu v Košiciach s príspevkom o košickom biskupstve v roku 1968.

Posledný blok otvoril Zdeněk Doskočil z Historického ústavu Akadémie vied ČR v Prahe a prednášal o Ladislavovi Novomeskom ako stúpenkovi Gustáva Husáka. Božena Malovcová zo Štátneho archívu v Prešove, pracovisko Archív Poprad informovala o priebehu Pražskej jari a normalizácii na Spiši. Konferenciu zakončil Dalibor Státník zo Štátneho okresného archívu Mělník s témou Pražskej jari na severovýchodnom Slovensku.

Konferencie sa zúčastnilo mnoho hostí najmä z odbornej obce, a preto nebolo prekvapením, že po každom bloku sa rozprúdili podnetné diskusie, ktoré sa preniesli aj do súkromných rozhovorov v kuloároch počas prestávok. Vďaka patrí všetkým organizátorom, prednášateľom aj zúčastneným za to, že pomohli uskutočniť takúto udalosť pripomínajúcu významné míľniky slovenských dejín v 20. storočí.

Michaela Weinštuková – Michal Bartal
Slovenský národný archív

NA CESTE K SLOVENSKEJ ŠTÁTNOTI

Osmička na konci roka, ktorý práve prežívame, poskytla množstvo príležitostí na jubilejné pripomenutia si významných udalostí v dejinách našej krajiny – 25. výročie vzniku Slovenskej republiky, 50. výročie obrodného procesu a 100. výročie vzniku Československej republiky. Dôležitú úlohu dostalo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky – odbor archívov a registratúr, ktoré s pomocou partnerov a mnohých ďalších inštitúcií zrealizovalo azda najväčšiu výstavu archívnych dokumentov od vzniku Slovenskej republiky v roku 1993. Archívom sa naskytla príležitosť ukázať zaujímavé a vzácne dokumenty, ktoré podávajú svedectvo o formovaní slovenského národa a mapujú cestu k slovenskej štátnosti. Počiatočné problémy spojené s tým, kde by bolo možné výstavu inštalovať,



*Košická Kunsthalle, miesto konania výstavy.
Foto: Peter Pekár.*

pomohlo vyriešiť mesto Košice v spolupráci s Košickými kultúrnymi centrami K13. Zo schátratej budovy starej krytej plavárne na Rumanovej ulici po rekonštrukcii v roku 2013 vyrástol jedinečný polyfunkčný priestor pre vizuálne umenie a workshopy. Výnimočný interiér košickej Kunsthalle teda pojal takmer 700 archívnych dokumentov vo forme výstavy s názvom *Na ceste k slovenskej štátnosti*, ktorú slávnostne otvorili 19. septembra 2018 za zvukov Hudby Ministerstva vnútra SR a príhovorov predstaviteľov rezortu MV SR a mesta Košice.

Ak vstupujete do výstavnej miestnosti z pravej strany, nemôžete minúť banery, ktoré hovoria o činnosti a archívnych pokladoch Štátneho archívu v Košiciach a Archívu mesta Košice.

V hlavnej hale vás hneď upúta obrovský model štátneho znaku SR, do tvaru ktorého sú vyskladané panely s dokumentmi. Rozprestiera sa na plo-

che pôvodného bazéna. Výstava je rozdelená do deviatich okruhov rozlíšených chronologicky podľa dôležitých kapitol našich dejín. Obdobie slovenského národného obrodenia, ktorého východisko možno hľadať v reformách Jozefa II. a osvietenstve, a ktorého završením bol revolučný rok 1848, reprezentujú dokumenty ako Bernolákov Slovník slovenský česko – latinsko – nemecko – maďarský autora Antona Bernoláka, vydaný v Trnave, 1825 – 1827, Žiadosti slovenského národa z 11. mája 1848, ale i najstarší dokument výstavy – list v slovakizovanej češtine adresovaný Jozefovi II. z roku 1783. Ďalšou témou sú Slováci v Uhorsku, kde sa mapuje obdobie rokov 1849 – 1914. Nájdete tu článok o zatvorení Slovenského evanjelického gymnázia v Revúcej z 22. septembra 1874 či oznam o zatvorení Matice slovenskej z 13. apríla 1875, ktoré boli uverejnené v Národných novinách. Propagačné plagáty paroplavebných spoločností z prelomu 19. a 20. storočia vypovedajú o húfnom sťahovaní Slovákov do zámoria za lepším zárobkom. Panel s názvom Slováci v prvej svetovej vojne (1914 – 1918) dokresľujú fotografie a rukopisné mapy československých légii. Najviac pozornosti si však isto zaslúži Deklarácia slovenského národa z 30. októbra 1918, ktorou sa i Slovenská národná rada prihlásila k novému československému štátu. Prezrieť si môžete aj originály zápisníka z deklaračného zhromaždenia. Vôbec po prvýkrát môžete vidieť kompiláciu profilových fotografií všetkých členov Slovenskej národnej rady, ktorí boli zvolení na deklaračnom zhromaždení v Martine 30. októbra 1918. Na paneli pod známym citátom Andreja Hlinku „Tisícročné manželstvo s Maďarmi sa nevydarilo. Musíme sa rozísť“ si všimnete Zákon vydaný Národným výborom dňa 28. októbra 1918 o zriadení ČSR. Upútajú aj osobné doklady M. R. Štefánika či správa o leteckej nehode, pri ktorej v roku 1919 zahynul. Kuriozitou medzi dokumentmi výstavy je istotne parte „Ježibaby Austrie“, v ktorom sa odrážala radosť z rozpadu Rakúsko-Uhorska. Obdobie prvej Československej republiky, 1918 – 1938, pojíma okrem máp zobrazujúcich predstavy o budúcich hraniciach nového štátu, vizuálne azda jeden z najkrajších dokumentov – Vyhlásenie Národného výboru československého oznamujúce vznik Československej republiky, 28. október 1918. Prezrieť si môžete i tváre krajinských prezidentov, ktorí stáli



Zábery z vybraných úsekov výstavy. Foto: Peter Pekár.

na čele najvyššieho správneho orgánu na Slovensku – Krajinského úradu v Bratislave, počas jeho existencie 1928 – 1939. Vystavené sú aj osobné karty, ktoré zaznamenávajú politickú činnosť Jozefa Tisa, Ferdinanda Ďurčanského a Vojtecha Tuku. Nájdete tu i dokumenty viažuce sa k voľbám do poslaneckej snemovne z roku 1920. Archívne dokumenty z obdobia druhej svetovej vojny 1938 – 1945 patria medzi tie menej veselé. Kartotékové lístky transportovaných Židov, plagáty s protižidovskou tematikou alebo vyhlášky o všeobecnej mobilizácii všetkých zbraneschopných mužov, či fotografie z bojov Slovenského národného povstania dokresľujú obraz tohto temného obdobia našich dejín. Povojnové časy v obnovennej republike charakterizuje postupné prevzatie moci komunistami, znárodnenie, centralizácia, kolektivizácia poľnohospodárstva, budovanie socializmu. Panely z obdobia rokov 1945 – 1960 dokresľujú fotogra-



Zábery z vybraných úsekov výstavy. Foto: Peter Pekár.

fie z manifestácie bratislavského obyvateľstva na podporu Gottwaldovej vlády, ale i veľkolepá výstavba Pamätníka na Dukle, Oravskej priehrady či ropovodu Družba. Výstava ponúka nahliadnutie do Ústavy Československej socialistickej republiky v Zbierke zákonov z roku 1960 i na Ústavný zákon o Československej federácii z 27. októbra 1968. Zaujímavé dokumenty sú takisto rezolúcie občanov a organizácií vyjadrujúce nesúhlas s okupáciou ČSSR vojskami Varšavskej zmluvy. Svoj priestor na výstave dostali aj archívne dokumenty z pôsobnosti iniciatívy Verejnosť proti násiliu, napríklad spoločné vyhlásenie VPN a OF k vytvoreniu novej vlády z 3. decembra 1989 či zápisnica z rokovania VPN, KDH a DS o vytvorení novej vlády zo 17. júna 1990. Začiatok éry samostatnosti Slovenska reprezentuje faksimile Deklarácie Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky zo 17. júla 1992 a Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992, tiež rôzne listiny z diplomatického archívu. Vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie a Severoatlantickej aliancie sa venuje posledný panel výstavy, v rámci ktorého si máte možnosť okrem iného prezrieť Zmluvu o pristúpení Slovenskej republiky k Európskej únii zo 16. apríla 2003. Pri východe zo znaku narazíte ešte na jednu archívnu zaujímavosť pod názvom Príbeh jedného domu a jeho adresy. Za pomoci sčítacích hárkov z rokov 1930, 1940 a 1950 sa dozvedáme, ako ten istý dom v Bratislave v priebehu týchto desaťročí „menil“ svoju adresu.

Vonkajšie strany znaku sú vyplnené prvorepublikovými reklamami na vtedy obľúbené výro-

ky alebo služby a plagátmi podujatí spolku Živena či Slovenského motorklubu Bratislava pozdĺž pravej steny. Na ľavej strane sú ukážky bankoviek z obdobia Rakúsko-Uhorska až po bankovky, ktoré sa používali do zavedenia eura, ale vidieť tu môžete aj fotografiu, ktorá zachytáva kolkovanie česko-slovenských bankoviek v januári 1993.

Priestory haly, lemujúce obe bočné steny znaku, sú rozdelené banermi do kójí, ktoré patria jednotlivým štátnym archívom MV SR. Tie sa prostredníctvom nich prezentujú verejnosti svojou prácou, aktivitami, no v prvom rade najzaujímavejšími archívnymi dokumentmi. Miesto za znakom je upravené do malého kina, kde sú na plátno premietané národopisné filmy. Z vnútornej strany znaku v jeho zadnej

časti sa takisto premieta na plátno a v každom rohu je inštalovaný interaktívny kiosk, kde si návštevníci môžu prezeráť dokumenty, ktoré sa nepodarilo umiestniť do hlavnej časti expozície. Po zhliadnutí výstavy si môžete na interaktívnej tabuli urobiť test zo znalosti slovenských dejín, je na vás, či si zvolíte ľahkú obťažnosť alebo si trúfnete na ťažší variant.

Z celkového množstva niekoľkých tisíc archívnych dokumentov a fotografií, ktoré pracovníci archívov z celého Slovenska povyberali z fondov, sa napokon podarilo inštalovať tie najreprezentatívnejšie, najlepšie zapadajúce do mozaiky, z ktorej mohla vzniknúť táto pútavá cesta k slovenskej štátnosti. Niekomu azda nemusí byť pochuti, že väčšina z nich patrí Slovenskému národnému archívu, avšak nemožno sa tomu čudovať, keďže má v evidencii archívne dokumenty celoslovenského významu a tie, ktoré pochádzajú z činnosti ústredných orgánov Slovenskej republiky a ich právnych predchodcov. Dovoľte mi na tomto mieste poďakovať všetkým, ktorí sa svojou prácou pričínili o úspech a vysokú návštevnosť výstavy, veď vy viete, ktorí to ste, hoci v tiráži možno vaše mená chýbajú. V čase, keď vyjde táto správa, už, žiaľ, jej brány budú zatvorené. Pripravuje sa však virtuálna prehliadka, takže kto nemohol docestovať do Košíc, bude si ju môcť snáď už onedlho prezrieť aspoň takto.

Jana Kafúnová
Slovenský národný archív

HISTORICKÉ VÝROČIA V ROKU 2018

Dňa 26. septembra 2018 sa v Sobášnom paláci v Bytči konala medzinárodná konferencia *Historické výročia v roku 2018*. Išlo o ďalšie podujatie, ktoré si dalo za úlohu zmapovať osmičkové roky a ich dosah na obyvateľstvo regiónu. Pozornosť sa vzhľadom na organizátorov konferencie – Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči a Považské múzeum v Žiline, sústredila na územie patriace do pôsobnosti týchto inštitúcií a ich pobočiek. V rámci konferencie vystúpili viacerí historici a archivári, ktorí sa pokúsili zmapovať sledované roky v regióne.

Na úvod konferencie vystúpila zástupkyňa domáceho archívu v Bytči Mária Weinbergerová s príspevkom *Výročia, na ktoré tiež nezabúdame*. Stručne predstavila udalosti rokov 1378 – dosiahnutie právneho postavenia mesta pre Bytču a jej občanov; osmičkové roky v živote významného rodáka z Bytče a popredného šľachtica Imricha Turza (1598 – jeho narodenie, 1618 – sobáš, 1618 – 1648 – tridsaťročná vojna a Turzova úloha v nej); 1688 – narodenie Juraja Jánošíka; 1848 – revolúcia; 1948 – februárový prevrat a nástup komunistov k moci v Československu a 1968 – vpád vojsk Varšavskej zmluvy do Československa, ktorým už nasledujúci prednášajúci nevenovali pozornosť. Upozornila, že je potrebné zaoberať sa aj týmito výročiami, pričom práve regionálna problematika a odraz udalostí na bežnom obyvateľstve poskytujú množstvo nových, zaujímavých poznatkov.

Ferdinand Vrábel predniesol príspevok *Slováci v československých légiách*. Prirodzene sa nevenoval len rozhodujúcemu roku 1918, ale priblížil aj postupné formovanie československých légii v zahraničí počas prvej svetovej vojny, či už to bolo na západnom alebo východnom fronte. Poukázal na úlohu domáceho, ale predovšetkým zahraničného odboja, ktorý mal rozhodujúci podiel pri uznaní postavenia československých légii. Pozornosť upriamil predovšetkým na rok 1918 a pôsobenie légii v Rusku – bitka pri Bachmači, následne anabáza legionárov po Transsibírskej železnici na východ Ruska. Vrábel nezabudol ale ani na Slovákov pôsobiacich na západnom fronte, v Taliansku a vo Francúzsku.

Peter Štanský, bývalý riaditeľ archívu v Žiline, vystúpil následne s referátom *Vznik ČSR a mesto Žilina*. Priblížil samotný vznik Československej re-

publiky, pričom poukázal na dôležitosť Martinskej deklarácie z 30. októbra 1918. Pozornosť zameral predovšetkým na mesto Žilina a na pomery, ktoré tu vládli v týchto pohnutých dňoch. Podľa jeho slov Žilina vznik nového štátu privítala, keď už 30. októbra viala v meste slovenská vlajka. Najväčšiu pozornosť prirodzene venoval príchodu a pôsobeniu Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska, keďže Žilina sa stala jeho prvým sídlom na Slovensku.

Druhý blok príspevkov otvoril Michal Mrekaj so svojím príspevkom *Prevrat na Orave*. Taktiež opísal rok 1918 a udalosti sprevádzajúce vznik nového štátu na Orave. Plastickým spôsobom priblížil poslucháčom chaotické časy a stav bezprávia na danom území, ktoré bolo poznačené predovšetkým masovým rabovaním. Nevyhla sa mu takmer žiadna obec na Orave. Odniesli si to predovšetkým židovskí obchodníci a príslušníci predchádzajúceho režimu, ako notári, učitelia a pod.



*Pohľad do konferenčnej sály Sobášneho paláca v Bytči.
Foto: Martin Garek.*

Následný príspevok predniesli dvaja prispievatelia z Čiech, Petr Tesař a Pavel Solnický. Názov ich referátu znel *Španielska chrípka ve Slezsku jako důsledek Velké války*. Popísali všeobecnú situáciu v roku 1918, ktorá napomohla šíreniu tejto chrípky, pričom neobišli ani samotné začiatky epidémie. Na príklade Sliezska poukázali na štátne opatrenia, pričom dôležitú úlohu zohrávala propaganda a zákaz šírenia poplašných správ. Dôkladným výskumom sa referujúcim podarilo zhromaždiť aj štatistické dáta poukazujúce na šírenie chrípky a počet obetí.

Peter Štanský vystúpil aj po druhý raz, a to s referátom *6. október 1938 a mesto Žilina*. Analyzoval v ňom zástoj Žiliny pre Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu, pričom poukazoval na skutočnosť, že

Žilina zohrávala pre túto stranu dôležitú úlohu od vzniku republiky ako miesto zasadania Kňazskej rady v roku 1918 a mnohých ďalších akcií usporiadaných HSLŠ. Podľa Štanského svoju úlohu pri vyvolení si Žiliny ako miesta zásadného stretnutia členov HSLŠ v októbri 1938 mohla zohrať aj osoba bytčianskeho rodáka, Jozefa Tisa, ktorý mal k Žiline blízko. Štanský presvedčivo opísal stretnutie politických predstaviteľov Slovenska konajúce sa 5. a 6. októbra v Žiline a demonštráciu, ktorá sprevádzala vyhlásenie autonómie Slovenska.



Kolega zo susedných Čiech prezentuje výsledky výskumu španielskej chrípky v Sliezsku. Foto: Martin Garek.

Martin Garek sa v príspevku *Jeseň 1938 na Slovensku a Orava* sústredil na priblíženie udalostí, ktoré nasledovali po vyhlásení autonómie Slovenska na Orave. Pozornosť zamerl na najdôležitejšie udalosti, ktoré sa na jeseň 1938 odohrali v súvislosti s Oravou, a to predovšetkým nové hraničné usporiadanie s Poľskom, keď práve z Oravy pripadla časť územia Poľsku. Venoval sa tiež otázke volieb a náladám obyvateľstva a ich postoju k autonómii Slovenska, k českým funkcionárom a židovskej menšine v sledovaných okresoch.

Druhý blok konferencie uzavrel so svojim príspevkom *Liptov v roku 1938* archivár Peter Vítek. Tento zamerl svoju pozornosť na celý rok 1938 na Liptove, teda nevenoval sa iba udalostiam nasledujúcim po Mníchovskej dohode. Postupne opísal najvýznamnejšie aglomerácie na Liptove a ich osud v predmetnom roku. Takto predstavil Liptovský Mikuláš, Ružomberok, Liptovský Hrádok a Liptovský Ján, pričom ďalšie lokality budú rozpracované v písomnej variante príspevku. Najvýznamnejšou udalosťou napr. v Ružomberku nebolo ani tak dosiahnutie autonómie Slovenska, ale smrť a pohreb Andreja Hlinku.

Posledný blok prednášok otvoril Miroslav Martinický s príspevkom *Bitka pri Kotešovej 5. decembra 1918*. V tejto bitke sa stretla slovenská národná garda, pozostávajúca z prichádzajúcich slovenských vojakov z frontu a 5. maďarský honvédskeý pluk. Martinickému sa podarilo pomocou moderných metód presne lokalizovať miesto bitky, pričom vhodne použil aj obrazový materiál, fotky vojakov, zbraní, mapy. Plastickým spôsobom priblížil pohyby oddielov a bojové operácie súperiacich strán.

Peter Šimko prispel príspevkom *100 rokov československých železníc na Hornom Považí*. Vzhľadom na obmedzený priestor sa zamerl na mesto Žilina, ktoré bolo významným dopravným uzlom. Cez Žilinu prechádzali jednak Košicko-bohumínska železnica a jednak Považská železnica. Šimko priblížil situáciu po vzniku republiky, opísal rabovačky a prepady vlakov. Situácia na železnici bola značne komplikovaná, keď vyšší úradníci boli prevažne maďarskej národnosti a nižší slovenskej. Autor popísal obsadenie železničnej stanice československým vojskom dňa 10. novembra, ktoré ale vydržalo len krátko, keď 15. novembra sa maďarské oddiely vrátili a obsadili železniciu v Žiline až do 5. decembra.

Posledný príspevok na konferencii predniesol Drahomír Velička s názvom *Dokumenty k pútnickému miestu Turzovka – Živčáková v archívoch na Slovensku*. Zdokumentoval zjavenie v roku 1958, pričom priblížil aj situáciu v danom roku v štáte. Pri príprave príspevku preštudoval množstvo relevantných dokumentov vo viacerých slovenských archívoch, či už cirkevných alebo štátnych. Vďaka tomu sa mu podarilo zachytiť postoj nielen cirkevných, ale aj svetských úradov k predmetnému zjaveniu, pričom prirodzene komunistická moc mala záujem poprieť tento jav. Až v roku 1968 sa uvoľnili pomery a zjavenie bolo uznané.

Po ukončení konferencie nasledovalo otvorenie výstavy k osmičkovým rokom, ktoré pripravili pracovníci Štátneho archívu v Žiline so sídlom v Bytči. V prezentovaných dokumentoch zachytili najdôležitejšie, resp. najzaujímavejšie udalosti, ktoré sa odohrali na území v pôsobnosti archívu.

*Martin Garek
Ústav pamäti národa*

VÝSTAVA „ŠTVRŤSTOROČIE SPOLU. ČESKOSLOVENSKO A PODKARPATSKÁ RUS“

Dňa 4. októbra 2018 sa v priestoroch budovy Slovenského národného archívu konala vernisáž panelovej výstavy s titulom „Štvrťstoročie spolu. Československo a Podkarpatská Rus“, ktorú pripravil Národný archív Českej republiky pri príležitosti stého výročia vzniku Československej republiky, a ktorej autorom bol David Hubený. Slovenský národný archív v tejto súvislosti poskytol priestory na inštalovanie výstavy a usporiadal vernisáž, na ktorej sa okrem samotných organizátorov a ďalších zamestnancov archívu zúčastnilo aj množstvo pozvaných hostí, vrátane autora výstavy a jeho kolegov z Čiech. Úvodné slovo pri otvorení výstavy mal riaditeľ Slovenského národného archívu a po ňom i samotný autor výstavy, ktorý hosťom poskytol aj výklad k obsahu jednotlivých panelov. Výstava bola verejnosti sprístupnená od 5. októbra do 9. novembra 2018. Kládla si za cieľ pripomenúť obdobie, keď Podkarpatská Rus tvorila súčasť novovzniknutého štátu.

Samotná výstava pozostávala z 11 výstavných panelov, ktoré mali chronologicky reflektovať okolnosti od vzniku myšlienky pripojiť územia karpatských Rusínov k Československu až po medzištátne rokovanie o odovzdaní územia Sovietskemu zväzu a odškodnení československých občanov. Jednotlivé panely okrem textovej časti, ktorá si dala za cieľ priblížiť dejiny a vývoj Podkarpatskej Rusi, obsahovali aj dokumenty, mapy a fotografie týkajúce sa danej problematiky.

Úvodný panel približoval skutočnosť, že domáci predstavitelia novovzniknutého československého štátu s územím Podkarpatskej Rusi vôbec nerátali, a že v konečnom dôsledku sa pripojenie rusínskeho územia k Československu ukázalo ako jediná reálna možnosť počas povojnového rozvratu a bojov vo východnej Európe.

Druhý panel s názvom „V novom štáte“ sa venoval otázke udelenia autonómie Podkarpatskej Rusi počas prvej republiky a taktiež praxi dlhodobého presadzovaných čiastkových a dočasných riešení, ktoré vyvolávali nespokojnosť medzi domácimi rusínskymi predstaviteľmi.

O vyhlásení vojenskej diktatúry na území Podkarpatskej Rusi československou vládou, bojoch medzi Poľskom a rodiacim sa Sovietskym zväzom



Výstavné panely prezentujúce problém udelenia autonómie Podkarpatskej Rusi, vyhlásenie vojenskej diktatúry, problém budovania štátnej správy, hospodárske otázky a dočasné úpravy právneho postavenia guvernéra Podkarpatskej Rusi.

Foto: Alžbeta Gabríková.

a stálom záujme Maďarska o opätovné pripojenie Podkarpatskej Rusi informoval návštevníkov tretí panel s názvom „Rozrušená zem“.

Štvrtý a piaty panel („Budovanie štátnej správy“ a „Hospodárstvo“) sa zaoberali problémom budovania štátnej správy a hospodárskymi otázkami, v rámci ktorých predstavovalo poľnohospodárstvo dôležitú zložku podkarpatoruskej ekonomiky.

Ďalší panel s názvom „Na ceste k autonómii“ návštevníkovi priblížil dočasné úpravy právneho postavenia guvernéra Podkarpatskej Rusi a súvisiace organizačné opatrenia.

Siedmy panel („Druhá republika“) zachytával situáciu na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, keď mníchovská dohoda a oslabenie pražského centra viedli k presadeniu autonómie, a taktiež boje s maďarskou armádou a ukrajinskými nacionalistami v rokoch 1938 a 1939.

Prostredníctvom ďalšieho panelu („Na území okupovaného Československa“) sa návštevník mohol viac dozvedieť o vnímaní otázky Podkarpatskej Rusi v rámci územia okupovaného a parcelovaného Československa, resp. o skutočnosti, že v Protektoráte Čechy a Morava existovali viaceré organizácie a jednotlivci spojení s Podkarpatskou Rusou a jej príslušnosťou k Československu.

Jeden z ďalších panelov („Exil“) opisoval záujem exilovej vlády v Londýne o dianie na Podkarpatskej Rusi.



Výstavné panely prezentujúce situáciu na Slovensku a Podkarpatskej Rusi od presadenia autonómie, cez pokusy obnoviť československú správu na časti oslobodenej Podkarpatskej Rusi až po medzištátne rokovania o odovzdaní územia ZSSR a odškodnení československých občanov.

Foto: Alžbeta Gabríková.

Posledné dva panely („Úrad vládneho delegáta a Veliteľstvo oslobodeného územia“ a „Odovzdanie územia a odškodnenie“) upriamili pozornosť na samotné pokusy obnoviť československú správu na časti oslobodenej Podkarpatskej Rusi a na medzištátne rokovania o odovzdaní územia ZSSR a odškodnení československých občanov.

Pri samotnej inštalácii výstavy bolo v rámci Slovenského národného archívu veľmi nápomocné oddelenie ochrany archívnych dokumentov. V spolupráci s pracovníkmi tohto oddelenia výstavný priestor nadobudol veľmi pekný a decentný vzhľad, a to vďaka vínovočervenej zamatovej látke, ktorá sa použila ako podkladový materiál pre výstavné panely zavesené na sklenených vitrínach, takže miestnosť ožila farbami.

Samotnú výstavu si prišlo okrem zvedavých jednotlivcov a nadšencov histórie pozrieť aj niekoľko študentských skupín.

Vyjadrujeme poďakovanie a radosť z toho, že výstava, ktorú pripravili kolegovia z Národného archívu v Prahe, našla ohlas aj v našich končinách a priestoroch. Do budúcnosti sa preto tešíme na ďalšiu spoluprácu a veríme, že podobné akcie budú aj naďalej lákať návštevníkov nahliadnúť do tajov zaujímavých archívnych dokumentov.

*Alžbeta Gabríková
Slovenský národný archív*

TENTO ROK SMER VIEDEŇ – KAŽDOROČNÁ ODBORNÁ EXKURZIA SPOLOČNOSTI SLOVENSÝCH ARCHIVÁROV

Aj tento rok zorganizovala SSA pre svojich členov, sympatizantov, pracovníkov archívov odbornú exkurziu. Na 11. októbra 2018 bola naplánovaná návšteva dvoch najvýznamnejších rakúskych archívov – centrálného historického archívu habsburskej dynastie a štátu (*Haus-, Hof- und Staatsarchiv*) a mestského a krajinského archívu Viedne (*Wiener Stadt und Landesarchiv*). Napriek tomu (alebo možno práve preto), že oba archívy sú takpovediac „zahumnamí“, sa ponuka stretla s veľkým záujmom (prihlásilo sa 39 účastníkov, nakoniec prišlo asi 25). Organizačne išlo o minimalistickú exkurziu – využili sme pravidelné vlakové spojenia medzi Bratislavou a Viedňou a vyrazili pred 9. hod. z bratislavskej hlavnej stanice.

Pred 10. hod. sme už boli vo Viedenskom mestskom a krajinskom archíve, kde nás privítala pani riaditeľka Brigitte Rigele. Po úvode sa nás ujal Christoph Sonnlechner s kolegami a najskôr „na sucho“ v prednáškovej sále vysvetlili dejiny archívu (jeho korene siahajú do 13. storočia), jeho súčasné poslanie a špeciálne sa venovali téme digitalizácie a online sprístupňovaniu archívneho kultúrneho dedičstva.

Archív preberá, analyzuje a sprístupňuje dokumenty z činnosti magistrátu a jeho inštitúcií ako aj krajiny (Bundesland Wien) v klasickej a už i v elektronickej podobe. Okrem toho spravuje 14 významných zbierok (<https://www.wien.gv.at/kultur/archiv/bestand/sammlungen.html>).

Na teoretické spoznanie archívu spojené s diskusiou nadviazala krátka exkurzia priamo po budove, počas ktorej mohli účastníci vidieť depoty moderného archívu a navštíviť niektoré odborné pracoviská. Zaujímavé bolo napr. oddelenie digitalizácie filmovej zbierky. Ako rajská hudba pre slovenského bádateľa znela lakonická odpoveď pracovníka na otázku, koľko stojí minúta zdigitalizovaného filmového záznamu (odpoveď vo viedenskej nemčine bola: „Nix, is´ umsonst.“).

Po krátkom obede v moderných priestoroch preobmených viedenských zásobníkov plynu (Gasometer) vyrazila skupina do centrálného dynastického archívu *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* (Archív habsburskej dynastie, dvora a štátu) na Minoritenplatz.

Po privítaní riaditeľom Thomasom Justom sa vedenia exkurzie ujala Zdislava Röhsner. Krátko predstavila dlhé dejiny archívu (vznikol v roku

1749 krátko po nástupe Márie Terézie na trón, aby sa usporiadali staršie písomnosti dokazujúce jej nároky na ovládané územia – obsahuje časti archívov predošlých vládcov – markgrófov a neskôr vojvodov z rodu Babenbergovcov, ako aj písomnosti samotných Habsburgovcov – najstarší dokument pochádza z roku 816). Kolegyňa Röhner nás previedla po architektonicky zaujímavej účelovej budove, postavenej v rokoch 1899 až 1902. Má dve časti – pracovnú a depotovú, pričom v pracovnej je 7 podlaží, no v depotovej sú len 3 pevné podlahy, zvyšok priestoru je delený priehľadnými mrežovými podlahami. Z budovy aj samotného vnútorného vybavenia dýchala secesia, no v sprístupňovaní svojich fondov a zbierok sa prispôbujú moderným trendom. Hoci stredovekých listín má archív viac než dvakrát toľko, čo sa nachádza vo všetkých archívoch na Slovensku, tisícky z nich sprístupnili prostredníctvom <http://monasterium.net/mom/AT-HHStA/archive>. Archív nie sú len stredoveké cimeliá, a tak bádateľ môže prostredníctvom archív-

neho informačného systému (<http://www.archivinformationssystem.at/suchinfo.aspx>) sledovať štruktúru fondov, získa o nich základné informácie. Archív sa však borí s podobnými problémami ako tie slovenské – je personálne poddimenzovaný.

Po prehliadke archívu si účastníci exkurzie vychutnali prechádzku po historickom jadre nášho niekdajšieho hlavného mesta. V krásnom slnečnom dni babieho leta sme si pozreli Minoritenkirche, paláce na Herrengasse, rímske nálezy pred Hofburgom, prešli sa po korze Am Graben, kde sme ochutnali viedenskú kávičku. Obdivovali sme Stephansdom aj pôvodne stredoveké trhovisko – dnes Námestie Hoher Markt, odkiaľ sme sa presunuli cez niekdajšie židovské geto až k najstaršiemu stojacemu viedenskému kostolu St. Ruprecht. Tam sme symbolicky našu cestu do dejín dunajskej metropoly ukončili. Organizačne cestu zabezpečili Juraj Šedivý a Marta Švoliková.

Redakcia FA



Viedenský mestský a krajinský archív (Wiener Stadt- und Landesarchiv) je umiestnený v atraktívne zrekonštruovaných priestoroch viedenských zásobníkov plynu (Gasometer) adaptovaných na rôzne účely. Foto: M. Orosová.



Hlavný organizátor exkurzie Juraj Šedivý prekladá prednášku pracovníka Viedenského mestského a krajinského archívu Christophu Sonnlechnera.
Foto: M. Orosová.



Účastníci exkurzie napäto počúvajú výklad vo Viedenskom mestskom a krajinskom archíve.
Foto: M. Orosová



Pracovisko Viedenského mestského a krajinského archívu pre digitalizáciu zbierky filmov.
Foto: M. Orosová.



Ukážka filmových dokumentov určených na digitalizáciu vo Viedenskom mestskom a krajinskom archíve. Foto: M. Orosová.



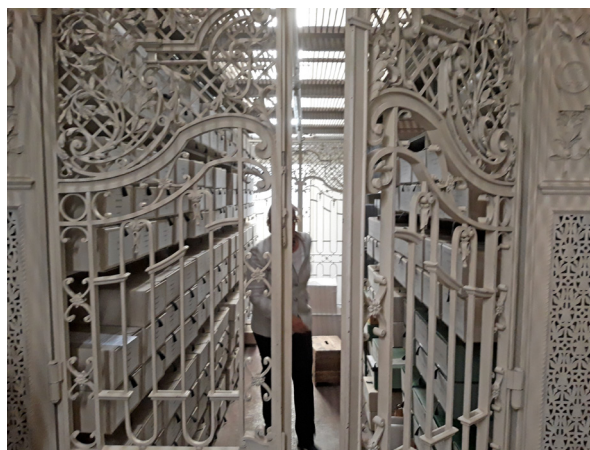
Skener na digitalizáciu veľkoplošných papierových dokumentov vo Viedenskom mestskom a krajinskom archíve.
Foto: M. Orosová.



Druhou zastávkou bol Archív habsburskej dynastie, dvora a štátu (Haus-, Hof- und Staatsarchiv) na Námestí minoritov vo Viedni. Foto: M. Orosová.



Účastníkov exkurzie sprevádzala po Archíve habsburskej dynastie, dvora a štátu Zdislava Röhsner. Foto: M. Orosová.



Mimoriadne atraktívne priestory secesných depotov Archívu habsburskej dynastie, dvora a štátu z prelomu 19./20. storočia, v ktorých sa krása snúbi s účelnosťou. Foto: M. Orosová.



Spokojnosť na tvárach účastníčok a účastníkov vydarenej jesennej exkurzie Viedeň 2018.

SLÁVNOSTNÉ ODOVZDÁVANIE ČESTNÝCH ČLENSTIEV SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV

Na poslednom valnom zhromaždení Spoločnosti slovenských archivárov, ktoré sa konalo 23. mája 2018 v Levoči, bolo odsúhlasené, že profesori Július Bartl, Richard Marsina, Jozef Novák a Jozef Šimončíč dostanú čestné členstvo SSA. Poslednému menovanému bol odovzdaný dekrét 19. júna 2018 v aule Pázmaneum Trnavskej univerzity v Trnave pri príležitosti oslavy jeho 90. narodenín. Pre ostatných laureátov bolo usporiadané samostatné podujatie.



*Príhovor predsedníčky SSA Martiny Orosovej.
Foto: Marek Pupák.*

Spoločnosť slovenských archivárov spoločne s Archívom mesta Bratislavy pripravili 12. októbra tohto roku slávnostné odovzdávanie čestných členstiev v Justiho sieni Primaciálneho paláca v Bratislave. Akcie sa zúčastnilo približne 35 archivárov a svojou osobnou účasťou ich poctili všetci traja profesori, ktorí sú zároveň zakladajúcimi členmi SSA.

Podujatie otvorila pozdravným príhovorom predsedníčka SSA Martina Orosová. Po nej nasledoval Jozef Meliš zo Štátneho archívu v Bratislave, ktorý priblížil účastníkom podujatia život Richarda Marsinu v jeho najdôležitejších medzníkoch. Zdôraznil jeho prínos pre archívniectvo, v ktorom aktívne pôsobil neuveriteľných sedem desaťročí. Po odovzdaní dekrétu sa pán profesor prihovoril publiku. Poďakoval za poctu a zdôraznil, že celá jeho kariéra je spätá s archívniectvom. Započal ju ako brigádnik v Archíve mesta Bratislavy v roku 1947. Vyjadril nespokojnosť so

stavom vydávania Slovenskej archivistiky, vďaka ktorej sa slovenské archívniectvo prezentovalo pred okolitým svetom.

Nasledoval podpredseda SSA Juraj Roháč z Katedry archívniectva a PVH Filozofickej fakulty UK. Jeho prejav bol ladený viac emotívne a zdôrazňoval v ňom ľudskú stránku profesora Jozefa Nováka ako odborníka a vysokoškolského pedagóga. Aj druhý laureát sa prihovoril obecnstvu a poďakoval za ocenenie. Opísal ťažké totalitné roky na fakulte a univerzite a rozhovoril sa o vzťahoch so svojimi študentmi i o tom, ako dával v prvom semestri zo skúšky výborné známky, aby získali sebadôveru a mohli sa pochváliť svojim rodičom.



Laureáti, zľava: prof. Július Bartl (vedľa manželka A. Bartlová), prof. Jozef Novák, prof. Richard Marsina. Foto: Marek Pupák.

Príhovor mapujúci život a dielo profesora Júliusa Bartla predniesol Miroslav Kamenický z Katedry histórie Pedagogickej fakulty UK. Prof. Bartl začína svoju prax v Štátnom archíve v Bratislave, neskôr pracoval ako vedúci archívu Univerzity Komenského. I posledný ocenený sa prihovoril plénu, poďakoval členom SSA a zdôraznil, že v archívniectve prežil mnoho rokov na rôznych pozíciách, a že sa aj cíti byť archivárom. Na záver zaprial spoločnosti a archivárom veľa šťastia a síl do ďalších rokov.

Formálnu časť uzavrela opäť predsedníčka Martina Orosová a povzbudila prítomných, aby zagratulovali profesorom aj osobne. V neformálnych rozhovoroch pokračovali učitelia so svojimi žiakmi, kolegovia s kolegami a priatelia s priateľmi. Vidieť a počuť spoločne na jednom podujatí tieto tri významné, priam legendárne postavy slovenského archívniectva a vysokoškolského vzdelávania bolo pre mnohých udalosťou. Viacerí



Podakovanie ocenených. Foto: Marek Pupák.

využili príležitosť a nechali si podpísať niektoré knižné diela. A hoci pánov profesorov už sužujú menšie zdravotné problémy, stále prekypujú sviežim a bystrým úsudkom. Život a stále neukončené dielo našich zakladateľov nech je nám inšpiráciou do budúcnosti. A všetkým oceneným týmto ešte raz srdečne gratulujem a teším sa na ďalšie stretnutie.

Štefan Hrivňák
Archív mesta Bratislavy

MÍLNIKY 20. STOROČIA V REGIÓNE NITRIANSKEHO KRAJA

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Nitre a Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, v súčinnosti s Nitrianskym spolkom historikov, Historickým ústavom Slovenskej akadémie vied a Slovenskou historickou spoločnosťou, usporiadali 24. októbra 2018 vedeckú konferenciu s medzinárodnou účasťou pod názvom *Mílniky 20. storočia v regióne Nitrianskeho kraja*.

Program rokovania bol rozdelený do šiestich tematických blokov, každý s tromi prednáškami. Konferenciu slávnostne otvoril vedúci Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre Miroslav Palárik, po ktorom odznel aj príhovor riaditeľa Štátneho archívu v Nitre Petra Keresteša, prodekana Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre pre vedu, výskum a postgraduálne vzdelávanie Martina Hetényiho, ako aj zástupcu Odboru archívov a registratúr sekcie verejnej správy Ministerstva vnútra Slovenskej republiky Jozefa Pociska.

Prvý blok konferencie sa začal príspevkom Róberta Arpáša (Historický ústav Slovenskej akadémie vied) na tému *Československo – národný štát Čechoslovákov? Úloha slovenskej otázky v československej politike*, v ktorom sa venoval úsiliu predstaviteľov Slovenskej ľudovej strany a Slovenskej národnej strany o získanie autonómie v rámci medzivojnového československého štátu. Spomenul pritom niekoľko kľúčových udalostí, ktoré nakoniec viedli k dosiahnutiu tohto cieľa. Prednáška Martina Hetényiho (Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre) s názvom *Otázka interpretácie slovensko-maďarských vzťahov v 20. storočí* sa zameriavala na rozdiely v interpretácii kľúčových historických udalostí v slovenskej, resp. maďarskej historiografii a na zmeny týchto interpretácií v rôznych obdobiach, ktoré sa odrazili aj v obsahu učebníc dejepisu používaných v školách. Vyzdvihol dôležitosť aktívnejšej spolupráce medzi slovenskými a maďarskými historikmi, či už vo forme diskusie, spoločnej komisie historikov alebo vydávania spoločných publikácií. Ako posledný prednášajúci v prvom bloku vystúpil Miroslav Palárik s referátom pripraveným v spolupráci so Zuzanou Hasarovou (Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre) s názvom *Medzníky v československých a slovenských dejinách v zbierkach*

známok Slovenského národného múzea. Prednáška sa sústredila na charakteristiku obrazových motívov na poštových známkach z obdobia od vzniku prvej Československej republiky, resp. na spôsob, akým sa na nich odrážali politické zmeny v sledovanom období.

Po krátkej prestávke nasledoval druhý blok konferencie. Prednášajúci v tomto bloku sa zameriavali na regionálne dejiny, konkrétne na odraz udalostí na prelome rokov 1918/19 v niektorých mestách súčasného Nitrianskeho kraja. Ako prvý sa ujal slova Milan Belej (Štátny archív v Nitre) s príspevkom na tému *Nitra a vznik Československa*, v ktorom priblížil dianie a pomery v meste v spomínanom období. Pozornosť venoval reakcii miestnej tlače, vedúcich predstaviteľov, ako aj obyvateľov mesta na významné udalosti, akými boli vyhlásenie československého štátu v Prahe, Astrová revolúcia v Budapešti, či príchod československých vojsk do Nitry. V ďalšej prednáške s názvom *Nové Zámky v období vzniku Československej republiky v roku 1918* Miroslava Verešová (Štátny archív v Nitre – pracovisko Archív Nové Zámky) predstavila politický a spoločenský dosah vyššie spomínaných zmien v tomto meste. Katarína Répásová (Štátny archív v Nitre – pracovisko Archív Komárno) v referáte *Úradnícke elity mesta Komárno po vzniku ČSR a ich kontinuita* sa okrem všeobecného prehľadu udalostí v meste od Astrovej revolúcie v októbri 1918, cez príchod československých vojsk v januári 1919 až po bolševický vpád v máji 1919, sústredila na vplyv týchto udalostí na chod verejnej správy v meste.

Tretí blok sa začal príspevkom s názvom *Premeny školstva v Topoľčanoch v medzivojnovom období – možnosti a limity archívnych fondov*, v ktorom sa Adriana Kičková (Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre) zamerala na charakteristiku a vývoj školstva v meste, jazykové, didaktické, finančné, materiálne aj technické problémy miestnych škôl, nevynímajúc ani vplyv a charakteristiku archívnych prameňov k uvedenej téme. Marek Šmíd (Jihočeská univerzita v Českých Budějoviciach) sa v referáte *Význam Nitry v československo-vatikánskych vzťahoch v dobe prvej republiky* zameril na problémy cirkevnej samosprávy v čase vzniku Československa, ktoré predstavovalo vyhnanie maďarských cirkevných predstaviteľov, vrátane nitrianskeho biskupa z územia republiky a následné spory o biskupský stolec v rokoch 1919 až 1920. Ďalej hovoril o význame Nitry v autonomistických snahách predstaviteľov Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, ktorých najznámejším prejavom bol priebeh udalostí na manifestácii po-

čas Pribinových slávností v roku 1933. Spomenul aj vyjadrenie podpory slovenským autonomistom zo strany pápežského nuncia v Prahe, známej ako Ciriaciho aféra.

V štvrtom bloku vystúpil István Janek (Maďarská akadémia vied so sídlom v Budapešti). Vo svojej prednáške *Maďarsko-československé vzťahy a úsilie maďarskej diplomacie o získanie Slovenska v rokoch 1938-39* sa sústredil na neúspešné rokovania maďarskej iredenty s predstaviteľmi Slovenskej ľudovej strany na čele s Jozefom Tisom, ktorých cieľom bolo pripojiť Slovensko, resp. časti jeho územia k Maďarsku. Otakar Kirsch (Masarykova univerzita v Brne) v príspevku *Možnosti využitia archívnych*



Príhovor riaditeľa Štátneho archívu v Nitre Petra Keresteša. Foto: Štátny archív v Nitre.

materiálů vzešlých z činnosti akčních výborů Národní fronty při analýze průběhu roku 1948 v paměťových institucích predstavil vznik, účel a činnosť akčných výborov a ich úlohu v komunistickom prevrate vo februári 1948 a na možnosti využitia archívnych prameňov pochádzajúcich z ich činnosti. Helena Grežďová (Štátny archív v Nitre – pracovisko Archív Topoľčany) vystúpila s referátom *Artúr Šimko, človek milión. Neobyčajný život „obyčajného“ sudcu*, v ktorom sa venovala osobnému fondu Artúra Šimka. Fond obsahuje dokumenty, ktoré sú prameňom k udalostiam v Topoľčanoch v čase vzniku československého štátu, ako aj k životu jeho pôvodcu Artúra Šimka.

Piaty blok konferencie začal prednáškou *Rok 1968 a jeho odozva v regióne Nitry*. Príspevok pripravil Ladislav Holečka (Štátny archív v Nitre). Sústreďil sa na priebeh vojenskej okupácie Nitry a blízkeho okolia Maďarskou ľudovou armádou 21. augusta 1968, reakciu Okresného výboru Komunistickej strany Slovenska v Nitre, vedenia mesta Nitry, obyvateľov mesta a regiónu a dlhodobé následky augustových udalostí. Hildegarda Pokreis (Štátny

archív v Nitre – pracovisko Archív Šaľa) vystúpila s príspevkom *Typológia písomností v štátnych archívoch k roku 1968*. Predstavila klasifikáciu archívnych prameňov k udalostiam v roku 1968 do skupín podľa obsahu. Referát Lukáša Palugu (Štátny archív v Nitre – pracovisko Archív Komárno) niesol názov *Echo udalostí roku 1968 na príklade okresu Komárno*. V ňom priblížil vnútorný konflikt na Okresnom výbore Komunistickej strany Slovenska v Komárne, ktorý sa v dôsledku reformného hnutia v roku 1968 rozštiepil na skupinu podporujúcu, resp. odmietajúcu reformy.



Pohľad do auditória. Foto: Štátny archív v Nitre.

Posledný, šiesty blok konferencie sa začal príspevkom Ladislava Rumana (Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre) pod názvom *Slovensko na križovatke dejín alebo na krížovej ceste? (Niekoľko poznámok k rozdeleniu Československa a dobe po ňom)*. Hovoril o reakciách obyvateľstva na rozdelenie Československej federatívnej republiky na prelome rokov 1992/93. Vyzdvihol pritom fakt, že Česi a Slováci vo veľkej miere nepodporovali toto politické rozhodnutie, čo sa odrazilo aj na vlašnom prijatí skutočnosti zrodu samostatnej Českej republiky a Slovenskej republiky. Ako hlavný dôvod konečného rozdelenia Československa označil nezrelosť politickej reprezentácie. Michaela Lenčěšová (Soudobé evropské dějiny, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova) sa v referáte *Comeback Štefana Polakoviča po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993* venovala politickým koncepciám tohto ľudáckeho kňaza a filozofa, resp. ich vzrastajúcemu vplyvu na Slovensku po získaní samostatnosti v roku 1993. Vo svojom diele *Eseje o národe* Polakovič vyzdvihoval význam autonomizmu v medzivojnovom Československu, obhajoval slovenský štát a tiež odsudzoval Slovenské národné povstanie. Neskôr sa však jeho politické názory

zmenili, čo sa odrážalo na zmene jeho stanoviska k SNP, ako aj vyzdvihovaním zásluh slovenských komunistov. Posledným vystupujúcim bol Tomáš Kráľovič (Katedra histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre) s prednáškou *Pramenný materiál k študentskému hnutiu počas Novembra '89 na Slovensku*, v ktorej predstavil a charakterizoval rôzne typy historických prameňov k skúmaniu obdobia Nežnej revolúcie. Časť archívneho materiálu k tomuto obdobiu bola úmyselne zničená a mnohé zachované archívne fondy ešte nie sú spracované. Upozornil však na materiály v univerzitných archívoch, materiály z operatívnych porád ministerstva školstva, tlač, rozhlasové alebo televízne nahrávky a relácie, zvukové nahrávky z auly Univerzity Komenského alebo pramene oral history.

Táto konferencia bola historicky prvým podujatím spoločne organizovaným Štátnym archívom v Nitre a Katedrou histórie FF UKF v Nitre. Toto partnerstvo zabezpečilo jej vysokú odbornú úroveň predstavením významných udalostí našich dejín v regióne Nitrianskeho kraja z perspektívy historikov aj archivárov, otvárajúc tak priestor pre ďalšiu interdisciplinárnu spoluprácu.

Attila Fazekas
Štátny archív v Nitre

KONFERENCIA TRNAVA 1238 – 2018 ...ÚSPEŠNÝ EURÓPSKY PRÍBEH...

Pri príležitosti 780. výročia udelenia mestských práv Trnave sa na pôde Trnavskej univerzity v dňoch 25. a 26. 10. 2018 konala medzinárodná interdisciplinárna konferencia s názvom *Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh...* Organizátormi podujatia boli Ministerstvo vnútra SR – Štátny archív v Trnave, Mesto Trnava, Trnavská univerzita v Trnave v spolupráci so Spolkom trnavských historikov SHS pri SAV – TYRNAVIA a Ústavom dejín Trnavskej univerzity v Trnave. Konferencia sa uskutočnila v rámci Dní európskeho kultúrneho dedičstva.

V úvode podujatia si hostia vypočuli príjemné hudobné tóny v podaní gitarového septeta Les Étoiles pod vedením Márie Smažákovej. Konfe-

rencia bola slávnostne otvorená príhovormi riaditeľky Štátneho archívu v Trnave Júlie Ragačovej, predsedu Trnavského samosprávneho kraja Jozefa Viskupiča, 1. viceprimátora mesta Trnava Tibora Pekarčíka, a napokon sa v úvode zúčastneným prihovoril i prorektor Trnavskej univerzity v Trnave pre vedeckú a umeleckú činnosť Vladimír Rábik.

Program bol počas dvoch dní konferencie rozdelený do štyroch blokov, v ktorých prezentujúci prítomným priblížili vybrané kapitoly z histórie i súčasnosti Trnavy. Ako prvý predniesol svoj príspevok Juraj Roháč z Katedry archívniectva a pomocných vied historických Univerzity Komenského v Bratislave. Jeho referát s názvom *Privilégium z roku 1238 – Magna Charta mesta Trnava* bol venovaný výsadnej listine, ktorou bola Trnava povýšená na slobodné kráľovské mesto. Názov ďalšieho príspevku, ktorý si pripravil Vladimír Rábik, bol *Belo IV. a protomestské sídliská v roku 1238*. S činnosťou notárov v Trnave v období neskorého stredoveku a raného novoveku zúčastnených oboznámil Radoslav Ragač, generálny riaditeľ sekcie kultúrneho dedičstva Ministerstva kultúry SR, a to prostredníctvom príspevku *Verejní notári v Trnave v období 15. – 16. storočia*. Ďalej nasledovala Darina Fridrichová zo Štátneho archívu v Trnave, ktorá odprezentovala príspevok s názvom *Trnava a Trnavčania v roku 1538. Podoba mesta a trnavskej spoločnosti 300 rokov po udelení privilégia*. Zaoberala sa v ňom mestskou správou v období, keď sa z Trnavy pod vplyvom politického, kultúrneho, ale aj ekonomického rozvoja stalo mesto celokrajinského významu.

Po prestávke predniesla Henrieta Žažová z Ústavu dejín Trnavskej univerzity v Trnave príspevok s názvom *K výstavbe univerzitného areálu v Trnave*. Adrián Lančarič zo Štátneho archívu v Trnave odprezentoval príspevok *Majerské hospodárenie Trnavy v 50. a 60. rokoch 18. storočia*, ktorý bol zameraný na fungovanie a produkciu majerov vlastnených mestom. Ďalším referujúcim bol brat Filip, OFM, ktorý okrem iného prítomným priblížil udalosti v kláštore počas „barbarskej noci“ z 13. na 14. apríla 1950, ale i ďalšie udalosti až po súčasnosť v prednáške *Mesto a kláštor. Vzťahy a presahy*. Záver prvého dňa konferencie patrilo Miroslavovi Svobodovi, riaditeľovi Okresného archívu Břeclav so sídlom v Mikulove. Ten mal pripravený príspevok s názvom *Půl století spolupráce archivů v Trnavě a Mikulově*. Po druhom bloku napokon nasledovalo príjemné spoločenské posedenie s hudobným sprievodom Trnavského sláčikového tria.

Druhý deň podujatia bol zahájený príhovorom Márie Mrižovej, poverenej zastupovaním riaditeľa odboru archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR. Tretí blok príspevkov následne patrilo pracovníkom Štátneho archívu v Trnave. Ako prvý v rámci tohto bloku pred prítomných predstúpil Jakub Roháč so svojím príspevkom *Trnavský Dobrovoľný hasičský zbor v regionálnom a európskom kontexte*. Okrem iného sa v ňom zamerail na komunikáciu



Účastníci konferencie v aule Pázmaneum Trnavskej univerzity v Trnave, kde sa podujatie konalo.

Foto: Štátny archív v Trnave.



Príhovor Márie Mrižovej, poverenej zastupovaním riaditeľa odboru archívov a registratúr MV SR.

Foto: Štátny archív v Trnave.

a spoluprácu trnavských dobrovoľných hasičov s ďalšími hasičskými inštitúciami. Veronika Pauková predniesla príspevok *Rôznorodosť spolkovej činnosti v medzivojnovnej Trnave*, v ktorom sa venovala zameraniu a cieľom vybraných trnavských spolkov, dotvárajúcich kolorit mesta. Riaditeľka Štátneho archívu v Trnave Júlia Ragačová ukončila tretí blok príspevkom *Kornel Mahr – zakladateľ*



*Príspevok Juraja Roháča z Katedry archívniectva a PVH Univerzity Komenského v Bratislave.
Foto: Štátny archív v Trnave*

prvej ZOO v Trnave, prostredníctvom ktorého sa prítomní dozvedeli bližšie informácie o pôsobení zanieteného trnavského ochranára prírody.

V poslednom štvrtom bloku príspevkov odpredentovala Simona Jurčová zo Západoslovenského múzea v Trnave referát s názvom *Trnavskí podnikatelia a reklama na konci 19. storočia a počas prvej ČSR (1880 – 1938)*. Lucia Duchoňová, taktiež pracovníčka Západoslovenského múzea, prostredníctvom príspevku *Trnavský Kovosmalt* oboznámila zúčastnených s činnosťou významného priemyselného podniku. Posledným v poradí bol príspevok *50 rokov Vojenského archívu v Trnave. 50 rokov vojenského archívniectva na Slovensku*. Referát Jozefa Petráša, riaditeľa Vojenského archívu – centrálnej registratúry v Trnave, odznel v podaní jeho zástupkyne Danky Nemčekovej.

Podujatie bolo zavŕšené návštevou výstavy *Trnava – osmičkový príbeh* v priestoroch Štátneho archívu v Trnave, kde si zúčastnení okrem iného mohli pozrieť výsadnú listinu Bela IV. z roku 1238, ktorou panovník Trnavu povýšil na slobodné kráľovské mesto. Zároveň však mali možnosť vidieť i ďalšie archívne dokumenty mapujúce bohatú históriu mesta. Išlo tak o príjemné zakončenie zaujímavej konferencie, ktorá priblížila dejiny a význam mesta nielen z regionálneho, ale i širšieho hľadiska. A práve z týchto dôvodov bola zaradená medzi celoslovenské aktivity/podujatia, ktoré mohli niesť logo Európskeho roka kultúrneho dedičstva 2018.

Mária Pappová – Veronika Pauková
Štátny archív v Trnave

ARCHÍVNE REŠERŠE V 21. STOROČÍ

Workshop Archívne rešerše v 21. storočí sa uskutočnil v dňoch 8. a 9. novembra 2018 v rekonštruovaných historických priestoroch kláštora v Teplej. Nachádza sa v Karlovarskom kraji na hraniciach Česka s Nemeckom, juhovýchodne od Chebu. Miestom stretnutia archivárov, historikov, historikov umenia, pamiatkarov a informatikov sa tak stal kláštor, založený ešte koncom 12. storočia blahoslaveným Hroznatom pre premonštrátov. Kláštorň kostol bol vysvätený za účasti českého kráľa Václava I. v roku 1232. Pred husitmi sa rehoľníci ubránili, ale veľké škody tu spôsobili švédske vojská počas tridsaťročnej vojny. Konvent a interiér kostola boli obnovené v barokovom slohu a kláštorň komplex sa postupne rozrastal o nové priestory až do začiatku 20. storočia, keď bolo postavené krídlo pre knižnicu a múzeum. Bohatstvo kláštora plynulo z majetkov darovaných ešte fundátorom, z nerastného bohatstva na týchto majetkoch a kúpeľníctva. Práve na majetku premonštrátov boli založené neďaleké svetoznáme Mariánske Lázně na začiatku 19. storočia. Po násilnom odchode premonštrátov v roku 1950 slúžili objekty ako kasárne, až na knižnicu, ktorá má viac ako 100 000 zväzkov a je stále možné ich študovať. Od roku 1990 je komplex opäť v rukách rehoľníkov a nedávno bola jeho časť vzo-



Workshop sa uskutočnil v tzv. Modrej sále kláštora v Teplej, ozdobenej freskami Maura Fuchsa z Tirschenreuthu v druhom decéniu 19. storočia. Účastníkov privítal aj opát Filip Zdeněk Lobkowicz OPraem. Foto: Henrieta Žažová.



Dejisko workshopu – kláštor v Teplej, ktorého časť bola vzorovo obnovená pod patronátom Európskej únie v rokoch 2009 – 2015 za takmer pol miliardy Kč. Zdroj: www.zpravy.ckait.cz.

rovo obnovovaná. V súčasnosti sú kostol, knižnica a múzeum prístupné turistom, časť areálu slúži pre 14 členov konventu. Umiestnené sú tu aj priestory na vzdelávacie aktivity, hotel, predajňa suvenírov a i.

Workshop, ktorý bol súčasťou projektu Moderné sprístupňovanie historických prameňov, otvoril v mene hlavného organizátora – Západočeského inštitútu pre ochranu a dokumentáciu pamiatok – Radek Široký a hostí privítal aj opát kláštora Filip Zdeněk Lobkowicz. Workshop bol tematicky rozdelený na dva bloky: blok A – Možnosti digitalizácie a moderného sprístupňovania historických prameňov; blok B – Nové možnosti archívnych rešerší (do tohto patrili len posledné štyri prednášky).

Autorom prvého referátu *Porta Fontium a digitálne sprístupňovanie historických prameňov v archívoch Českej republiky* bol Karel Halla (Štátny oblastný archív v Plzni). Predstavil portál www.portafontium.eu, ktorý od roku 2009 buduje plzenský archív s generálnym riaditeľstvom bavorských archívov. Ich cieľom bolo spojiť násilne roztrhnuté fondy do jedného virtuálneho celku. Slávnostne bol uvedený v roku 2011 vo Waldsassene a obsahuje matriky (12 505 matrik a medzi nimi aj najstaršiu vedenú v ČR rímskokatolíckou cirkvou v Jáchymove z ro-

kov 1531 – 1602), kroniky (6 000 ks, ale v súčasnosti sú problémy s ich zverejnením kvôli GDPR), listiny (viac ako 20 000 ks), fotografie (viac ako 15 000 ks), úradné knihy, periodiká, zoznamy kúpeľných hostí, sčítania obyvateľstva a prihlášky k pobytu. V rokoch 2013 – 2015 sa realizoval projekt Česko-bavorský archívny sprievodca, ktorého databáza má nasledovnú schému:

- I. archív, sídlo
- II. stručná charakteristika archívu
- III. prehľad fondov
- IV. bohemika/bavaria

Zdôraznil, že tu je priestor aj na sprístupnenie prameňov, v ktorých by sa vyhľadávalo fulltextom podľa lokalít. Teritoriálne sa projekt týka pohraničných oblastí Česka a Bavorska. V druhej časti prednášky K. Halla zhrnul situáciu s digitalizáciou v českých archívoch. Masívne sa v archívoch začalo digitalizovať po roku 2004, hlavne matriky pre genealógov. Nevýhodou však je, že každý archív (národný a oblastný) má vlastný druh portálu, na ktorom sprístupňuje fondy bádateľom. V súčasnosti sa digitalizujú hlavne archívne pomôcky. Dospel k záveru, že digitalizácia prebieha rýchlo, no chýbajú popisy k jednotlivým objektom.



Pohľad na kláštor koncom 19. storočia na maľbe v kláštorom komplexe. Foto: Jozef Rozkopal.

Digitalizáty bavorských štátnych archívov na internete – úvahy o sprístupnení a využití predniesol Andreas Nestl (Generálne riaditeľstvo štátnych archívov Bavorska). Poukázal na klady digitalizácie, keď sa originál chráni a môže byť použitý na výstavy, ale na druhej strane dlhodobé uloženie digitalizátov je veľmi nákladné. Digitalizácii predchádza príprava archívnych prameňov, ktorá zahŕňa konzervovanie, popisovanie, vytváranie registrov a vyjasnenie autorských práv. Do konca roka 2017 bavorské archívy zdigitalizovali okolo 6 miliónov prameňov, z čoho on-line prístupných je len 2,5 milióna, ktoré sú kompletne spracované a najprv prístupné na domovskej stránke archívu, až potom prepojené, napr. listiny na portál www.monasterium.net a pod. Najviac zdigitalizované sú práve fondy kláštorov. Na záver predstavil portál www.gda.bayern.de.

Martin Hankovec (Štátny oblastný archív v Třeboni) predstavil digitálne sprístupňovanie historických prameňov v ŠOA v Třeboni. Archív digitalizuje vo vlastnej réžii bez partnerov a projektov od roku 2007 hlavne matriky, listiny, fotografie, úradné knihy a pod., pričom v digitalizovaných periodikách možno vyhľadávať fulltextom. Bezpečnostné kópie digitalizátov sú uložené na <http://digi.ceskearchivy.cz>.

Ludmila Novotná s Pavlou Karáskovou (Štátny oblastný archív v Plzni) pripravili referát na tému digitalizovaná zbierka matrik západných Čiech a jej využitie na súkromné a úradné účely. Už 8 rokov je zbierka viac ako 12 000 matrik zdigitalizovaná a dá sa v nej vyhľadávať aj podľa nemeckých a latinských geografických názvov. Spočiatku boli prístupné na www.actapublica.eu, od roku 2013 na www.portafontium.eu. Vďaka sprístupneniu matrik si aj notári

dokážu mnohé informácie sami vyhľadať, čo odbreňuje archívárov od vyhľadávania pre úradné účely.

V diskusii dominovali otázky sprístupňovania máp a plánov a otázka citovania archívnych prameňov. Donedávna sa pri publikovaných reprodukciách archívnych prameňov uvádzalo miesto uloženia, v súčasnosti sú pri materiáloch stiahnutých z webu nie vždy odkazy na pôvodné miesto uloženia. Mnohí bádatelia sťahujú archívne materiály z webov a vytvárajú tak vlastné databázy, napr. tematické k istým objektom, ktoré potom citujú ako „súkromný archív“. Ďalej sa poukázalo na to, že pri používaní webových stránok archívov je väčšinou nutné, aby bádatelia poznali štruktúru archívnych fondov. Bolo navrhnuté, aby sa archívne dedičstvo sprístupňovalo z pohľadu laikov.

O nových možnostiach digitálneho sprístupňovania historických prameňov informoval Pavel Král (Západočeská univerzita v Plzni). Partnermi projektu cezhraničnej spolupráce Moderné sprístupňovanie historických prameňov sú Štátny oblastný archív v Plzni, Západočeská univerzita v Plzni, Fridrichova a Alexandrova univerzita v Erlangene a Norimbergu, Generálne riaditeľstvo štátnych archívov Bavorska a Západočeský inštitút pre ochranu a dokumentáciu pamiatok. V rokoch 2018 – 2021 bude realizovaných päť cieľov projektu v súvislosti s rozširovaním portálu www.portafontium.eu, na ktorý získali realizátori 819 519 eur z fondov Európskej únie, pričom celý projekt bude stáť 964 140 eur. Prvým cieľom je pridať na portál historické mapy a plány do roku 1918, čo v súčasnosti prebieha v archívoch, ktoré ich pripravujú na digitalizovanie. Druhým cieľom je pridať do existujúceho portálu a k mapám geografické súradnice, aby sa pri výbere istého miesta na mape zobrazili všetky dokumenty týkajúce sa tohto miesta na portáli. Ďalším cieľom je efektívne vyhľadávanie v rukopisoch, štvrtým cieľom dvojjazyčné sprístupnenie tlačených dokumentov a posledným prezentácia projektu širokej odbornej i laickej verejnosti.

Martin Prantl (Západočeská univerzita v Plzni) sa detailne zaoberal druhým cieľom – vyhľadávaním informácií podľa lokalizačných údajov. V súčasnosti je na portáli 17 500 lokalít, z ktorých 13 000 je identifikovaných. Niektoré lokality majú rovnaké názvy, napr. Lhota (podobne u nás Lehoty), alebo Cheb je po nemecky Eger rovnako ako mesto v Maďarsku a problémom sú aj zaniknuté obce. Segmentáciu historických dokumentov objasnil Ladislav

Lenc (Západočeská univerzita v Plzni). Ide o prevod skenovaných historických tlačných dokumentov do textu, pričom sa oddelí pozadie od obsahu (obrázky od textu), text sa ďalej člení na riadky a znaky, čo je nevyhnutné pre optické rozpoznávanie znakov (OCR) pri vyhľadávaní. Toto optické rozpoznávanie znakov bolo predmetom príspevku Jiřího Martínka (Západočeská univerzita v Plzni). Upozornil, že je nevyhnutná perfektná segmentácia, aby sa prevod obrázkov na text (IMG → TXT) uskutočnil znakovito, pričom sú problémy napr. s nemeckým písmenom S, ktoré má až tri znaky (ſ – ß – s). Pri rozpoznávaní na znaky je presnosť 62 %, pri rozpoznávaní na riadky až 93,40 %, ale sú ťažkosti s textami v stĺpcoch. O možnostiach a problémoch fulltextového sprístupnenia dvojjazyčných tlačných dokumentov hovoril opäť Pavel Král. Naopak, na výzvy a príležitosti vizuálneho vyhľadávania v dokumentoch upozornili Vincent Christlein a Anguelos Nicolauo (Fridrichova a Alexandrova univerzita v Erlangene a Norimbergu). Osvetlili technický proces pri vyhľadávaní vo veľkom množstve dát v rukopisoch, interné (1 pisateľ napíše rovnakú literu rôzne) a externé (ohyby, flaky na rukopisoch) faktory, ktoré sťažujú identifikáciu znakov cez zhodné body – vektory. Pozitíva a negatíva digitalizácie archívnych dokumentov z pohľadu profesionálnej bádatelky zhodnotila Eliška Nová z Ústí nad Labem. Už 15 rokov vykonáva archívne rešerše pre stavebno-historické výskumy a využíva pritom digitalizované pramene. K negatívam zaradila rôzne elektronické systémy v ČR, chýbajúce zdigitalizované pomôcky k digitalizovaným prameňom, zdĺhavé vyhľadávanie v elektronických inventároch, pokiaľ nie sú v PDF formátoch, chýbajúce dáta, ktoré sú jasné z fyzického kontaktu (pečiatky, vyškrabané objekty na mapách a pod.). Na záver vyslovila nádej, že sa nedežije toho, že všetko bude zdigitalizované a už nebude môcť chodiť bádať do archívu a mať v rukách originálne archívne pramene.

Nasledovala živá diskusia najmä k téme automatického čítania rukopisov. Prítomní historici a archivári zapochybovali o „naučení strojov čítať rukopisy“ vzhľadom na množstvo úskalí a náročnosť textov. V súvislosti s rôznymi portálmi archívov sa archivári vyjadrili, že to súvisí s financiami a zdôraznili, že aj pre nich je veľmi dôležitá spätná väzba od užívateľov archívnych portálov. Na druhej strane dochádza k rozporu medzi provenienčným princípom a elektronickými databázami archívnych dokumentov. Ako príklad na spoluprácu a riešenie technickej podpory bolo predsedom Českej archívnej spoločnosti Davidom Valúšekom



Hlavné priečelie románsko-gotického Kostola Zvestovania Panny Márie s barokovým interiérom a novogotickým portálom. V súčasnosti prebieha oprava helmíc na vežiach, kvôli čomu sú pristavené lešenia. Foto: Jozef Rozkopal.

spomenuté Konzervačné a digitalizačné centrum Slovenskej národnej knižnice vo Vrútkach. Diskusia pokračovala v kuloároch i neskôr počas spoločenského večera.

Po diskusii sa uskutočnilo zasadnutie tímu projektu Moderné sprístupňovanie historických prameňov, kým ostatní účastníci mohli čas využiť na návštevu múzea a výstavných priestorov. Potom nasledovala prvá časť prehliadky kláštora, v rámci ktorej boli Radkom Širokým *in situ* predstavené výsledky najnovších archeologických, architektonických a historických výskumov, ktoré sa uskutočnili v predchádzajúcich rokoch počas obnovy časti kláštorného komplexu. Vzhľadom na to, že prebiehala vo večerných hodinách, zväčša sa realizovala v interiéroch. Až na druhý rokovací deň, počas druhej časti prehliadky kláštora v skorých popoludňajších hodinách (za svetla), si účastníci mohli prezrieť hospodárske objekty ako pivovar, sýpku a pod. a prehliadnúť areál v exteriéroch.

Workshop na druhý deň začal prednáškou Florianu Seppu (Bavorská štátna knižnica) s názvom *Kultúrny portál „bavarikon“*. Na dvojjazyčnom (an-



Interiér kláštornej knižnice pristavanej v rokoch 1902 – 1910. Foto: Jozef Rozkopal.

glicko-nemeckom) portáli www.bavarikon.de, ktorý má 56 partnerov, je uložených 226 000 objektov. Cez prepojenia sa vždy dá dostať k domovskému portálu partnera, napr. pri mapách je užívateľ presmerovaný na www.bayernatlas.de. Vybranú lokalitu tu môže študovať podľa časovej osi – od vyobrazenia na najstaršej mape po najmladšiu mapu, pričom mapy je možné stiahnuť vo formáte PDF. V súčasnosti realizátori venujú pozornosť dejinám osídlenia, lesom a vodným tokom. Upozornil na zbierku odbornej literatúry Východnej Európy na webovej stránke www.osmikon.de, pričom mnohé diela sú on-line prístupné (bola som milo prekvapená, keď som zadala svoje meno a našla zaregistrovaných až 8 diel!).

K významu archívnych rešerší pre poznanie (nielen) dejín stavieb sa vyjadril Jakub Krček (Západočeský inštitút pre ochranu a dokumentáciu pamiatok). Predstavil konkrétne príklady využitia archívnych výskumov pri spresnení údajov o pamiatkach. Napr. v Plzni na Ulici pri sv. Rochovi sa predpokladalo, že stáli dve barokové kaplnky – sv. Rocha a sv. Anny. V skutočnosti tu stála len jedna s patrocíniom sv. Rocha, potom zmenenom na patrocíniom sv. Anny a neskôr bola opäť zasvätená sv. Rochovi. Prehľad o možnostiach aplikácie

archívnych rešerší pri výskumoch historického dedičstva poskytol už spomínaný hlavný organizátor a sprievodca kláštornými objektmi Radek Široký. Rovnako uviedol konkrétne príklady z výskumov pamiatok v Plzni a upozornil na fakt, aká je dôležitá odborná príprava archeológov a historikov, aby boli archívne rešerše správne vypracované a následne relevantne vyhodnotené. Formy, väzby a využitie prameňov účtovnej povahy v ranom novoveku analyzoval František Iša (Národný pamiatkový ústav). Vysvetlil, že umelé vyčleňovanie účtovných kníh podľa tém na obilné, lesné atď. je nevýhodné, pretože mnohé podklady sú previazané s hlavnými účtami a pod. Podľa diplomatických kategórií patria účty medzi spisy a knihy podľa členenia archívnych fondov medzi účtovný materiál. Informoval aj o spôsobe zápisov v minulosti: a) chronologicky; b) v rubrikách (príjmy a výdavky podľa vecných skupín). O skúsenosti z trnitej cesty k architektovi Ludwigovi Försterovi sa podelila Věra Smolová (Štátny okresný archív v Příbrame). V empírovej budove v Příbrame, skolaudovanej v roku 1847, sídlilo banské riaditeľstvo strieborných rúd až do roku 2006, keď budova prešla do vlastníctva mesta, ktoré si v roku 2014 objednalo archívny výskum. V súkromnej zbierke sa našiel plán tejto budovy s podpisom významného architekta Ludwiga Christiana Frederika von Förster (1797 – 1863), profesora na viedenskej akadémii, ktorého stavby sa nachádzajú po celej Európe. Používal moderné metódy, mal vlastnú zlievaň a s banským riaditeľstvom v Příbrame uzavrel zmluvu na prevádzku zinkovne. Pravdepodobne vďaka tejto väzbe vypracoval plán budovy banského úradu, ktorého inventár z druhej polovice 19. storočia sa zachoval v Národnom archíve v Prahe.

V diskusii sa zdôraznilo, že je dôležité vedieť, kde hľadať archívny materiál a pri digitalizácii zase spracovanie dokumentov. V súvislosti s uvádzaním autorstva projektov budov historik, riaditeľ Múzea architektúry a staviteľstva Národného technického múzea v Prahe Martin Ebel poznamenal, že architekti sa k autorstvu mnohých stavieb nehlásili, pretože síce vypracovali ich plány, ale tie boli často realizované veľmi zjednodušene. Ide tu len o autorstvo ideového návrhu.

Záverečného slova na workshope sa ujal Radek Široký, ktorý vyzdvihol význam archívnych rešerší pre stavebno-historické výskumy, čoho dôkazom boli aj prednesené príspevky.

*Henrieta Žažová
Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave*

KRÁĽOVSTVO JEDNÉHO JAZYKA A MRAVU JE BIEDNE A SLABÉ

Pod týmto názvom inšpirovaným z „*Napomenuti*“ kráľa Štefana I. synovi Imrichovi (*De institutione morum ad Emericum ducem*) sa v dňoch 14. a 15. novembra 2018 v Aule SAV na bratislavskej Patrónke uskutočnila vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou. Konferenciu usporiadal Ústredný archív SAV a Katedra archívniectva a pomocných vied historických FF UK v spolupráci s Historickým ústavom SAV a Slovenskou historickou spoločnosťou pri SAV. Bola organizovaná pri príležitosti 80. narodenín bývalého riaditeľa a dlhoročného pracovníka Ústredného archívu SAV Jozefa Klačku a zúčastnili sa jej zástupcovia mnohých vedeckých, odborných a kultúrnych inštitúcií. Príspevky prednášajúcich sa zaoberali prínosom príslušníkov neslovenských etník a národností pre rozvoj Slovenska. Témou sme chceli

vzdať hold Jozefovi Klačkovi, ktorý je príslušníkom chorvátskej národnosti na Slovensku, a zároveň pôsobil ako člen výboru pre národnostné menšiny pri Úrade vlády SR. Záštitu nad podujatím prevzal splnomocnenec vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny László Bukovszky.

Podujatie otvorila úvodným príhovorom Jana Gubášová Baherníková, vedúca Ústredného archívu SAV. Privítala všetkých prítomných a predniesla slávnostné laudatio jubilantovi. Slávnostné otvorenie podujatia bolo spojené s gratuláciami a odovzdaním dvoch ocenení J. Klačkovi. Najskôr splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny László Bukovszky venoval jubilantovi zlatú Pamätnú medailu Slovenskej republiky a následne predseda SAV Pavol Šajgalík odovzdal nášmu dlhoročnému kolegovi Medailu SAV za podporu vedy. Do tretice z rúk bývalých kolegov a svojich nasledovníkov v archíve prevzal J. Klačka pamätný list Ústredného archívu

SAV. Zazneli tiež pozdravné príhovory bývalého predsedu SAV Štefana Lubyho a podpredsedu SAV pre 3. oddelenie vied Miroslava Tibora Morovicsa. Na záver úvodného slávnostného bloku si hostia vypočuli prednášku Jozefa Klačku *Slovenskí Chorváti – korene a súčasnosť*.

Príjemným a ušiam lahodiacim spestrením podujatia boli spevácke vystúpenia počas oboch dní konferencie: Dua Altera v zložení Zuzana Bednárová (gitara) a Belinda Sandiová (spev) v úvode osláv a speváckeho zboru Klapa Rosica z Devínskej Novej Vsi v druhý deň konferencie.

Referáty odbornej časti dvojdňovej konferencie boli rozdelené do piatich blokov. Ako prvé odzneli vyžiadané prednášky hostí z Maďarskej akadémie vied a Univerzity Eötvösa Loránda v Budapešti Lászlóa Szögiho (*Národnostné zloženie a národnostná spolupráca, respektíve národnostné konflikty v štátnych a katolíckych vyšších vzdelávacích inštitúciách v severnej časti Uhorska v rokoch 1777 – 1850*) a Alexa Durovicsa (*Národnosti na evanjelických lýceách Horného Uhorska v prvej polovici 19. storočia*), ktorí sa venujú výskumu národnostnej štruktúry inštitúcií vyššieho vzdelávania v Uhorsku. Tretím, ale do oficiálneho programu nezarađeným prednášajúcim, bol podpredseda SAV a pracovník Historického ústavu SAV Tibor Miroslav Morovics so svojím príspevkom o Štefanovi Aniánovi Jedlíkovi (*Štefan Anián Jedlík a počiatky elektro-*



Jozef Klačka preberá z rúk Pavla Šajgalíka, predsedu SAV, ocenenie za podporu vedy. Foto: Štefan Špánik.



Zľava: Kristína Majerová, László Szögi a Alex Durovics. Foto: Štefan Špánik.

technických výskumov na Slovensku). Prvý blok konferencie uzavrel Martin Čičo zo Slovenskej národnej galérie (*Prínos Spoločnosti Ježišovej ku kultúrnej výmene na našom území v období raného novoveku*).

Počas prestávok medzi jednotlivými prednáškovými blokmi sa mohli návštevníci konferencie vo vestibule pred aulou občerstviť, a zároveň si prezrieť sprievodné podujatie konferencie – výstavu, ktorú pripravili pracovníci Ústredného archívu SAV – Kristína Majerová, Jana Špániková a Ladislav Jurányi. Výstavu tvorili archívne dokumenty z písomných pozostalostí viacerých vedcov, ktorých osobné fondy uchováva Ústredný archív SAV. Stručné predstavenie dvanástich vedcov, ktorí mali iný než slovenský pôvod, no pôsobili v slovenskej vede, dopĺňalo posolstvo konferencie. Z nich možno spomenúť geológa Dimitrija Andrusova, historičku Alžbetu Gácsovú, technického kybernetika Baltazára Frankoviča, numizmatika a historika Vojtecha Ondroucha či botanika Františka Nábělka. Tieto osobnosti svojou profesionálnou dráhou a celoživotným pôsobením prispeli k obohateniu slovenskej vedy.

Po obednej prestávke pokračoval druhý konferenčný blok príspevkom Zity Perleczkej z Univerzitnej knižnice, ktorá poslucháčom priblížila *Život a dielo Marcina Bylicu z Olkusza (1433 – 1493)*. Za Rakúsku akadémiu vied (*Österreichische Akademie der Wissenschaften*) vystúpil Vratislav Zervan so svojou prednáškou s názvom „Priateľstvo je pre ľudí najväčším statkom.“ *Nicasius Ellebodius a jeho okruh priateľov*. Hudobnú vedu reprezentovala Janka Petöczová z Ústavu hudobnej vedy SAV, ktorá prítomným priblížila osobnosť hudobníka Friedricha Wilhelma Wagnera (*Nemecký hudobník Friedrich Wilhelm Wagner a jeho vklad do rozvoja zborového spievania na Spiši v 19. storočí*). Na konci príspevku svojim spevom netradične predviedla i názornú ukážku jeho diela.

V treťom rokovacom bloku pokračoval Ján Kováčič z Východoslovenskej galérie v Košiciach, ktorý prítomným predstavil osobnosť výtvarníka Josefa Poláka (*JUDr. Josef Polák – kľúčová osobnosť kultúrnych dejín prvorepublikových Košíc*). Peter Mulík za Historický odbor MS vystúpil s príspevkom s názvom *Nemci v slovenských dejinách a ich prínos k západnej orientácii slovenskej kultúry a civilizácie*. Prvý deň rokovania



Jubilant Jozef Klačka s pamätným listom od bývalých kolegov archivárov z ÚA SAV. Foto: Štefan Špánik.



Vystúpenie chorvátskeho speváckeho zboru Klapa Rosica z Devínskej Novej Vsi. Foto: Štefan Špánik.

uzavrela Jana Skladaná z Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave svojou prednáškou *Kontakty slovenčiny s inými jazykmi v staršom období*.

Druhý deň konferencie sa začal speváckym vystúpením zboru Klapa Rosica z Devínskej Novej Vsi, ktorý zaspieval dve piesne v chorvátskom jazyku. Po jeho vystúpení odznela prednáška Beaty Ricziovej a Oľgy Vanekovej z Lekárskej fakulty Univerzity Komenského s názvom *Paul Ballus a jeho dielo*. Svojím príspevkom *Indovia a slovenská spoločnosť* zaujal prítomných Milan Šišmiš z Národného biografického ústavu Slovenskej národnej knižnice. Za Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva vystúpila kolegyňa archivárka Eva Greschová s prednáškou *Rudolf Maximovič a jeho vplyv na vývoj ochrany prírody na Slovensku po roku 1918*. Pracovníčky Univerzitnej knižnice v Bratislave Veronika Bakičová a Kamila Fir-

cáková pripravili na konferenciu príspevkov s názvom *Českí a maďarskí lídri hudobného kabinetu Univerzitnej knižnice v Bratislave*.

V poslednom konferenčnom bloku vystúpila kolegyňa archivárka z Univerzitnej knižnice Silvia Némethová, ktorá prítomným predstavila osobnosť Emila Kumlika (*Emil Kumlik, riaditeľ knižnice Alžbetiny univerzity 1914 – 1918*). Po nej pracovník Ústredného archívu SAV Ladislav Jurányi načrtnol vedecký prínos osobnosti Arnolda Ipolyi Stummera nielen v oblasti dejín umenia. Poslednou prednášajúcou konferencie bola Zuzana Bartošová z Ústavu dejín umenia SAV, ktorá prezentovala *Prínos migrantov pre výtvarný život Košíc v dvadsiatych rokoch 20. storočia*.

Traja prednášajúci (Svorad Zavarský – Bratislav-

ský básnik Anton Faber (*neolatinistický prístup k etnickej pluralite historického Slovenska*); Gabriela Kiliánová – *Nemeckí etnológovia na Slovensku počas druhej svetovej vojny: veda alebo ideológia?*; Mária Čižmárová – *Vasil' Petrovič Latta – bádateľ slovensko-ukrajinského jazykového pomedzia*), ktorí boli zaradení do programu konferencie, sa jej, žiaľ, z rozličných dôvodov nezúčastnili a ich príspevky neboli prezentované. Mali by však byť zaradené do zborníka z konferencie, ktorý bude dostupný v elektronickej podobe na internete a tiež vydaný tlačou pravdepodobne v prvej polovici roka 2019.

Ladislav Jurányi

Ústredný archív SAV v Bratislave

JOZEF KOČIŠ – ARCHIVÁR A HISTORIK

Jozef Kočiš (1928 – 2013) bol významný slovenský archivár, ktorý sa svojím dielom nezmazateľne vpísal do dejín slovenského archívnictva a historiografie. Na sviatok svätého Mikuláša, 6. 12. 2018, sme si prostredníctvom odborného sympózia pripomenuli jeho 90. nedožitú výročie narodenia. Podujatie sa konalo v rámci cyklu *Osobnosti slovenského archívnictva*, ktoré po štvrtýkrát zorganizovala Spoločnosť slovenských archivárov, tentoraz v spolupráci s Kočišovým celoživotným pracoviskom Štátnym archívom v Žiline so sídlom v Bytči.

Akcia sa uskutočnila v budove Sobášneho paláca v Bytči a zúčastnili sa jej približne tri desiatky archivárov z celého Slovenska. Ako prvé vystúpili predsedníčka SSA Martina Orosová a riaditeľka bytčianskeho archívu Jana Kurucárová, ktoré pozdravili prítomných. S prvým príspevkom sa predstavila Helena Hollá, ktorá v poslednom čísle Slovenskej archivistiky publikovala o živote a diele J. Kočiša odbornú štúdiu.¹ Vo svojej prednáške vychádzala z rozhovorov, ktoré s ním absolvovala v rokoch 2010 a 2011. Priblížila poslucháčom jeho detstvo a rodinné pozadie, školské roky i profesijné



Pohľad medzi účastníkmi sympózia.

Foto: Tatiana Bytričanová.

medzníky. Venovala sa jeho prácam a zvyšovaniu si kvalifikácie. Počas prezentácie citovala jeho vety a myšlienky, ktoré s ňou J. Kočiš zdieľal.

Nasledovala J. Kurucárová, ktorá priblížila plénu svoje prvé kontakty s J. Kočišom i to, akým spôsobom ju viedol ako riaditeľ, ako ju formoval ako človek. Jej referát bol pretkaný množstvom osobných spomienok a podarilo sa jej vykresliť osobu J. Kočiša v jeho charakteristických rysoch ako človeka uhladeného, zdvorilého, náročného a veľmi

¹ HOLLÁ, Helena. Jozef Kočiš – jeden zo zakladateľov moderného slovenského archívnictva. In *Slovenská archivistika*, 2013, roč. 48, č. 2, s. 79 – 102.



Helena Hollá – autorka štúdie o J. Kočišovi.

Foto: Tatiana Bytričanová.



Starosta Beluše Ján Prekop.

Foto: Tatiana Bytričanová.

inteligentného. Spomenula aj jeho sprístupňovacie práce – podieľal sa na tvorbe viacerých archívnych pomôcok prevažne fondov a fondových oddelení Oravskej stolice a Oravského komposesorátu. Sprístupnil aj turzovskú korešpondenciu a vďaka znalostiam a vedomostiam získaným zo štúdia prameňov sa neskôr venoval i písaniu historických publikácií, z ktorých najväčší čitateľský úspech zaznamenali knihy *Alžbeta Báthoryová a palatín Thurzo* (1981) a *Neznámy Jánošík* (1986).

Tretím v poradí bol Peter Kartous, ktorý na J. Kočiša spomínal z pozície referenta a neskôr riaditeľa Slovenskej archívnej správy. Zaradil ho medzi významné osobnosti slovenského archívnictva. Zdôraznil jeho prínos pri tvorbe archívnej metodiky, osobne s ním spolupracoval napríklad pri tvorbe

smerníc spracovania krajských národných výborov. Pripomenul aj jeho úlohu v Slovenskej vedeckej archívnej rade, kde bol veľmi aktívnym členom a časťtým diskutérom. Spomínal tiež neformálne kontakty, vďaka jeho známej pohostinnosti a vybraným spôsobom získal prezývku *Nagyságos úr* (maď. veľkomožný pán).

Po krátkej prestávke vystúpil s príhovorom starosta Beluše Ján Prekop, ktorý mal s J. Kočišom kontakty v súvislosti s tvorbou monografií o dejinách obce. Podľa jeho slov si ho veľmi vážil a v súčasnosti v Beluši vyvíja iniciatívu, aby bolo po ňom pomenované námestie, čo sa v pléne stretlo s pozitívnymi reakciami.

Z pozície bádatelky, z ktorej sa stala osobná priateľka, vystúpila Jana Karlíková, ktorá hovorila o osobných kontaktoch s bývalým riaditeľom. Posledným referujúcim bol Bohuslav Kortman, niekdajší redaktor a šéfredaktor vydavateľstva Osveta. Aj on mal s J. Kočišom hlboký osobný vzťah. Opisoval, akým spôsobom spolupracovali na tvorbe jeho kníh, ktoré vyšli pod jeho redaktorskou taktovkou. Hovoril o tom, že si ho veľmi vážil ako historika-odborníka a že ho veľmi zasiahli protichodné interpretácie J. Turza a A. Bátoriovej.

Toto podujatie bolo z cyklu prvé, ktoré sa uskutočnilo mimo Bratislavu. Poznačila ho o niečo menšia účasť, na druhej strane v sále vládla príjemná komorná atmosféra. J. Kočiš bol predstavený ako veľmi schopný a erudovaný archivár. Spolu s J. Watzkom hral v prvom období organizovaného slovenského archívnictva kľúčovú úlohu v súvislosti s metodikou spracovávanía župných písomností a spracovávanía a sprístupňovania archívnych fondov vôbec. Jeho dielo by si istotne zaslúhovalo aj podrobnejšiu analýzu, sú to desiatky archívnych pomôcok, ktoré sám vytvoril, resp. posúdil a odporučil na vydanie.

Osobne si myslím, že aj budúcoročné, v poradí piate podujatie by sa mohlo konať v niektorom regióne Slovenska. Bezpochyby zaujímavou a viacvrstvovou osobnosťou, ktorá by budúci rok oslávila storočnicu, je Otmar Gergelyi, archivár z Humenného, Bojníc a Nitry. V živej pamäti mnohých tkvie aj spomienka na Juraja Žudela, ktorý sa narodil v roku 1929. Nechajme sa prekvapiť, či to bude niekto z nich, alebo iná významná persóna našich dejín.

Štefan Hrivňák
Archív mesta Bratislavy

Z MINULOSTI NAŠICH ARCHÍVOV

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRENČÍNE

Jedným z najmladších štátnych archívov, ktorý vznikol po reorganizácii archívnictva v roku 2015 je Štátny archív v Trenčíne. Do jeho pôsobnosti boli začlenené aj bývalé pobočky archívov v Bojniciach a Považskej Bystrici ako jeho pracoviská.

Územný obvod **Štátneho archívu v Trenčíne** tvoria okresy Myjava, Nové Mesto nad Váhom a Trenčín. Územný obvod **pracoviska v Bojniciach** tvorí okres Prievidza a územný obvod **pracoviska v Považskej Bystrici** okresy Ilava, Považská Bystrica a Púchov.

Štátny archív v Trenčíne spravoval k 31. decembru 2017 celkovo 2 345 archívnych súborov v rozsahu necelých 11 310 bm, z nich najväčší podiel v rozsahu cca 5 000 bm spravuje sídelný archív, zvyšok, približne rovnakou mierou 3 200 bm, spravujú pracoviská. Spolu evidujeme 866 pôvodcov registratúr.

Trenčín svojou geografickou a strategickou polohou patril vždy k najvýznamnejším mestám našej vlasti. Svedkom slávnej minulosti je jediná písomná



pamiatka z čias rímskeho impéria na trenčianskej hradnej skale.

Najdôležitejšou pramennou základňou k dejinám mesta v stredoveku sú jeho listiny, ktoré si mesto ako právny doklad o svojom postavení chránilo po celé stáročia. Najstaršie listiny boli pravdepodobne vydané za čias Matúša Čáka Trenčianskeho, nezachovali sa však kvôli zmenenej politickej situácii po smrti tohto oligarchu, alebo boli zničené pri dobýjaní hradu Karolom Róbertom.

I keď v striktnom právnom zmysle mesto nemalo v stredoveku úplné postavenie slobodného kráľovského mesta kvôli podriadenosti majiteľom hradu, predsa užívalo obvyklé výsady slobodných miest. Bolo tiež ohradené hradbami, takže bolo aj svojim okolím považované za slobodné kráľovské mesto. Skutočne slobodným kráľovským mestom sa stalo až v novoveku.



Kráľ Žigmund udeľuje mestu Trenčín v roku 1412 práva slobodného kráľovského mesta.
Zdroj: Štátny archív v Trenčíne.

Podľa regionálneho historika Kamina bol mestský archív starostlivo chránený a nikto k nemu nemal prístup, len richtár, ktorý strážil kľúče. Všetky písomnosti okrem kníh boli uložené v 31 skrinkách. Prvý čiastkový súpis listín pochádza z roku 1636 a obsahuje 33 listín.

V 19. a začiatkom 20. storočia spravovali mestský archív pracovníci podateľne. Vyraďením starších písomností boli poverení dvaja zamestnanci úradu na čele s mestským notárom. Ich činnosť sa obmedzila na to, že na konci roka uložili nepotrebné a vybavené spisy do tzv. „archívu“, čiže do regálov v pivničných miestnostiach. Títo zamestnanci síce poznali registratúru, no veľmi často im chýbalo potrebné vzdelanie na to, aby mohli spisy hodnotiť podľa historických, politických, sociálnych alebo národohospodárskych hľadísk.

V čase, keď mesto ešte nemalo svojho osobitného archivára a dozor nad archívom mal obyčajne niektorý zo zamestnancov podateľne, sa vinou rozličných bádateľov stratilo množstvo archívnych dokumentov. Dokladom toho je Stárkov elench (inventár listín Magistrátu mesta Trenčín). Hoci archív ani nevyhorel, ani inak nebol postihnutý nejakou pohromou a Stárkom spracované archívne dokumenty boli starostlivo opatrované, nájdeme pri inventarizovanej listine dosť často poznámku „chýba“.

Veľké množstvo archívneho materiálu sa zničilo a tiež stratilo pri častom sťahovaní. Veď len od roku 1940 do roku 1953 menil mestský archív svoje miesto šesťkrát. Obrat nastal až v roku 1952, keď boli obnovené alebo novozriadené okresné a mestské archívy a do nich boli vymenovaní archivári ako odborné pracovné sily s historickým a jazykovým vzdelaním.

V Trenčíne pôsobil aj bývalý župný archív, od roku 1949 ako pobočka Krajského archívu v Bratislave, po roku 1954 s názvom **Štátny archív v Bratislave, pobočka Trenčín**. Sídlil spolu s oblastnou pobočkou Pôdohospodárskeho archívu, ktorá bola v roku 1955 začlenená pod Štátny ústredný archív v budove bývalého Župného domu. Do konca januára 1953 spravoval pobočku Krajského archívu riaditeľ okresného múzea Štefan Pozdišovský. Po ňom sa stal správcom pobočky bývalý mestský archivár Vojtech Štibraný. V týchto priestoroch pôsobil až do 28. februára 1961, keď bol archív zrušený.

Bývalý župný archív spravoval fond Trenčianskej župy a rodiny Ilešházi. Tie boli v roku 1960 delimitované do Nitry, pretože v Trenčíne sa nenašli vhodné priestory na ich uloženie. Trenčiansky kultúrny fond tak utrpel nenahraditeľné straty.

Okresné a mestský archív

V roku 1952 bol v Trenčíne oficiálne zriadený mestský archív, okresný archív pri ONV a v Novom Meste nad Váhom tiež okresný archív pri ONV, do ktorých boli dosadení odborní archivní pracovníci. Archívy bolo treba začať budovať od základu, pretože miestnosti neboli vyhovujúce a neboli zariadené zodpovedajúcim kancelárskym a iným technickým zariadením.

Spisy Okresného národného výboru v Trenčíne boli v 50. rokoch uložené v židovskej synagóge. Podstatná časť dokumentov bola prevzatá v marci 1953 do **Okresného archívu pri ONV v Trenčíne**. Materiál bol v dezolátnom stave ponechaný vlastnému osudu. Archívu boli pridelené dve malé nevyhovujúce miestnosti, kde sa začalo vyradovať. Zberným surovinám bolo v niekoľkých etapách odovzdaných 11,4 q písomností, teda asi jeden vagón papiera. Ostatný materiál, ktorý bol podľa archivára z hľadiska politického, hospodárskeho a historického dôležitý, bol ponechaný v archíve.

Funkciu okresného archivára vykonával od roku 1953 Alexander Zrebený, od roku 1960 bol vedúcim archívnym pracovníkom pre archívy národných výborov v okrese Trenčín. Okresný archivár nemal zo začiatku žiadnu pracovňu a pracoval v pivničných miestnostiach ONV na Palackého ulici. Situácia sa zmenila a zlepšila až v roku 1959, keď boli archívu pridelené miestnosti na prízemí v bývalom Dome osvetly.

Okresný archív pri ONV v Novom Meste nad Váhom bol najskôr umiestnený v budove fary. Od roku 1961 sa začlenil pod Okresný archív v Trenčíne ako jeho pracovisko v Novom Meste nad Váhom. Archív bol premiestnený na námestie do ambulancie OÚNZ, kde fungoval do mája 1961, keď sa rozhodlo o jeho presťahovaní do budovy Okresného múzea v Trenčíne.

Historicky najcennejší materiál sa nachádzal v **Mestskom archíve v Trenčíne**. Nachádzal sa v suteréne v štyroch miestnostiach budovy MNV na vtedajšom Stalinovom, dnes Mierovom námestí č. 1, teda v budove terajšieho mestského úradu.

V roku 1952 bol premiestnený z pivničných priestorov do adaptovaných miestností na prízemí tej istej budovy. V pracovni bola zriadená pomocná vedecká knižnica, ktorá mala asi 5 000 zväzkov, pretože spolu s fondom trenčianskeho Piaristického gymnázia archív prevzal aj jeho knižnicu.

Mestský archív v tom čase spravoval štyri fondy. Najväčší z nich bol fond „Slobodné kráľovské mesto“ – ako ho nazval vtedajší archivár, dnes Magistrát mesta Trenčín. Najpočetnejšiu skupinu

tvoria „Missiles“ v množstve 91 škatúl. Listinný materiál roztriedil a zachytil v elenču trenčiansky opát Ľudovít Stárek v rokoch 1856 – 1860. Ďalšími fondmi bolo Piaristické gymnázium, bývalá Vyššia dievčenská škola a 52 listín rodiny Kántor a Radváni. Pre najstaršie archívne dokumenty bola archívu pridelená jedna miestnosť v hradnej veži a jedna miestnosť v suteréne.

16. augusta 1952 bola nad Trenčínom prietrž mračien a mestský archív zalialo až do výšky 1 m. Voda úplne zničila 250 škatúl a ďalšie poškodila. Preto mestský archívár apeloval na krajského archívára, aby sa mesto postaralo o bezpečné uloženie archívu.

Hlavnou vedeckou úlohou v tomto období bolo štúdium robotníckeho hnutia z rokov 1890 – 1944. Výskumom bol poverený spomenutý Štefan Pozdišovský. Okrem toho boli najčastejším predmetom štúdia dejiny KSČ, SNP a podobné témy.

Vo februári 1954 bol do funkcie vedúceho archívu menovaný Peter Štibraný. Hlavnou náplňou jeho práce bolo preberanie a sústreďovanie archívnych fondov a zbierok a ich spracovanie. Venoval sa preferovaným dejinám robotníckeho hnutia a KSČ, inventarizovaniu listín magistrátu, vypracovávaní rôznych katalógov a súpisov. Intenzívne sa venoval štúdiu a výskumu archívnych prameňov, predovšetkým dokumentov Magistrátu mesta Trenčín. Bol členom rôznych historických spoločností a krúžkov, tlmočníkom a sprievodcom po meste a hrade. V rokoch 1959 – 1972 bol kronikárom mesta Trenčín. Zapájal sa aj do publikačnej a osvetovej činnosti. Jeho články a príspevky vychádzali v rôznych zborníkoch, odborných časopisoch a novinách.

Okresný archív v Trenčíne

V roku 1960 došlo k územnej reorganizácii a s ňou i reorganizácii archívnictva. Trenčianske pracovisko vzniklo v podstate zlúčením troch archívov – Mestského archívu v Trenčíne a Okresných archívov pri ONV v Trenčíne a Novom Meste nad Váhom. Od roku 1961 takto vznikol Okresný archív v Trenčíne, ktorý bol organizačne zariadením ONV v Trenčíne, riadeným rezortom vnútra. Po zlúčení archívov bol vedením poverený bývalý mestský archívár Peter Štibraný vo funkcii samostatný archívny pracovník (do funkcie riaditeľa bol menovaný až 31. januára 1968).

Okresný archív v Trenčíne mal v tomto období tri pracoviská:

- OA I. – bývalý mestský archív v budove MsNV
- OA II. – bývalý Dom osvetu (spisy ONV)

- OA III. – 1. poschodie okresného múzea, sem bol prevezený i OA Nové Mesto nad Váhom.

Spolu mal archív v správe 63 archívnych fondov, čo predstavovalo cca 2 000 bm materiálu.

V zápise z kontroly v OA zo dňa 31. 1. 1962 sa hovorí o havarijnom stave pracoviska archívu číslo II. v Dome osvetu. Táto budova bola podľa výmeru Odboru výstavby MsNV ohrozená zrútením a práca v tejto budove životu nebezpečná. Až vo februári 1966 bola archívu dočasne pridelená telocvičňa bývalej Učňovskej školy v Trenčíne, kam sa mali sťahovať dokumenty z Domu osvetu a z okresného múzea. Vzhľadom na kritickú situáciu s úložným priestorom sa neustále hľadali nové možnosti. Medzitým sa naskytla možnosť presťahovať časť archívneho materiálu do budovy v Zamarovciach (vtedy miestna časť Trenčína), ktorú ONV zakúpilo v marci 1973.



*Bratia Peter (vľavo) a Vojtech Štibraní.
Zdroj: Štátny archív v Trenčíne.*

V roku 1974 riaditeľ Peter Štibraný odišiel do dôchodku a poverená vedením archívu bola Danica Hlaváčová, ktorá sa neskôr stala riaditeľkou a túto funkciu vykonávala až do konca roka 2010, teda 36 rokov.

V čase od augusta 1973 do marca 1974 bol postupne mestský archív presťahovaný z budovy MsNV a materiál z budovy Učňovskej školy do Zamaroviec, i keď neboli dokončené adaptačné práce v pivničných priestoroch. Kvôli sťahovaniu boli

dokumenty v neusporiadanom stave a neprístupné na bádanie, či správnej agende.

Štátny okresný archív v Trenčine

Zákom č. 149/1975 Zb. o archívnictve bol zaradený do sústavy štátnych archívov ako Štátny okresný archív v Trenčine, naďalej ako zariadenie ONV v Trenčine, riadené rezortom vnútra. Po zániku ONV v Trenčine v roku 1991 sa štátny okresný archív organizačne začlenil pod Okresný úrad v Trenčine.

Keďže archív stále zápasil s priestormi, bola v roku 1976 naplánovaná výstavba účelovej budovy v 6. PRP na rok 1978. Areál archívu bol rozdelený na VI stavieb – pavilónov, navzájom prepojených komunikačnou chodbou. Mal sa takto vytvoriť úložný priestor na 21 500 bm dokumentov.

Výstavba viazla, preto archív dostal priestory v LŠU – bývalej Hudobnej škole. Od roku 1979 získal aj priestory v kaštieli v Drietome pri Trenčine. Prevzalo sa množstvo materiálu – Okresný súd v Novom Meste nad Váhom do roku 1949, Okresná prokuratúra v Trenčine do roku 1967 a Okresný súd v Trenčine do roku 1949, čo predstavovalo asi 850 bm materiálu.

Ešte v tom roku sa robil výber staveniska – budova mala byť postavená v centre mesta v lokalite Horný Šianec, neskôr na sídlisku Juh I a nakoniec padla voľba na Kožušnícku ulicu.

I. stavba budovaná v rokoch 1982 – 1983 je archívnym skladom na uloženie 2,5 kilometra archívnych dokumentov. V priestore budovy sa nachádzajú sklady archívnych dokumentov (teda depoty), miestnosť na uskladnenie máp a plánov, trezorová miestnosť a dve pracovne. II. etapa výstavby začala stavbou administratívnej budovy v roku 1984. Oddelene tu existujú priestory pre styk s verejnosťou (bádateľňa, výstavná miestnosť, prednášková miestnosť) a pre činnosť archivárov (príjem materiálu, manipulačné miestnosti na spracovávanie písomností na prízemí a pracovne so sociálnym zázemím na poschodí).

Archív je v objekte účelovej budovy nastahovaný od roku 1984, oficiálne otvorenie sa uskutočnilo až 28. 4. 1987.

Kapacita depotu bola naplnená už v roku 1990. Dokumenty sa nachádzali v manipulačných miestnostiach, na chodbách, vo vstupnej hale i v šatni pre návštevníkov. Pretože materiál sa naďalej preberal a v roku 1991 sme spravovali už 3 155 bm dokumentov, bolo potrebné získať ďalšie úložisko. Od marca sa podarilo prenajať priestory podnikového archívu a. s. Konštrukta Trenčín v Prevádzke štátnej skúšobne v Lieskovi za Dubnicou nad Váhom, vzdialené od archívu asi 20 km. Týmto boli sťažené podmienky pri vybavovaní správnej agendy.

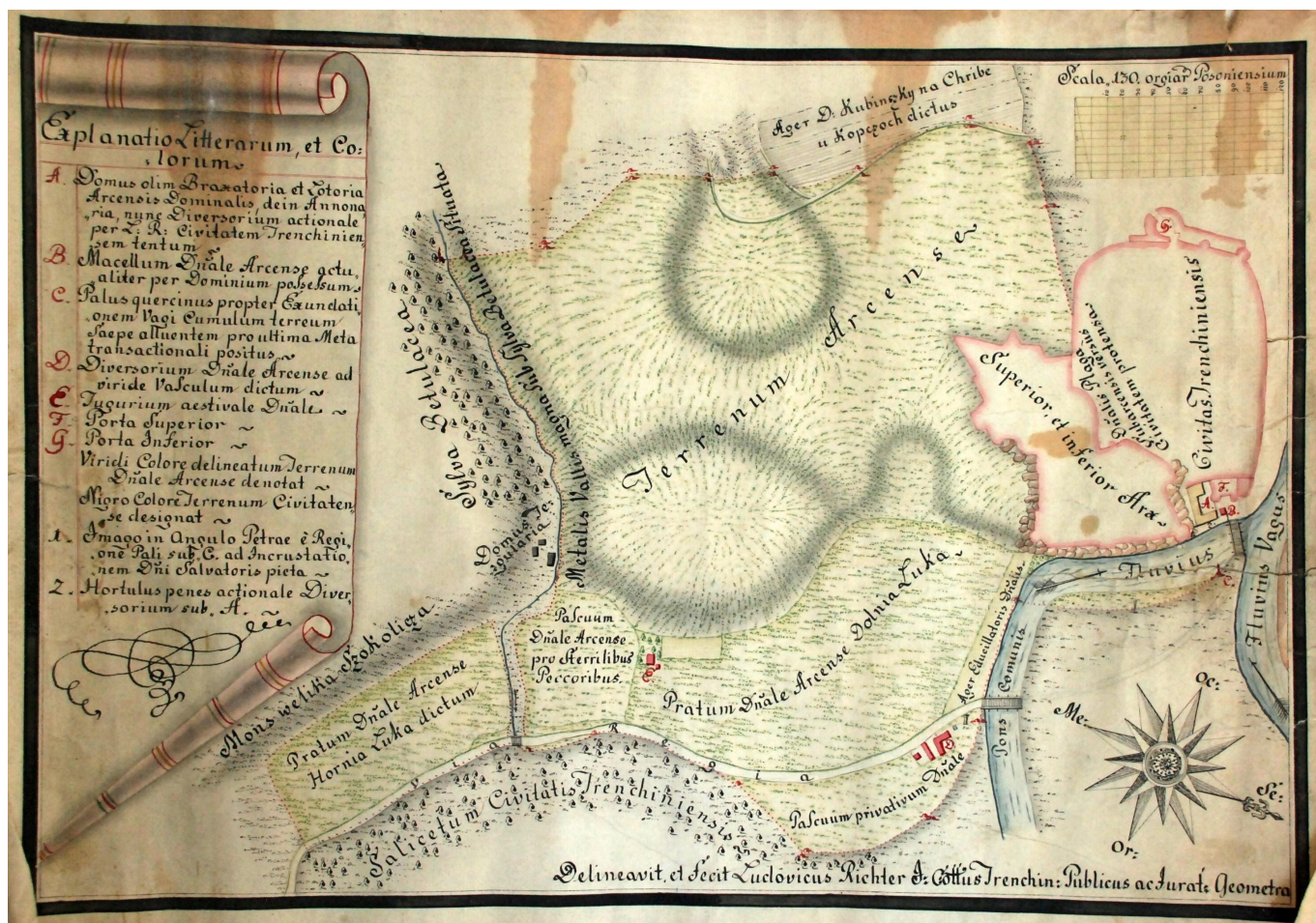
V roku 2001 sme mali v správe už viac ako 4 000

bm dokumentov. Situáciu bolo možné riešiť prístavbou druhého depotu, s ktorou sa začalo koncom roka 2002. V dôsledku závažných pripomienok stavebného dozoru k schválenej projektovej dokumentácii boli práce dňa 21. 8. 2003 pozastavené. Namiesto novej budovy máme od roku 2009 prenajaté jedno poschodie budovy, ktorá sa nachádza neďaleko a v minulosti patrila š. p. Kara Trenčín. Sem boli presťahované dokumenty z PŠS Lieskovec. Prenajaté priestory sú skutočne iba dočasným riešením, pretože nespĺňajú podmienky pre ukladanie archívnych dokumentov (napr. teplota v zimných mesiacoch je 6 – 9 °C, nedostatočné vetranie a pod.).

Dnes, v dobe digitalizácie a elektronických dokumentov už prestávame po toľkých rokoch veriť, že k ďalšej výstavbe depotov aj dôjde.



Nobilitačná listina Ferdinanda III. o povýšení Daniela Lipského st. a jeho detí do šľachtického stavu z roku 1649. Zdroj: Štátny archív v Trenčine.



Richterova mapa Trenčianskeho hradu a okolia z roku 1781. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne.

Štátny archív v Trenčíne

Rok 2003 znamenal pre archív prechod priamo pod Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Podľa zákona č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach sa stal pobočkou Štátneho archívu v Bratislave a na základe zákona č. 266 z 30. septembra 2015, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 395/2002 Z. z. o archívoch v znení neskorších predpisov, bol od 1. novembra 2015 zriadený Štátny archív v Trenčíne s dvoma oddeleniami a pracoviskami v Bojniciach a Považskej Bystrici.

Po odchode Danice Hlaváčovej do dôchodku v decembri 2010 bola do 30. júna poverená vedením archívu Mária Ďurčová, od 1. júla 2011 archív riadila Jana Štefaničáková. Po reorganizácii, od 15. apríla 2016 funkciu riaditeľa štátneho archívu vykonáva Peter Brindza.

Na našom pracovisku spravujeme 806 archívnych fondov, čo predstavuje 5 012 bm archívnych dokumentov. Najcennejším archívny fondom s veľkou kultúrne-historickou hodnotou je Magistrát mesta Trenčína z rokov (1000) 1318 – 1922. Jeho rozsah je približne 288 bm archívnych dokumentov. Hodnotný však nie je len pre množstvo za-

chovaného materiálu, ale tiež z dôvodu, že ukrýva ozajstné poklady trenčianskej histórie. Najstaršie zachované originály sú zo 14. storočia. Zaevidovaných je 101 stredovekých listín a 1734 listín po roku 1526. Množstvo cenných informácií sa nachádza v mestských knihách od roku 1476 do roku 1922.

Stredoveké listiny mesta Trenčín sú najvzácnejšími archívnymi dokumentmi trenčianskeho archívu a doteraz boli predmetom záujmu mnohých spracovateľov a vedcov, napriek tomu stále nie je ukončený ich výskum.

Na informácie sú bohaté ucelené fondy notárskych úradov a okresných úradov z rokov 1923 – 1945 a katastrálnych meračských úradov. Najväčšími a obsahovo najbohatšími archívnymi fondmi po roku 1945 sú dokumenty okresných národných výborov – Okresného národného výboru v Novom Meste nad Váhom do roku 1960 a Okresného národného výboru v Trenčíne do roku 1990, ako aj písomnosti z činnosti orgánov samosprávy miest a obcí – mestských a miestnych národných výborov.

Z oblasti súdництва sú najfrekventovanejšími dokumenty okresných prokuratúr a okresných súdov. Obsahovo zaujímavé sú dokumenty finančných



5. Najstarší známy odpis skladby W. A. Mozarta na Slovensku z roku 1787. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne.

úradov, škôl, politických strán, zdravotníckych inštitúcií, náboženských organizácií, fondy rodín a významných osôb regiónu (napr. Jozefa Branecského), cechy, spolky, záujmové organizácie a iné.

Zo zbierok môžeme spomenúť zbierky máp a plánov, hudobné zbierky, zbierku výročných správ stredných škôl, typárií a pečatidiel, fotografií, pohľadníc, dobovej dokumentácie, kroník, novinových výstrižkov a pod.

Stredobodom bádateľského výskumu muzikológov sú sakrálna a svetská diela sústredené v Hudobnej zbierke jezuitov a piaristov v Trenčíne. Pri svojej práci z nich čerpal i huslista a umelecký vedúci súboru Musica aeterna Peter Zajček, či hudobná vedkyňa Darina Múdra a ďalší.

Od roku 1976 si archív objednal výstrižkovú službu s heslom Trenčín – okres, ktorá fungovala až do roku 1994. Takto vytvorená zbierka novinových výstrižkov z nášho okresu má rozsah 6,88 bm. Často využívanou je i Zbierka dobovej dokumentácie, v ktorej je sústredený materiál od roku 1860 až po súčasnosť.

V sídle archívu možno študovať archívne dokumenty, knihy a časopisy z príručnej odbornej archívnej knižnice. Základ odbornej knižnice tvorí knižničný fond trenčianskeho gymnázia a knižnica piaristov obsahujúca niekoľko inkunábul. Najstaršie tlače pochádzajú z konca 15. storočia. Príručnú odbornú archívnu knižnicu tvorí 14 761 zväzkov a slúži rovnako zamestnancom i bádateľom.

Z celkového množstva 5 000 bm archívnych dokumentov spravovaných v sídelnom archíve máme

usporiadaných 64,5 % dokumentov, inventarizovaných 20 % a katalogizovaných 1,2 %. Ako nespracované vykazujeme 1,13 bm materiálu, čo predstavuje len 0,02% z celkového množstva.

Každý rok pokračujeme v spracovaní archívnych dokumentov. Priebežne inventarizujeme spracované fondy a zaznamenávame v aplikácii BACH Inventáre.

K jednotlivým archívnym fondom máme celkovo vypracovaných 61 inventárov, 9 katalógov a 221 pôvodných archívnych pomôcok.

V predarchívnej starostlivosti sme minulý rok evidovali 476 pôvodcov registratúr. Vykonávame kontroly, odborný dozor pri vyradovacích konaniach, preberáme archívne dokumenty od právnických

a fyzických osôb v tomto územnom obvode, metodicky usmerňujeme.

Archív je významným nielen z hľadiska štúdia histórie, čo sa prejavuje vysokou návštevnosťou, ale podieľa sa aj na tvorbe viacerých regionálnych publikácií a výstav venovaných významným udalostiam i osobnostiam, organizujú sa exkurzie a prednášky pre školy a rôzne inštitúcie. Naše dokumenty boli prezentované aj na zahraničných výstavách v Prahe, Terste a Ríme. Vystavované boli projekty Liečebného domu Machnác v Trenčianskych Tepliaciach, ktorých autorom je predstaviteľ funkcionizmu Jaromír Krejcar, jeden z najvýznamnejších českých architektov medzivojnového obdobia.

Významné výročia tohto roku sme si pripomenuli výstavami *Rok 1968 v Trenčíne* a *Storočnica vzniku ČSR*, ako aj odborným seminárom *Významné osmičky 20. storočia*.

Naše odborné zariadenie je často navštevované aj z praktického dôvodu, hlavne vysporiadania vlastníckych vzťahov k pozemkom, ktoré sa po roku 1990 vrátili do súkromných rúk. Poskytuje správne informácie vyhotovovaním odpisov, výpisov, potvrdení a kópií z archívnych dokumentov.

V novej sústave archívov dostal Štátny archív v Trenčíne príležitosť dokázať, že hoci nie je dostatočne zabezpečený personálne ani priestorovo, je schopný zvládnuť úlohy vyplývajúce z platnej legislatívy.

Janka Štefaničáková
Štátny archív v Trenčíne

PÄTĎESIAT ROKOV ARCHÍVNICTVA V OKRESE VEĽKÝ KRTÍŠ

V roku 2018 si pripomínáme viaceré významné výročia, ktoré spája práve číslo osem. Jedným z nich, aj keď „len“ na okresnej úrovni, bol vznik, resp. zriadenie Okresného archívu vo Veľkom Krtiši so sídlom v Modrom Kameni. Začiatky archívniectva v našom regióne však môžeme datovať už od roku 1953, keď začal na území okresu Modrý Kameň svoju činnosť prvý predchodca súčasného archívu. Bol ním Okresný archív v Modrom Kameni, zriadený Okresným národným výborom v Modrom Kameni na základe uznesenia rady č. 169 z 26. marca 1953. Archív sídlil na hrade v Modrom Kameni, kde sa nachádzala pracovňa a v hradnej kaplnke boli umiestnené vysoké drevené regály. Prvým archivárom bol Jozef Pupák, ktorý bol radou ONV v Modrom Kameni vymenovaný za prvého stáleho archivára. Vďaka jeho snahe sa podarilo zachrániť archívne fondy najmä okresných úradov, notariátov a súdnictva.

V roku 1960 ďalšiu existenciu štátneho archívu poznamenali územné zmeny, keď na základe zák. č. 36/1960 Zb. o územnom členení štátu došlo k zrušeniu okresu Modrý Kameň. Archív v Modrom Kameni sa stal pobočkou Okresného archívu v Lučenci.

Rok 1968 bol dôležitým medzníkom, pretože sa spája so vznikom okresu Veľký Krtíš, ktorý vznikol na základe vládneho nariadenia č. 36 z 28. februára 1968. Ním boli vytvorené okresy Veľký Krtíš, Vranov, Svidník a Stará Ľubovňa. Po vzniku okresu Veľký Krtíš v roku 1968 bol zriadený Okresný archív vo Veľkom Krtiši so sídlom v Modrom Kameni. Zakladacia listina Štátneho okresného archívu vo Veľkom Krtiši je datovaná 1. októbra 1968. Zostali mu k dispozícii priestory v hradnej kaplnke a dve menšie pracovne na hrade v Modrom Kameni. Keďže tieto nevyhovovali archívny účelom, už od roku 1968 sa objavovali snahy o výstavbu novej archívnej budovy. Usiloval sa o to od svojho nástupu do funkcie riaditeľa okresného archívu František Eibner. Do štádia výstavby sa budova archívu dostala až za pôsobenia Marty Kamasovej v riadiacej funkcii. Stavebné práce mali veľmi pomalé tempo a sprevádzalo ich množstvo nepredvídaných problémov. Chýbali inžinierske siete, nebola dokončená prístupová miestna komunikácia, plynofikácia, elektrické vedenie a trafostanica. Až v máji 1985 sa vtedajší štátny okresný archív presťahoval do účelovej budovy vo Veľkom Krtiši, kde pôsobí aj v súčasnosti. Kapacita budovy je už niekoľko rokov nepostačujúca, archív na nové prírastky využíva prenajaté priestory v centre mesta.

Počas päťdesiatročného pôsobenia na území nášho regiónu si archív plnil všetky úlohy vyplývajúce



Hrad v Modrom Kameni, sídlo archívu do roku 1985 (v súčasnosti Múzeum bábkarských kultúr a hračiek). Zdroj: ŠA v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Veľký Krtíš, Zbierka fotografií a negatívov.



Pracovňa na hrade v Modrom Kameni. Zdroj: ŠA v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Veľký Krtíš, Zbierka fotografií a negatívov.



Depot v kaplnke na hrade v Modrom Kameni. Zdroj: ŠA v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Veľký Krtíš, Zbierka fotografií a negatívov.

zo zákona v oblasti predarchívnej starostlivosti, štátneho odborného dozoru, evidencie archívnych dokumentov, ich ochrany, počnúc sprístupňovaním a vypracúvaním archívnych pomôcok. Pracovníci archívu



Slávnostné otvorenie budovy archívu 22. mája 1985.
Foto: Tibor Ďurdík.

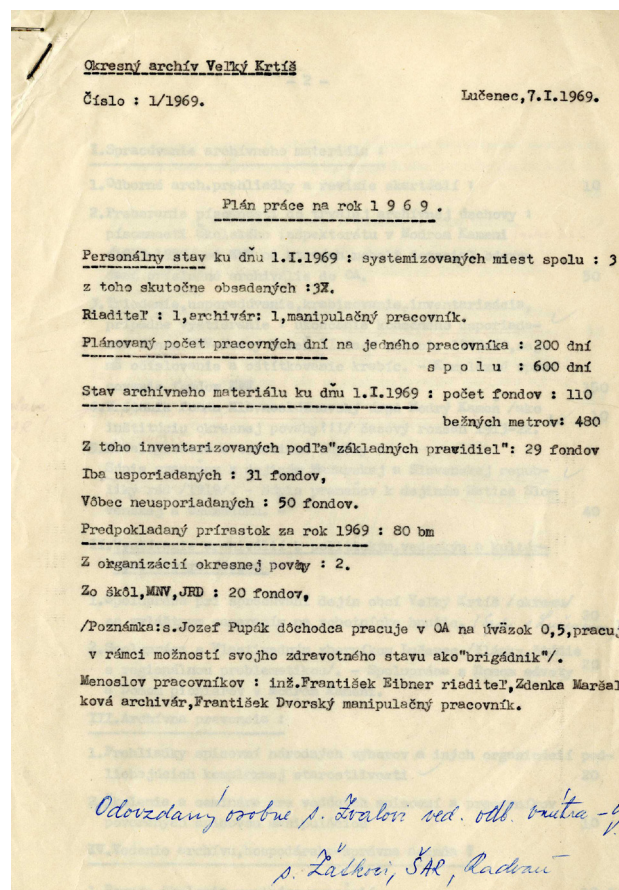


Budova archívu – súčasnosť. Foto: Igor Bartoš.

sa podieľali na výskume archívnych prameňov k dejinám regiónu, prednáškovej, výstavnej a publikačnej činnosti. Nesmieme zabudnúť na početné publikácie k výročiam obcí a publikovanie v regionálnej tlači. Archív spolupracoval aj pri tvorbe nových obecných symbolov. Marta Kamasová je autorkou viacerých monografií a jubilejných tlačí regionálneho významu pri príležitosti významných výročí osobností alebo obcí, odborných štúdií, príspevkov a článkov v regionálnych periodikách, ďalej v Slovenskej archivistike, Slovenských národných novinách a v zborníkoch.

Spomedzi pracovníkov, ktorí za uvedené obdobie pôsobili v archíve vo Veľkom Krtíši, nemôžem nespomenúť okrem Marty Kamasovej jej dlhoročného spolupracovníka Tibora Ďurdíka a už nebohú pani Darinu Kamenskú, ktorí väčšiu časť svojho profesionálneho života zasvätili archívu vo Veľkom Krtíši. Odborná činnosť všetkých troch bola ocenená pamätnou Križkovou medailou.

V súčasnosti archív spravuje 547 archívnych fondov s celkovým rozsahom 1 884 bm. V správe archívu sú vzácné archívne dokumenty ako napríklad listina cisára Leopolda I. z roku 1658 o udelení trhového práva zemepanskému mestečku Modrý Kameň. Nachádzajú sa tu aj ďalšie dokumenty regionálnej a miestnej proveniencie od roku 1867 pochádzajúce



Prvý plán práce Okresného archívu vo Veľkom Krtíši na rok 1969. Zdroj: ŠA v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Veľký Krtíš.

z činnosti okresných, obvodných a miestnych úradov a inštitúcií, justičných orgánov, školstva, podnikov, hospodárskych, spoločenských, kultúrnych organizácií a iných pôvodcov.

Zo zbierok sú zaujímavé zbierky obecných kroník, fotografií, filmov, máp, plánov, letákov a plagátov, ale aj pečatidiel a pečiatok. Archívna príručná knižnica obsahuje viac ako 4 000 titulov odbornej literatúry.

Čo zaželať archívu vo Veľkom Krtíši do budúcnosti? Snáď ďalších päťdesiat rokov aktívneho pôsobenia v regióne, ľudí zaniietených pre archívnictvo a históriu, a predovšetkým vhodné podmienky na odbornú prácu a prezentáciu archívneho dedičstva Slovenskej republiky. Na záver by som chcel ešte poznamenať, že budova archívu vo Veľkom Krtíši má už síce „Kristove roky“ za sebou, napriek tomu svoj účel hrdo plní, no ako my mladší hovoríme, potrebovala by menší upgrade: vymeniť netesniace drevené okná, opraviť rozpadajúci sa prístupový chodník, poopravovať odlupujúce sa omietky, príp. zatepliť. V novom šate by archív vo Veľkom Krtíši reprezentoval slovenské archívnictvo minimálne ďalších päťdesiat rokov.

Igor Bartoš
Štátny archív v Banskej Bystrici,
pracovisko Archív Veľký Krtíš

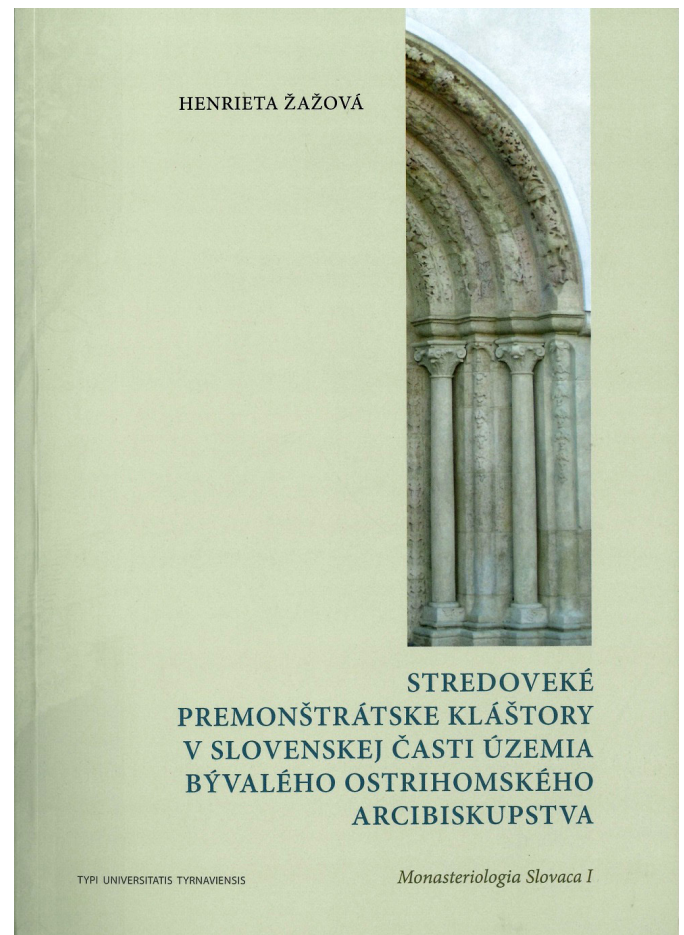
DO VAŠEJ KNIŽNICE RECENZIE

ŽAŽOVÁ, Henrieta. *Stredoveké premonštrátske kláštory v slovenskej časti územia bývalého Ostrihomského arcibiskupstva*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2017, 325 s., ISBN 978-80-568-0053-9.

Recenzovaná kniha vyšla ako prvý zväzok edície *Monasteriologia Slovaca*, ktorá bola založená na Katedre histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave s cieľom publikovať vedecké poznatky o kláštoroch a reholiach na Slovensku od stredoveku až po súčasnosť. Autorka sa problematike dejín premonštrátov na území Slovenska venuje už dlhší čas, čo je zreteľné aj z jej bohatej osobnej bibliografie k predmetnej téme. Recenzovaná publikácia je doplnenou autorkinou doktorandskou prácou.

Po Obsahu a Zozname skratiek nasleduje v recenzovanej publikácii Úvod s vymedzením témy, cieľom a štruktúrou práce. Cieľom autorky bolo zmapovať stredoveké dejiny štyroch premonštrátskych kláštorov na Slovensku (v Bzovíku, Bíni, Šahách a Kláštore pod Znievom). Rozhodnutie vybrať si práve tieto štyri kláštory tkvel v ich podobnom osude. Tri zo štyroch skúmaných kláštorov založili členovia rodu Hont-Poznanovcov, všetky štyri zanikli po moháčskej bitke a premonštráti sa do nich v novoveku už nevrátili. Súkromné archívy týchto konventov sa nezachovali kompaktne a v súčasnosti sú písomné pramene k dejinám týchto štyroch konventov uložené v Maďarskom národnom archíve – Krajinskom archíve v Budapešti, čo bol tiež dôvod voľby spomínaných štyroch kláštorov.

Za Úvodom nasleduje Súčasný stav poznania, literatúra a pramene, kde autorka zhrnula doterajší vývoj historickej spisby domácej proveniencie o dejinách premonštrátov už od čias Uhorského kráľovstva až po najnovšie štúdie k dejinám jednotlivých premonštrátskych kláštorov, predovšetkým tých, ktoré sú predmetom autorkinho výskumu. Na záver sú uvedené pramenné edície a zoznam archívov, v ktorých sú uložené dokumenty k dejinám skúmaných štyroch kláštorov. Okrem fondov Maďarského národného archívu – Krajinského archívu v Budapešti pracovala autorka aj s písomnosťami z fondu rodu Seilern z Milotíc, ktorý je uložený v Moravskom zemskom archíve v Brne, no fotokópie týchto dokumentov sa nachádzajú v Zbierke mikrofilmov Slovenského ná-



rodného archívu. Autorka využila aj dokumenty uložené v Štátnom archíve v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Zvolen, v Primaciálnom archíve v Ostrihome a vo fotozbierke Historického ústavu SAV.

V prvej kapitole s názvom Rehoľa premonštrátov v stredoveku a jej pôsobenie v Uhorsku oboznamuje autorka čitateľa s rehoľnými dejinami premonštrátov. Opisuje založenie rehole Norbertom zo Xantene, spomína dôvody založenia premonštrátov a prvé roky existencie rehole, ktorá si za svoju normu upravujúcu život v spoločenstve zvolila Regulu sv. Augustína z Hippo a mnohé prvky monastického života prevzala od cistercitov. Novú rehoľu potvrdil pápež Honorius II. v roku 1126. Cieľom bolo spojiť aktívny a kontemplatívny život v prospech starostlivosti o duše veriacich. Autorka sa venuje aj opisu štruktúry rehole a spôsobu jej riadenia – generálne kapituly, filiačné väzby medzi kláštorami, tvorba provincií (cirkárii) a hierarchia v kláštore. Postupne prichádza k rozšíreniu sa rehole do Uhorského kráľovstva a dotýka sa problému so stanovením času založenia prvého premonštrátskeho kláštora v Uhorskej cirkárii. Premonštráti často zakladali svoje kláštory na miestach bývalých kláštorov iných reholí, pri vodných tokoch, križovatkách ciest alebo trhoviskách. Aj napriek aktívnejšiemu životu nedokázali premonštráti reagovať na dynamický rozvoj

miest a univerzít v stredoveku, kde sa vyznačovali úspechom hlavne žobravé rehole. Veľkou krízou si rehoľa prešla od 14. storočia a jej príčiny a dôsledky sa podarilo postupne odstrániť až začiatkom 16. storočia, keď sa rokovalo o nových reformných stanovách rehole. Reformné kroky sa v Uhorskom kráľovstve prejavili za ostrihomského arcibiskupa Dionýza zo Seče (1439 – 1465). Reforma smerovala k zabezpečeniu práva voľby predstaveného členmi konventu, uskutočňovaním provinčných kapitúl a vizitácií. Keďže sa autorka vo svojej knihe venuje dejinám kláštorov v Bzovíku, Bíni, Šahách a Kláštore pod Znievom, nechce nechať úplne opomenuté východoslovenské premonštrátske prepoštvá. Preto sa záverom prvej kapitoly stručne venuje dejinám východoslovenských premonštrátskych konventov v Lelese a Jasove. Taktiež rozoberá otázku existencie premonštrátskeho kláštora v Nižnej Myšli. Potvrzuje, že v Nižnej Myšli nikdy nebol premonštrátsky kláštor, ale existovala tam združená kapitula, ktorá bola v minulosti historikmi mylne označovaná za premonštrátsky konvent.

Po všeobecnej úvodnej kapitole nasledujú štyri kapitoly venujúce sa dejinám zvolených štyroch premonštrátskych kláštorov. Každá kapitola sa zaoberá dejinami jedného prepoštva a je rozdelená na štyri prípadne päť podkapitol. Prvá podkapitola mapuje začiatky konventu, dáva odpovede na otázky ohľadom zakladateľa kláštora, dátumu založenia a osudov kláštora až do jeho zániku. Druhá podkapitola sa venuje hospodárskemu zázemiu kláštora. Autorka tu na základe zachovaných písomných prameňov rekonštruje majetkové vlastníctvo jednotlivých kláštorov počas ich existencie. Všíma si nielen majetky, ale aj služobnosti ľudí, ktorí na týchto majetkoch žili, či konkrétne osoby, ktoré boli v listinách vymenované ako kláštora darovaní služobníci aj so špeciálnymi úlohami (napr. povozníci, ženci, kosci, zvonári, pekári, mäsiari, obuvník, staviteľia stanov...). Tretia podkapitola sa v rámci možností, ktoré ponúkajú pramene zaoberá reholným životom a duchovným odkazom kláštorov. Autorka si tu všima filiačné vzťahy kláštora k svojmu materskému kláštoru, vývoj filiačných vzťahov, krízu rehole, zápas o slobodnú voľbu prepošta, či snahu o reformu kláštorného života. Na konci tejto podkapitoly sa nachádza zoznam prepoštov, ktorí sú známi zo zachovaných písomných prameňov. Štvrtá podkapitola je venovaná pamiatkam hmotnej kultúry a zániku konventu. V tejto podkapitole autorka zhŕňa poznatky o stavebnom vývoji kláštorných komplexov, ktoré sú známe hlavne vďaka archeologickým a kunsthistorickým výskumom. Záver tejto podkapitoly tvoria informácie o zániku jednotlivých konventov. V prípade kapitol

venovaných dejinám konventov v Šahách a Kláštore pod Znievom je ich súčasťou aj piata podkapitola, ktorá sa zaoberá dejinami hodnoverných miest pri týchto konventoch.

Už pred príchodom premonštrátov do Bzovíka tu komes Lampert z rodu Hont-Poznanovcov so svojou manželkou Žofiou a synom Mikulášom založil v 3. decéniu 12. storočia benediktínsky kláštor. Medzi rokmi 1180 – 1181 nahradili benediktínov premonštráti, ktorí sem prišli z Klášterného Hradiska na Morave. Z čias existencie benediktínskeho kláštora v Bzovíku je známy aj prvý útek poddaných z majetku svojho zemepána v našich dejinách. Poddaní ušli z majetku benediktínov niekedy medzi 16. a 31. júlom 1139. Na začiatku 14. storočia bzovická vetva Hont-Poznanovcov schudobnela a vzdala sa svojich patronátnych práv nad Konventom sv. Štefana Kráľa v prospech uhorského panovníka. Kláštoru uškodili vnútropolitické boje v polovici 15. storočia a spory s vlastníkmi susedných pozemkov – Krupinčania, Michal z Cerova či Balašovci. Bzovícki premonštráti vlastnili majetky v Hontianskej, Ostrihomskej, Novohradskej, Stoličnobelehradskej, Pilišskej a Zvolenskej župe. V roku 1530 bol bzovický kláštor zničený Žigmundom Balašom a premonštráti v ňom už nikdy neobnovili svoju činnosť.

Kláštor v Bíni bol založený najneskôr v roku 1217, keď komes Omodej odchádzal s kráľom Ondrejom II. na križiacku výpravu a daroval svojmu kláštoru v Bíni Kamenín. Fundátor pochádzal z rodu Hont-Poznanovcov a možno ním bol spomínaný Omodej. Nevedno však, akej reholi tento kláštor patrilo. Najneskôr v 2. polovici 13. storočia sú v Bíni doložené premonštráti. Pravdepodobne rod Hont-Poznanovcov bol patrónom prepoštva až do jeho zániku. Historické pramene o osude biňanského kláštora po mongolskom vpáde mlčia a autorke sa nepodarilo nájsť žiadne zmienky o ňom ani z čias Matúša Čáka alebo z čias oslabenia kráľovskej moci v polovici 15. storočia. Konvent v Bíni sa zaraďuje medzi prepoštva so slabším hospodárskym zázemím. Nie je doteraz hodnoverne dokázané, odkiaľ prišli do Bíne prví premonštráti. Do úvahy prichádza Konvent sv. Štefana Prvomučeníka vo Veľkom Varadíne i Konvent sv. Štefana Kráľa v Bzovíku. Otcom-opátom biňanského konventu bol po roku 1445 predstavený premonštrátov v Šahách. Premonštráti opustili Biňu pravdepodobne v roku 1547, keď sa dostala do rúk Melichara Balašu.

Konvent blahoslavenej Panny Márie v Šahách bol založený bánom Martinom niekedy pred rokom 1235. Bezdetný bán Martin daroval všetky svoje majetky konventu v Šahách. Bán Martin pri posviacke kláštorného kostola odovzdal patronátne právo nad kláštrom kráľovi Belovi IV. To v budúcnosti zabez-

pečilo kláštora nové majetkové donácie zo strany uhorských kráľov. Majetky šahanských premonštrátov sa nachádzali v Hontianskej, Hevešskej, Solnockej, Tekovskej a Ostrihomskej župe. V časoch anarchie v Uhorskom kráľovstve trpel aj premonštrátsky kláštor v Šahách. V roku 1535 sa ho zmocnil hontiansky župan František Ňári a neskôr sa komendátorom kláštora stal Pavol Várdai, ostrihomský arcibiskup. Po jeho smrti sa šahanský kláštor dostal späť do rúk premonštrátov a predstaveným sa stal brat Lazár, ktorý sa zúčastnil aj trnavskej synody v roku 1557. Posledným prepoštom bol Matej z Poklostó. V roku 1552 boli Šahy obsadené Osmanmi a od roku 1583 sa titul šahanského prepošta udeľoval svetským kňazom. Kláštorný areál v Šahách sa zachoval do dnešných dní a v 15. – 17. storočí zohral strategickú úlohu v protiosmanskej obrane. V druhej polovici 13. storočia začalo pri šahanskom konvente pôsobiť hodnoverné miesto, ktoré nepretržite fungovalo do polovice 16. storočia. Archív hodnoverného miesta zanikol bez stôp. Zachoval sa len jeden protokol, ktorý doniesli do hronskosvätobeňadického kláštora šahanskí premonštráti utekajúci pred Osmanmi v roku 1552.

Konvent blahoslavenej Panny Márie v Kláštore pod Znievom bol založený na mieste, ktoré pôvodne patrilo benediktínskemu kláštora na Zobore. Je pravdepodobné, že sem premonštráti prišli už pred rokom 1247. Zachovali sa dve zakladacie listiny premonštrátskeho kláštora, ktoré vydal kráľ Belo IV. Jedna je z roku 1251 a druhá z roku 1252. Belo IV. ho založil s úmyslom zmierniť chudobu premonštrátov po mongolskom vpáde. Zároveň premonštrátov ustanovil za svojich prostredníkov pred Bohom a povolil vybudovať kláštor podriadený priamo pod kláštor Prémontré. Vďaka kráľovskému patronátu získali turčianski premonštráti ďalšie donácie a slobody udelené panovníkmi. Kláštorné majetky sa nachádzali v Nitrianskej, Rábskej a Zvolenskej župe. Majetky v Spišskej župe darované v prvom privilegii z roku 1251 sa už v druhom privilegii z roku 1252 nespomínajú. V bojoch medzi Ferdinandom Habsburským a Jánom Zápoľským o uhorský trón sa turčiansky konvent stal terčom Zápoľského stúpcov, ktorí ho vydobyli a majetky vyrabovali. O navrátenie kláštora späť do rúk premonštrátov sa snažil prepošt Uriel Majtény, no po jeho smrti v roku 1546 už nebolo nikoho, kto by presadzoval návrat premonštrátov do Kláštora pod Znievom. Podobne ako v Šahách, aj v Turci sa zachoval celý kláštorný komplex premonštrátskeho prepoštstva. Okolo roku 1263 vzniklo pri turčianskom konvente hodnoverné miesto, o ktorého činnosť sa starali premonštráti až do 30. rokov 16. storočia. K obnoveniu hodnoverného miesta došlo až po roku 1588, o čo sa postarali je-

zuiti, ktorí sa stali vlastníkmi turčianskeho konventu. Po roku 1599 sa o činnosť hodnoverného miesta starali štyria diecézni kňazi s jedným notárom. Po zriadení Banskobystrického biskupstva zabezpečovala činnosť turčianskeho hodnoverného miesta Banskobystrická kapitula a archív hodnoverného miesta bol prevezený do Banskej Bystrice. V súčasnosti je uložený v Slovenskom národnom archíve.

Autorka pri písaní svojej práce využila veľké množstvo archívnych dokumentov uložených v slovenských i zahraničných archívoch. Pre poznanie dejín premonštrátov je nesmierne cenný jej výskum v Maďarskom národnom archíve – Krajinskom archíve v Budapešti, kde sa vo fonde Archív Uhorskej komory nachádzajú písomnosti jezuitskej rehole. Medzi ne boli vmanipulované archívy prevzatých premonštrátskych konventov. Pramenný výskum autorka doplnila množstvom citovanej literatúry, čo je jasným znakom toho, že skúmaná téma je jej dobre známa.

Autorka si už v Úvode uvedomuje, že predkladaná práca sa vyznačuje istou disproporciou medzi kapitolami, čo „vyplýva z množstva zachovaných prameňov, resp. z úrovne predchádzajúceho spracovania dejín premonštrátskych kláštorov...“ (s. 11). Tu treba dodať, že veľkú disproporciu badať medzi podkapitolami o hospodárskom zázemí konventov. Nejde tak o kvantitatívnu disproporciu, ale o značný rozdiel v hĺbke spracovanej problematiky. Kým v prípade konventu v Kláštore pod Znievom autorka ide do hĺbky a kombinuje poznatky, pri iných konventoch v tej istej podkapitole vymenováva majetkové vlastníctvo, snaží sa informácie kombinovať, no nie v takej hĺbke ako v prípade turčianskeho prepoštstva. Tento rozdiel je spôsobený nie úrovňou spracovania premonštrátskych dejín, ale množstvom literatúry, ktorá sa majetkovými pomermi a dejinami osídlenia na predmetných územiach zaoberala. Dejiny osídlenia Turca sú vďaka prácam Mályusza, Šikuru a hlavne Beňka spracované na vynikajúcej úrovni. Autorka tieto práce (okrem Šikurovej) aj používa. Pre ostatné časti Slovenska, v ktorých sa nachádzali majetky bzovického, biňanského a šahanského kláštora, nemáme tak dobre spracované dejiny osídlenia. Pri majetkoch týchto kláštorov by bolo treba dosiahnuť aspoň približne rovnakú hĺbku spracovania témy, čo si však vyžaduje ešte veľké úsilie a veľa času. Dalo by sa to dosiahnuť väčším kombinovaním informácií z použitých prameňov so zapojením informácií z práce Györffyho o zemepise Uhorského kráľovstva z čias Arpádovcov. Práve najviac tangované župy sú v tomto diele spracované (Heves, Hont, Nitra, Novohrad, Ostrihom, Piliš, Ráb, Tekov). Hlbšou analýzou sporov o majetky by sa dala vystihnúť otázka dosídľovania kláštorných majetkov.

V práci sa vyskytujú miesta, ktoré si protirečia a pri hlbšom výskume alebo opatrnejšej formulácii by ich protirečenie mohlo byť odstránené. Tak napríklad autorka cituje prácu Jánosa Sándora, odkiaľ berie informáciu, že „Uhorské prepoštvá tvorili výnimku a patrili pod jurisdikciu ostrihomského arcibiskupa“ (s. 35). Dokonca tvrdí, že „kňazi vo farnostiach spravovaných premonštrátmi v Uhorsku patrili pod jurisdikciu ostrihomského arcibiskupa, a teda boli vyňatí nielen z právomoci archidiakonov, ale aj diecéznych biskupov“ (s. 157 – 158). Na inej strane autorka píše, že „bzovický prepošt a farár jeho cirkvi“ bol v roku 1314 oslobodený od povinností, ktoré mal voči archidiakonovi (s. 69, 102). Ak boli prepoštvá a kňazi vo farnostiach spravovaných premonštrátmi podriadení priamo pod ostrihomského arcibiskupa, prepošt a ani farár jeho cirkvi nemali voči archidiakonovi žiadne povinnosti a nemohli byť od nich oslobodení. Táto diskrepancia by si zasluhovala v práci vysvetlenie. V menovanom prípade z roku 1314 vzbudzuje pozornosť aj nesprávne meno prepošta. Podľa listiny mal byť prepoštom Egíd, no v skutočnosti bol v roku, do ktorého sa hlási citované deperditum, prepoštom v Bzovíku Jakub. Autorka túto nezrovnalosť vysvetľuje chybou pisára listiny, v ktorej sa deperditum zachovalo. Z citovaného prameňa (azda kvôli jeho poškodeniu) nie je jasné, kde bol farský kostol, ktorého farár mal byť oslobodený spod povinností voči hontianskemu archidiakonovi. Zvláštnym je aj spôsob, akým sa odpúšťali prepoštovi a farárovi povinnosti voči archidiakonovi. Odpustil ich sám archidiakon za to, že sa prepošt zriekol svojej časti zeme pri Pavlovej v prospech Ostrihomskej kapituly. Celú záležitosť by bolo treba preskúmať kvôli spomínaným nezrovnalostiam, a aj kvôli tomu, že Ostrihomska kapitula viedla koncom 14. storočia spor so šľachticmi z Bíny o užívanie majetkov v okolí Pavlovej.

Autorka si všima aj mestotvorný proces na územiach patriacich skúmaným štyrom prepoštvám. V prípade Bzovíka nachádza zmienku z roku 1422, kde je Bzovík označený ako mestečko a uvádza udelenie trhového práva v roku 1519 Vladislavom II. Jageľovským (s. 73; žiaľ, v druhom prípade bez citovania prameňa). Nespomenula však významnejšiu udalosť, ktorou bolo udelenie práv obyvateľom Bzovíka a k nemu patriacich lokalít kráľovnou Barborou 15. augusta 1406. Barbora vystavila privilegálnu listinu kvôli sporom Bzovíčanov s prepoštom Ladislavom o dodržiavanie ich starobyľých práv. Písomne tu bolo zakotvené okrem iného právo voliť si richtára a prisažných, ktorí mali aj súdnu právomoc. V Barborinej listine sa vymenovávajú aj iné práva a povinnosti Bzovíčanov. Autorka na iných miestach prináša in-

formácie o právach a povinnostiach, ktoré boli obyvateľom na premonštrátskych majetkoch udelené (napr. majetky bzovického kláštora v roku 1354; Horkovce v roku 1279, Kláštor pod Znievom na základe listiny z roku 1347). Žiaľ, autorka nepristúpila ku vzájomnej komparácii týchto práv a povinností. Zahrnutím práv a povinností Bzovíčanov z roku 1406 do práce a ich komparáciou s právami a povinnosťami obyvateľov na iných premonštrátskych lokalitách (s použitím prác P. Ratkoša a O. Halagu k téme *ius Slavorum*) by sa mohlo prísť k hodnotným zisteniam.

Aj problém majetkového vlastníctva Svätej Mary (Socoviec) v Turci zostáva v práci nejasný. Autorka najprv opisuje darovanie Svätej Mary kláštora premonštrátov v Turci Budimírom z rodu Diviackovcov, následne (oprávnené) kritizuje tento názor a prikláňa sa k presvedčeniu, že darovaný Kostol Panny Márie nie je v Socovciach, ale na Vyšehrade (s. 214). Na inom mieste v práci autorka toto svoje tvrdenie nezohľadňuje a tvrdí, že Kostol Panny Márie v Socovciach bol majetkom prepoštva v Turci (s. 199).

Autorka spomína kráľovho kaplána Martina, ktorý vystupoval ako „farár v Turci (Podhradí), možno pochádzal z radov premonštrátov“ (s. 204, 206). Na to, či kaplán Martin pochádzal z radov premonštrátov niet ani len malej indície. Pramene skôr svedčia o opaku. Za svoje služby kráľovi Belovi IV. dostal Martin spolu so svojim bratom Ladislavom v roku 1245 zem Zanašany v chotári dnešného Laskára. Darovaním majetku premonštrátovi by sa išlo proti jeho sľubu chudoby. Ak by bol Martin premonštrátom, a teda farnosť sv. Mikuláša v Kláštore pod Znievom by bola spravovaná premonštrátmi, nemal by potom význam spor o desiatky medzi premonštrátmi a farárom z Kláštora pod Znievom (s. 202), pretože príjmy farára-premonštráta by plynuli do spoločnej konventnej pokladnice.

Pri preklade latinských textov do slovenčiny autorka na niektorých miestach použila nesprávnu slovenskú terminológiu. Napríklad *albas* (nom. alba) preložila ako „rúcha bielej farby“, čo je v podstate pravda, no v skutočnosti sa v slovenčine používa latinský termín alba ako označenie jedného z liturgických odevov. Podobne aj pri opise rehoľného oblečenia slovo *tunica* sa neprekladá ako „košeľa“, používa sa termín tunika, *kappa* nie je „kutňa“ ale plášť (s. 168). Taktiež sa pre konsekráciu sakrálnych stavieb nepoužíva termín vysviacka (s. 174 a iné), lež posviacka. Vysviacka je termín výlučne používaný pre udeľovanie posvätných rádov diakonátu, presbyterátu a episkopátu. Rovnako by bolo vhodnejšie používať namiesto výrazu „cirkevná kľiatba“ (s. 218) patričné termíny, ktoré sa vyskytujú v citovanom prameni – exkomunikácia a interdikt. Každý z tých-

to dvoch cirkevných trestov prináša so sebou iné následky, a preto je ich používanie pre odborný text dôležité.

Ak sa v texte používa starý a dnešnému čitateľovi na prvý pohľad neznámy názov ako v prípade obce Ireg (s. 220), bolo by vhodné vysvetliť, že ide o obec Jarok pri Nitre.

V texte o hodnovernom mieste pri Turčianskom konvente autorka píše, že „Peter Pázmaň uložil zákonným článkom z roku 1618 Révaiovcom povinnosť vrátiť pečať a protokol konventu, uložené na hrade v Sklabini“ (s. 260). Tu treba povedať, že arcibiskup Peter Pázmaň nebol zákonodarcom svetského práva v Uhorskom kráľovstve a nemohol nikomu nič v zákonnom článku ustanoviť. Obzvlášť, keď išlo o inštitúciu svetského práva, ktorou hodnoverné miesta v Uhorskom kráľovstve boli. V skutočnosti bolo toto nariadené zákonným článkom č. 76 z roku 1618, ktorý bol prijatý uhorským snemom v Bratislave a aprobovaný kráľom Matejom II.

Vzhľadom na povahu a množstvo zachovaných prameňov bolo náročné spracovať kapitoly o rehoľnom živote a duchovnom odkaze. Z existujúcich prameňov sa tu autorka veľmi dobre snažila získať čo najviac informácií. Cenné je to, že si všímala filiačné vzťahy medzi jednotlivými konventmi a aj smerom ku konventom, ktoré neboli predmetom jej výskumu. Ukázali sa tak veľmi dôležité skutočnosti, ktoré nám dopĺňajú obraz o živote uhorskej premonštrátskej cirkvie. Informácie z prameňov doplnila autorka poznatkami z literatúry, a tak prináša slovenskému čitateľovi cenný text. V budúcnosti by bolo potrebné viac sa venovať dušpastierskej činnosti premonštrátov. Na základe charizmy premonštrátskej rehole sa dá predpokladať, že sa venovali pastoračnej činnosti v okolitých farnostiach a doterajšia literatúra s touto tézou aj pracuje, no, žiaľ, vždy bez podloženia prameňmi. Autorka vo svojej práci používala pramene, ktoré prinášajú informácie k tejto problematike (napr. sakrálné stavby na premonštrátskych majetkoch alebo vznik farnosti v Sliačoch na Liptove). Ich hlbším spracovaním by sa dali odhaliť niektoré fakty o podiele premonštrátov na pastoračnej práci v stredovekom Uhorskom kráľovstve.

Aj napriek vymenovaným nedostatkom je recenzovaná publikácia veľmi cenným prínosom pre poznanie rehoľných dejín na Slovensku, ktorých výskum bol 40 rokov cielene hatený a ani po takmer 30 rokoch slobody sa slovenská historická spisba nedokázala vyrovnáť s týmto hendikepom.

Jozef Meliš

Štátny archív v Bratislave

DO VAŠEJ KNIŽNICE ANOTÁCIE

NĚMETHOVÁ, Silvia (zost.). *Mária Terézia a jej doba vo svetle pomocných vied historických*. Univerzitná knižnica v Bratislave, 2017, 282 s., ISBN 978-80-89303-61-8.

Minulý rok sme si pripomenuli 300. výročie narodenia panovníčky Márie Terézie viacerými kultúrnymi podujatiami a vedeckými konferenciami. Postava tejto pokrokovej ženy na uhorskom tróne si rozhodne zaslúži pozornosť verejnosti, pretože sa nezmazateľne zapísala do dejín a jej doba priniesla mnohé prvenstvá v rôznych oblastiach života. Aj keby sme mali pocit, že predsa o Márii Terézii bolo toho napísané už dosť, opak je pravdou, vždy sa dá jej život a dielo skúmať z iného uhla pohľadu. Takýto si zvolili aj organizátori vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou, ktorá sa konala na pôde Univerzitnej knižnice v Bratislave 7. – 8. septembra 2017 a bola zameraná na tereziánske obdobie vo svetle pomocných vied historických. O pár mesiacov uzrel svetlo sveta aj zborník z podujatia, ktorý je dostupný aj v elektronickej podobe.

Zborník obsahuje úvodné slovo, v ktorom zostavovateľka venuje pozornosť už spomenutej konferencii a 19 príspevkov autorov zo Slovenska, Čiech a Maďarska. Príspevky maďarských prednášajúcich boli preložené do slovenčiny, čo samozrejme vysoko ocenia všetci, ktorí tento dá sa povedať „náročný“ jazyk neovládajú a zaujímajú ich výsledky výskumov u južných susedov.

Tomáš Krejčík sa vo svojej štúdiu zameril na symboliku erbov udelených v období vlády Márie Terézie, pričom sa sústredil na ríšsku a českú kráľovskú kanceláriu. Sledoval vývoj heraldiky v 18. storočí, na začiatku ktorého sa objavujú prvé heraldické predpisy týkajúce sa vymedzenia kompetencií nového úradníka – erbového cenzora. V osobe Williama O'Kellyho, ktorý bol erbovým cenzorom, demonštruje vplyv tejto funkcie na vzhľad erbov. Erbovú symboliku sledovaného obdobia analyzuje na erboch 16 olomouckých mešťanov, obrancov mesta proti Prusom, ktorí boli nobilitovaní v rokoch 1758 – 1761.

Martin Besedič si vybral jemu blízku tému z cechového prostredia a venoval sa cechovým sfragistickým pamiatkam z územia dnešného Slovenska

v období vlády Márie Terézie s dôrazom na Bratislavu a západné Slovensko. Okrem zásahov Márie Terézie a Jozefa II. voči cechom ozrejmil, aké bolo remeselnícke prostredie vo vtedajších mestách západného Slovenska a podrobne rozobral význam a funkciu pečatidla, ako aj spôsoby jeho zhotovovania, symboliku cechových remesiel, jazyk legiend i spôsob skracovania slov v legendách. Dozvedáme sa o. i., že pre druhú polovicu 18. storočia je typické prenikanie štátnej symboliky do cechovej heraldiky a sfragistiky v podobe dvojorla nesúceho na prsiach cechový znak.

Jiří Brňovják si za tému svojej štúdie vybral veľkú znakovú pečať Márie Terézie z roku 1752. Pre spečatovanie panovníckych listín bola v Čechách do roku 1752 používaná česká veľká znaková pečať, tzv. *Sigillum Bohemiae*, zavedená v polovici 15. storočia. Autor štúdie priblížil vývoj jej podoby za jednotlivých panovníkov. Keď v roku 1749 prišlo k administratívnej reforme v dedičných krajinách (zrušenie českej a rakúskej dvorskej kancelárie), bola táto pečať naďalej používaná pre účely bohemikálnej agendy. Až v roku 1752 bola nahradená novovytvorenou veľkou znakovou pečaťou, pretože prišlo k unifikácii vydávaných písomností pre dedičné krajiny a k zjednoteniu formulára panovníckych listín. Autor neostáva len pri podrobnej analýze vytvorenia a používania novej pečate, ale v závere načrtáva i vývoj štátnej symboliky v nasledujúcom období.

Do oblasti numizmatiky zavedie čitateľa Zbyšek Šustek, ktorý skúmal patenty Márie Terézie z roku 1762 a 1771 o zavedení papierových platidiel a ich informačnú hodnotu. Zameral sa v prvom rade na politické, ekonomické a psychologické predpoklady zavedenia papierových platidiel. Dôvod ich zavedenia vidí v snahe získať peniaze na vedenie vojny s Pruskom. Avšak konštatuje, že bankocetle neboli bankovkami a platidlom v pravom zmysle slova, nemali krytie drahým kovom. Boli to nezúročiteľné obligácie štátnej pôžičky, vymeniteľné späť za strieborné mince. Pri oboch emisiách, v rokoch 1762 a 1771, boli vydané v hodnote 12 miliónov zlatých. Podľa autora predstavovali bankocetle v týchto dvoch prípadoch progresívny prvok, ktorý prispel k racionalizácii a zjednodušeniu peňažného obehu. Zaoberal sa tiež vzhľadom a technikou tlače bankocetlí, ako aj otázkou ochrany pred ich falšovaním. Je zaujímavé, že z oboch emisií sa zachoval jediný obehový exemplár.

Tomáš Tandlich sa venoval problematike cechov a ich artikúl za vlády Márie Terézie na príklade slobodného kráľovského mesta Trnava. V 18. storočí sa objavuje snaha o zjednotenie pravidiel vydáva-

nia cechových artikúl len kráľovskou kanceláriou. Mária Terézia v roku 1761 vydala dekrét o zjednotení pravidiel v cechoch v Uhorsku a zaslaní starých panovníckych privilégii na opravu a doplnenie do kancelárie vo Viedni. Autor dokumentuje vývoj vydávania cechových artikúl od rozhodnutia Miestodržiteľskej rady o kontrole cechových privilégii od miest a zemepánov v 30. rokoch 18. storočia do obdobia vlády Márie Terézie na štyroch trnavských cechoch – trnavský obchodný cech, cech nemeckých krajčirov, lekárnický a povraznícky cech.

Predmetom výskumu Lenky Horárovej boli rukopisné ľudové modlitebné knižky z druhej polovice 18. storočia. Modlitebné knihy mali veľký význam pre katolícku ľudovú zbožnosť pobielohorského obdobia a boli jedným z nástrojov protireformácie. V 18. storočí sa stále viac rozširovali rukopisné modlitebné knižky, ktoré boli opismi tlačených (celých alebo ich častí). Autorka spomína najčastejšie vydávané diela, sleduje ich obsah i vonkajšie znaky (veľkosť, väzba, písmo, výzdoba) a hľadá odpoveď na otázky: kto bol ich autorom a komu boli určené?

Patrícia Ballxová vo svojej štúdií približuje jednotlivé vyobrazenia Márie Terézie na uhorskom sneme v Bratislave 11. 9. 1741 zo zbierky Galérie mesta Bratislavy a porovnáva ich vyhotovenie.

Za vlády Márie Terézie boli založené dva rady – Rad svätého Štefana a Vojenský rad Márie Terézie. Prvý z nich si vzal pod drobnohľad Attila Pandula. Rad svätého Štefana bol založený v roku 1764 v podstate ako náprotivok Vojenského radu Márie Terézie. Stanovy vypracoval kancelár František Esterházi, ktorého panovníčka neskôr menovala za kancelára radu. Od založenia až po zánik si rad zachoval uhorské charakteristické črty, ale bol udeľovaný v celej habsburskej monarchii, a to prevažne za občianske zásluhy. Založeniu a prvým rytierom Vojenského radu Márie Terézie sa venoval Balázs Lázár. Vojenské rady existovali v Prusku, Rusku i vo Francúzsku od druhej polovice 17. storočia. Habsburská monarchia bola jediná vojenská veľmoc, ktorá takéto vyznamenanie nemala. Zmena nastala v roku 1757, keď bol uvedený rad založený. Autor približuje spôsob získania radu i s tým spojené privilégia, opisuje symboly radu a zaoberá sa otázkou, komu bol v praxi udelený? Zaujímavé je, že rad prežil aj monarchiu, posledné udeľovanie vyznamenaní sa konalo v roku 1931 vo Viedni. Ivan Koláčny ostal pri téme Vojenského radu Márie Terézie a sústredil sa na radových rytierov pochádzajúcich z krajín Českej koruny. Aj on opisuje vzhľad radových symbolov a venuje sa jednotlivým vojenským konfliktom od založenia radu do roku

1931 s počtom udelených vyznamenaní. Osobitne si všima osudy a vojenskú kariéru štyroch nositeľov radových vyznamenaní. Ide o Jána I. Jozefa, knieža Lichtenštajna, Karola I. Filipa, knieža Schwarzenberga, Josefa Václava, knieža Radeckého a Rudolfa von Singuleho, veliteľa ponorky, ktorý mal obzvlášť pohnutý osud.

Anett Oguljuk-Berzsenyiová si v štúdiu Kariéra šľachticov v Uhorsku za vlády Márie Terézie dala za cieľ sledovať skupinu strednej šľachty, ktorá sa úspešne chopila príležitosti a stala sa súčasťou najvyšších aristokratických rodov, pričom sa zamerala na šľachtu zo Šomoďskej župy. Skúmala konkrétne dve roviny – majetkové vzťahy (proces nadobúdania majetkov po ukončení tureckej nadvlády) a úradnícku kariéru (prinášala spoločenskú prestíž a kontakty). Prvé roky vlády Márie Terézie boli poznačené vojenskými konfliktami. Tie odhalili nutnosť reformovať ozbrojenie armády, o čo sa zasadil Eugen Savojský. Tému výzbroje a výstroje jednotlivých zložiek armády si vybral Martin Böhm, ktorý podrobne opísal jednotlivé používané bodné a sečné zbrane z tereziánskeho obdobia. Opisy dopĺňajú vyobrazenia zbraní, aby si aj laik, ktorý sa v problematike neorientuje, vedel predstaviť, o čom sa v štúdiu píše.

Oblasti náboženského života za vlády Márie Terézie sa venoval Gábor Barna. Vo svojej štúdiu sa zameriava na jeden z jeho aspektov, a to pútnické tradície. V období baroka dominoval na púťach mariánsky kult. Silné uctievanie Panny Márie malo v 18. storočí nielen svoje miesto v oblasti boja proti protestantizmu, ale aj v boji proti Turkom. 18. storočie bolo zároveň epochou regionálnych pútnických miest, pretože Mária Terézia v roku 1772 zakázala každú púť mimo monarchie a v jej rámci také, počas ktorých by účastníci museli prenocovať ďaleko od domova. Jediná povolená púť bola do Mariazellu.

Zbyněk Sviták urobil sondu do každodenného života viedenského dvora prostredníctvom opisu návštevy Márie Terézie so sprievodom na Morave v dňoch 11. – 21. júna 1748. Detailne priblížil prípravu na cestu, opatrenia na jej úspešné zabezpečenie, ako aj priebeh samotnej cesty deň po dni. Krisztina Kulcsárová sleduje pobyt miestodržiteľa Alberta Saského a jeho manželky Márie Kristíny v Prešporku, ktorý trval 15 rokov (1766 – 1780). Zaoberá sa otázkou zriadenia prešporského dvora, jeho zložením a organizáciou. Dvor v Prešporku bol zriadený podľa vzoru viedenského a holandského dvora, slúžil v prvom rade na reprezentáciu. Pozostával takmer zo 150 osôb a väčšina služobníctva pochádzala zo Saska. Zaujímavosťou je, že na roz-

diel od Viedne tu zamestnávali aj evanjelikov. Autorka tiež približuje vplyv dvora na život v meste.

Vzťahy medzi Máriou Teréziou a príslušníkmi kniežacieho rodu Esterházióvcov boli predmetom výskumu Angeliky Futschekovej. Autorka zoznamuje čitateľa s kňažnou Máriou Annou, rodenou de Lunati-Visconti, dvornou dámou matky Františka Štefana Lotrinského, ktorá sa vydala za Pavla II. Adama Esterháziho. Manželia spolu odišli do Eisenstadtu, kde ich navštevovala aj Mária Terézia s manželom a jeho súrodencami. Vzťah medzi kniežacím a cisárskym párom bol podľa autorky daný predovšetkým lotrinským pôvodom Márie Anny. Kniežací pár pozýval cisárskych manželov i na panstvo do Kittsee na poľovačky, stretávali sa tiež vo Viedni a kňažná sprevádzala panovníčku i na ceste do Holíča.

Veronika Bakičová v príspevku Hudba z doby Márie Terézie oživená bratislavským súborom Musica aeterna prezentuje cestu, ktorou sa členovia súboru, založeného v roku 1973, vydali, aby dokázali verne interpretovať hudbu z tereziánskeho obdobia. Jiří Forejt sa venuje sobášnej politike ako prostriedku dynastickej diplomacie a prezentácie. Poukazuje na problémy sobášnej politiky, ku ktorým patrilo príbuzenské spojovanie a s tým súvisiace zdravotné komplikácie potomkov, vierovyznanie a rodové zákony. Uvádza príklady sobášov habsburských arcivojvodkýň v 17. a 18. storočí a aký bol ich vplyv na ďalší dejinný vývoj. V 18. storočí sa sobáše využívali na potvrdenie novovzniknutých aliancií a zblížovanie s tradičnými protivníkmi – Francúzskom, Bavorskom a Saskom.

Posledná štúdia Silvie Némethovej ozrejmuje organizačnú štruktúru, kompetencie a fungovanie Uhorskej kráľovskej komory v Prešporku. Autorka približuje spôsob vedenia spisov komory, ale ťažisko jej práce spočíva v predstavení stavebného vývoja budovy komory. Podrobne sa zaoberá plánovanou rekonštrukciou v roku 1782, ktorá však nebola realizovaná. Zachoval sa ale podrobný rozpis plánovaných prác i s vyčíslením nákladov a uvedením jednotlivých majstrov, ktorý je zaujímavým prameňom k dejinám tejto inštitúcie.

V závere zborníka je uvedený zoznam autorov. Aj keď nie všetky príspevky zodpovedajú vytýčenej téme – pomocným vedám historickým, ich výpovedná hodnota tým nie je o nič menšia. Veľmi však čitateľa vyrušuje enormné množstvo gramatických a štylistických chýb, ktoré rozhodne nepatria do žiadnej odbornej publikácie.

LANG, Tomáš. Zbavení práva – majetku – života. Židia na arbitrážnom území juhozápadného Slovenska 1938 – 1947. Nové Zámky : FINECOM, 2018, 411 s., ISBN 978-80-971677-4-5.

Slovenskí historici dlhodobo sledujú problematiku existencie slovenskej menšiny na odstúpenom tzv. arbitrážnom území po 1. viedenskej arbitráži v novembri 1938 a v kontexte existencie Slovenskej republiky i osudy židovských komunít na jej území. História židovských komunít na južnom Slovensku však zostáva na okraji záujmu a slovenskému čitateľovi viac-menej neznáma. Autor Tomáš Lang sa rozhodol túto medzeru aspoň čiastočne vyplniť a po vydaní monografie *Holokaust na južnom Slovensku na pozadí histórie novozámočských Židov*, ktorá približuje čitateľskej verejnosti históriu židovskej komunity v meste Nové Zámky od druhej polovice 19. storočia až do roku 2006, publikovať aj súbor desiatich referátov a štúdií, prezentovaných na rôznych konferenciách a sympóziách k danej problematike. Tieto prepracoval a doplnil o nové poznatky z prebiehajúcich výskumov. Zatiaľ čo v monografii so spoluautorom Sándorom Strbom podrobne zmapoval život a osudy Židov v jednom z miest južného Slovenska, v zborníku sa pokúsil komplexne obsiahnuť problematiku z celého juhozápadného Slovenska a zasadiť ju do politických a spoločenských reálií Maďarského kráľovstva.

Priebeh a dynamika holokaustu mala na oboch stranách hranice svoje vlastné špecifiká, čas a postupnosť. Obe vládne moci realizovali rad opatrení s cieľom zbaviť Židov ich pozícií v politickom, hospodárskom a kultúrnom živote. Zbaviť ich občianskych a politických práv a majetku, deportovať ich a nakoniec vydať cudzej moci. Na Slovensku začala realizácia „konečného riešenia“ 25. marca 1942, v Maďarsku 14. mája 1944. V oboch prípadoch išlo o vlastné suverénne politické rozhodnutie.

Na odstúpenom území uviazlo pod jurisdikciou Maďarského kráľovstva približne 45-tisíc Židov. Autor nás preto obsírnou analýzou v štúdiu *Od numerus clausus po getá a deportáciu* hneď na úvod sprevádza zákutiami maďarskej politiky a spleťou legislatívnych opatrení v rokoch 1920 až 1944 voči Židom od pomalého ukrajovania z ich práv a slobôd z dôvodu ich náboženskej a národnostnej odlišnosti až k prijatiu opatrení „konečného riešenia“.

V Maďarskom kráľovstve platil od roku 1920 zákon tzv. Numerus clausus, ktorým bol obmedzený a sprísnený prístup židovských študen-



tov a učiteľov na univerzity. V rámci Európy išlo o prvý prijatý zákon obmedzujúci občianske práva na základe príslušnosti k rase a národnosti. Hoci proti zákonu protestovalo i Spoločenstvo národov, samotní predstavitelia židovských komunít odmietali zásahy zvonka a držali sa nosnej idey z polovice 19. storočia – teda asimilácie a maďarského vlastenectva, ktorému bola v priebehu 19. storočia ešte maďarská spoločnosť otvorená. Ľpenie na tejto myšlienke aj v období vzrástajúceho antisemitizmu malo zaručovať pokojné prežitie v majoritnej maďarskej spoločnosti napriek sťaženým podmienkam uplatnenia po prijatí zákona. Trianonská trauma spojená s odporom voči proletárskej diktatúre po tzv. Republike rád a hospodárske problémy prerástli do všeobecného hľadania vinníka, keď sa pre radikalizované nižšie a stredné vrstvy a nezamestnaných stali obetným baránkom práve asimilovaní a pomaďarčení Židia, ktorí napriek svojej nižšej početnosti zastávali vyššie zastúpenie v profesijných komorách a podnikateľskej sfére, než zodpovedalo ich pomeru v rámci obyvateľstva.

Maďarská politická reprezentácia sledujúci kroky Nemeckej ríše v otázkach protižidovských opat-

rení, vidiac možnosť použiť práve židovskú otázku na posilnenie spojenectva a získanie podpory pre revíziu svojich hraníc, a zároveň oslabenie vnútorných politických oponentov – Strany šípových krížov, pristúpila k prijatiu tzv. protižidovských zákonov. Prijatie prvého protižidovského zákona z roku 1938 odôvodňovali tým, že Židia sa v priebehu 100 rokov nedokázali dostatočne asimilovať v Uhorsku a neskôr v Maďarsku. Za zmienku stojí, že v rovnakom čase prebiehala diskusia o potlačení občianskych práv židovského obyvateľstva aj v Slovenskom sneme – dôvodom bola naopak *prílišná* asimilácia a pomadžarčenie židovskej komunity, čo poškodzovalo slovenské záujmy. Židovstvo sa de facto stalo len zástupným problémom na uvoľnenie tlaku v predvojnových stredo- a východoeurópskych spoločnostiach.

Autor sa zameriava na ilustrovanie dobovej atmosféry a argumentácie predkladateľov i oponentov jednotlivých legislatívnych zmien – najmä na kladný postoj predstaviteľov cirkví, keď akceptovali síce existenciu sionizmu, ale len za hranicami krajiny, vo vnútri krajiny malo dôjsť buď k splynutiu prostredníctvom misijnej činnosti kresťanov, alebo k potlačeniu židovstva (aj prijímaním diskriminačných právnych aktov). Následne sedem mesiacov po prijatí 1. protižidovského zákona bol prijatý 2. protižidovský zákon. Dôvodom boli zmeny v nazeraní na židovstvo v okolitých štátoch, teda motívom boli predovšetkým zahraničnopolitické aspekty a prispôsobenie sa nemeckým rasovým teóriám. Obmedzením účasti Židov v zákonodarstve, legislatíve, miestnych zastupiteľstvách a zastúpení vo verejnej správe, v profesijných komorách obmedzil zastúpenie Židov na 6 %, následne prebehla revízia živnostenských povolení. Po voľbách v roku 1939 a získaní 20 % pre Szalásiho Stranu šípových krížov podnecovanie k radikálnejším opatreniam neustávalo, naopak boli prijaté ďalšie opatrenia – 3. protižidovský zákon o úprave manželského práva a jeho ochrane a opatreniach na ochranu rasy z roku 1941 a 4. protižidovský zákon o poľnohospodárskom majetku, ktorý zaviazal židovských majiteľov k povinnému prevodu majetku na štát, respektíve na Vitézsku stolicu alebo na miestne družstvá pre verejné blaho v roku 1942. V novembri 1944 už všetok majetok Židov prešiel na štát. Pauperizácia a následná getoizácia pod taktovkou Nemeckej ríše po novembri 1944 viedla až k deportovaniu viac ako 400-tisíc Židov, vrátane tých z odstúpených území.

Po obširnom úvode, ktorý vovedie čitateľa do problematiky, nasleduje prípadová štúdia z dvoch miest juhozápadného Slovenska – Galanty a Sládkovičova *Rozkvet, hospodárske vyplienenie a holokaust Židov v Galante a v Dioszegu*. Autor sleduje paralely i odlišnosti vývoja oboch židovských komunít, ich príchod a usadenie sa v danom sídle. Usadenie sa datuje do posledných troch desaťročí 17. storočia, keď sa židovské obyvateľstvo koncentrovalo do a okolo mestských sídiel Bratislavskej a Nitrianskej župy. Usadili sa na feudálnych majetkoch, akým bola aj Galanta. Druhá vlna prisťahovalcov prišla za vlády Karola III. Usadzovali sa opäť na feudálnych panstvách rodov Erdődy, Pálfi a Esterházi a slobodných kráľovských mestách ako Trnava či Šurany – boli akceptovaní najmä z dôvodu ochoty platenia tolerančnej dane. Migrácia z menších sídiel do miest nastala až v druhej polovici 19. storočia a súvisela s procesom urbanizácie. Mladá generácia odchádzala do miest za uplatnením, čím sa uvoľnili väzby spoločensky a religiózne uzatvorenej komunity. Oslabenie rešpektu a striktné dodržiavaných religióznych zákonov a obmedzení bolo podmienkou kladenou zo strany majoritnej spoločnosti na príslušníkov komunity a ich následné akceptovanie majoritou. Židovské komunity sa rozvíjali svojím prispením k rozmachu hospodárskeho a spoločenského života v sídlach. Usadili sa v oblastiach s intenzívnou poľnohospodárskou výrobou. V čase urbanizácie a priemyselňovania priniesli tzv. pridanú hodnotu do regiónov – keď spracovávali produkty priamo na mieste a poskytovali prácu. Zánik týchto komunít počas druhej svetovej vojny podľa vyššie popísaného procesu vyčleňovania a dehumanizácie sprevádzali aj majetkové otázky – prevody a privlastnenie si značných hnutelných a nehnuteľných majetkov majoritou.

Jednou z najstarších židovských komunít na území dnešného Slovenska bola komunita usadená v Šuranoch. Židia sa v okolí mesta zdržiavali a prebývali už okolo roku 1530. Z cirkevných matric sa dozvedáme, že do matričného obvodu patrili aj obce Tvrdošovce, Komjatice a Palárikovo s ich komunitami. Na konci 18. storočia bola v meste postavená synagóga a pôsobili v nej aj školy a učebne pre židovskú mládež. Šurianska židovská obec viedla prísne ortodoxný život. Jej najvýraznejšou osobnosťou bol rabín Filip Feigl Plaut (žiak rabína Chatama Sofera), s ktorého menom sa spája aj rozvoj židovskej komunity v Nových Zámkoch po

vydaní cisárskeho ediktu v roku 1840, ktorým boli Židia zrovnoprávnení s ostatným obyvateľstvom. Šurianski Židia sa pričínili o hospodárske zveľadenie, pozdvihnutie a spriemyslenie mesta. V roku 1854 založili prvý priemyselný cukrovar na Slovensku rodiny Frey, Gerson a Lippmann. Menej známe je, že rodáci zo Šurian – bratia Löwyovci založili na predmestí Pešti koželužňu a k nej prilahlé obytné domy a nové sídlisko nazvali Újpest – Nová Pešť. V dôsledku 1. viedenskej arbitráže sa aj Šurany dostali pod maďarskú jurisdikciu. Miestna komunita bola svedkom tzv. „postrkov“ nemanajetných Židov cez budúcu slovensko-maďarskú hranicu. Stalo sa tak na základe príkazu predsedu slovenskej vlády Jozefa Tisa, keď boli Židia v počte niekoľko tisíc vyvezení na budúce arbitrážne územie – časť z nich bola vyložená aj v Nových Zámkoch, neskôr vznikol prechodný tábor pri obci Veľký Kýr. Po dohode s Maďarskom boli vzatí späť na územie Slovenska. Rovnaké „postrky“ smerovali v danom čase aj z Maďarska. V čase deportácií slovenských Židov v roku 1942 prešlo priedušnou hranicou do Maďarska cca 5-tisíc Židov žijúcich v Maďarsku v poloilegalite alebo ilegalite. Jeden z prechodov sa nachádzal aj medzi obcami Ivanka pri Nitre a Branč, keď utekajúci našli útočisko práve v Šuranoch. Neskôr v roku 1944 bolo týmto zabránené vrátiť sa cez hranicu späť na Slovensko a buď sa stali obeťami deportácií alebo vyčistiť nylašov po uchopení vlády v októbri 1944. V máji 1944 bolo v Šuranoch zriadené geto, do ktorého sústredili Židov zo Šurian a 24 okolitých obcí. Po troch týždňoch bolo viac ako 5-tisíc sústredených odvezených do komárňanskej pevnosti a odtiaľ boli deportovaní do Osvienčimu. Po vojne sa späť do Šurian vrátilo len niekoľko desiatok občanov, avšak zažili len novú vlnu povojnovej diskriminácie a antisemitizmu. Prínosom štúdie *Židovská komunita v Šuranoch 1849 – 2015 a Rabín Filip Feigl Plaut* je uverejnenie objaveného menoslovu Židov, ktorí boli v gete v Šuranoch sústredení a následne deportovaní do koncentračného tábora.

V príspevku *Zločin, vina, trest – politická kariéra Andora Jarossa* defiluje pred čitateľom jeden z hlavných organizátorov deportácií Židov z územia Maďarska do Osvienčimu, minister vnútra Andor Jaross, ktorého meno a pôsobenie sa viaže k mestu Nové Zámky. Narodil sa v obci Čechy v okrese Nové Zámky. Bol politicky činný už v Československu ako poslanec parlamentu od roku 1935. Po Viedenskej arbitráži bol poverený

administratívnou integráciou pripojených území k Maďarsku. V Nových Zámkoch sa pravidelne zúčastňoval verejných politických zhromaždení i spoločenského života, tu nachádzal silnú politickú podporu, živnú pôdu pre svoje politické ambície a verejne hlásal svoje antisemitské názory. Tieto ako minister vnútra uvádzal do praxe bezohľadným prisluhovaním nemeckým orgánom organizujúcim vyhladenie židovskej komunity. Vedomý si tejto skutočnosti pred skončením vojny utiekol do Rakúska, kde bol zatknutý spolu s ďalšími politickými predstaviteľmi a v Maďarsku postavený pred ľudový súd, uznaný vinným a odsúdený na trest smrti v roku 1946.

Jedným z dlhodobých cieľov autora je aj rekonštrukcia procesu deportácií Židov z územia Maďarska aj s poukazom na podiel slovenských politických predstaviteľov na týchto deportáciách. Hoci zo Slovenska boli transporty zastavené v roku 1942, Slovenská republika poskytla svoje územie a infraštruktúru na tranzit z maďarského územia v roku 1944. V štúdiu *Bežiaci pás ku krematóriám* analyzuje publikované memoárové poviedky *Nad úkrytom* košického advokáta Mikuláša Gaška, ktorý v nich zachytáva poslednú fázu druhej svetovej vojny v Košiciach a popisuje deportáciu viac ako 400-tisíc Židov z Maďarska do Osvienčimu. Na jeseň v roku 1944 zatvoril Mikuláš Gaško svoju advokátsku kanceláriu a túto zmenil na úkryt pre prenasledovaných Židov snažiac sa im všemožne pomáhať. Do jednej zo svojich poviedok *Vlaky smrti* doplnil prílohu – zoznam 137 deportačných vlakov, ktoré od 14. mája do 20. júla 1944 prešli cez železničnú stanicu Košice. Táto príloha je jedným z mála zdrojov informácií o priebehu deportácií. Po Košice dovezli deportovaných Maďarské štátne železnice, od Košíc prevzali transporty nemecké policajné komandá Schutzpolizei pod dohľadom SS. Záznamy z cintorína židovskej náboženskej obce z Košíc zachytávajú 62 pochovaných v rozmedzí mája a júna 1944, keď po dojazde transportu boli mŕtvi z vagónov vyložení a pochovaní pravdepodobne v troch hromadných hrobách. Cez slovenské územie transport zabezpečovali Slovenské železnice s povolením slovenských politických špičiek. Použité záznamy o transportoch poskytol Mikulášovi Gaškovi jeho priateľ, Košičan Štefan Vrančík, slúžiaci na železničnom vojenskom veliteľstve v Košiciach. Tento mal údaje tajne odpisovať z prevádzkovej knihy železničnej stanice. Zoznamy sa dostali prostredníctvom spriatelenej

židovskej rodiny až do USA, kde boli prvý raz publikované v roku 1997. Zoznam bol konfrontovaný s iným zachovaným zoznamom tzv. Glaserovým, ktorý vyhotovil jeden z kápo v Osvienčime a slúži ako základný overovací a porovnávací zdroj. Na tému nadväzuje príspevok *Slovenská republika 1939 – 1945 a tragédia maďarských Židov*. Hoci autor aj v tomto článku popisuje priebeh a prípravu transportov z Maďarska cez Slovensko, zmieňuje sa i o málo známych okolnostiach transportov do Poľska, keď Slovensko slúžilo ako tranzitné územie napr. pre transport gréckych Židov z Korfu, ktorých cez Žilinu presunuli až do Osvienčimu.

Témou, ktorú nemožno opomenúť pri opise podmienok na odstúpenom území, je obdobie vlády Strany šípových krížov (nyilašov) v rokoch 1944 a 1945. Po úspešnom puči nyilašov s nacistickou pomocou sa v Maďarsku dostala k moci radikálna pravica a od prvých dní začala ozbrojená zložka strany teror s cieľom nájsť ukrytých Židov a vojenských zbehov či mladíkov – tzv. leventistov a týchto odviezť na výcvik alebo nútené práce do Nemecka. V novembri 1944 boli zrušené takmer všetky vládne výnimky pre cca 8-tisíc občanov, ktorí sa stali bezprávnou masou vystavenou systematickým útokom. Životy odchytených zbehov a Židov končili popravou. Na ortodoxnom cintoríne v Nových Zámkoch sú dva spoločné hroby nyilašmi zavraždených 22 obetí, ktoré tam boli po exhumácii z extravilánu Nových Zámkov po vojne prenesené a uložené. Na základe výskumu dokumentácie Okresného ľudového súdu v Nových Zámkoch je možné rekonštruovať niekoľko prípadov utýraných a zavraždených Židov v meste a okolí. Vyčítanie pohlavárov strany v meste a okolí s vedomím župana Pavla Farkaša nezostalo bez povšimnutia po vojne, keď boli súdom odsúdení vykonávatelia vrážd v auguste 1945.

Autor, súčasný predseda Židovskej náboženskej obce v Nových Zámkoch, analyzuje povojnové podmienky vplyvajúce na proces obnovy židovskej komunity v rokoch 1945 až 1947. Zhŕňa incidenty a útoky na navrátiť sa na území Slovenska a porovnáva motívy útokov s inými prípadmi v okolitých krajinách, v Poľsku a Maďarsku. Obavy majoritnej spoločnosti, rokmi naučený a podnecovaný antisemitizmus, to všetko viedlo k negatívnemu vzťahu k obetiam holokaustu. Samotné obete sa len s ťažkosťami dokázali začleniť do majoritnej spoločnosti odmietajúcej reflektovať vojnové zverstvá a negatívne dôsledky na židovskú komunitu.

Väčšina tých, ktorí prežili, sa preto rozhodla odísť do Izraela a tam začať nový život, čím sa zavŕšila devastácia a zánik židovských komunít na Slovensku.

Pojem holokaust sa však nevzťahuje len na židovskú komunitu. Proces postupného vylučovania, pauperizácie a likvidácie zasiahol aj Rómov. Rómsky holokaust je dlhodobo málo prebádanou témou nielen slovenských, ale aj európskych vojnových dejín. Autor preto, rovnako ako vo všetkých svojich štúdiách, podáva podrobné informácie aj o postavení rómskeho etnika na území Maďarska, ale na porovnanie i na Slovensku. Až následne zameria pohľad čitateľa na priebeh deportácií a likvidáciu rómskych komunít v koncentračných táboroch. Na základe dostupných archívnych dokumentov sa mu podarilo zrekonštruovať počet a menoslov novozámockých Rómov deportovaných do koncentračného tábora v Dachau.

Návštevníkovi Múzea SNP v Banskej Bystrici pri prehliadke exteriérovej výstavy bojovej techniky isto padne pohľad aj na malú záhradu so sochou a informačnými tabuľami venovanými jednej z účastníčok misie Amsterdam, Chavive Reikovej. Pôsobenie a aktivity tejto vycvičenej dobrovoľníčky zo židovskej komunity z mandátnej Palestíny vysadenej na území Slovenska s cieľom pomáhať prenasledovaným židovským komunitám, sú známe nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Už menšia pozornosť bola a je venovaná ďalším dobrovoľníkom, ktorí sa misie zúčastnili. Jedným z nich bol aj Štefan Rafi Reisz, ktorý s matkou a bratom žil v detskom veku v Nových Zámkoch a neskôr v Šuranoch. Počas štúdia na vysokej škole sa rozhodol Československo opustiť a odišiel do Palestíny, kde počas vojny absolvoval výcvik na britských základniach RAF. V septembri 1944 bol vysadený spolu s ďalšími piatimi dobrovoľníkmi na území Slovenska, kde sa počas vypuknutia SNP pripojil k partizánom, 31. októbra 1944 bol zatknutý nemeckým protipartizánskym komandom a popravený o tri dni v Kremničke. Autor sa pokúsil rekonštruovať jeho posledné 3 dni života vo väznici v Banskej Bystrici, odkiaľ Štefan Rafi Reisz stihol napísať list na rozlúčku pre manželku a dcéru a odovzdať ho jednému zo spoluväzňov.

Zborník uzatvára zoznam biografických údajov ku všetkým osobám, ktoré sú v jednotlivých štúdiách a príspevkoch uvedené.

Lenka Bernátová
Poštová banka

NAŠI JUBILANTI

ŠEŠŤDESIATINY IVETY ĎURIGOVEJ

Medzi jubilujúcich archivárov v roku 2018 sa zaradi aj pracovníčka Slovenského národného archívu, špecializovaného pracoviska Slovenský banký archív v Banskej Štiavnici Iveta Ďurigová.

Narodila sa 4. októbra 1958 v Spišskej Novej Vsi. Základné i stredoškolské vzdelanie získala v Gbeľoch a v Skalici na Záhorí. Vo vzdelávaní pokračovala opäť na východnom Slovensku – na Baníckej fakulte Vysokej školy technickej v Košiciach, ktoré v roku 1982 úspešne ukončila. V tom istom roku sa presťahovala do Banskej Štiavnice. Pracovné skúsenosti až do júla 1988 získavala ako učiteľka odborných predmetov na Strednom odbornom učilišti baníckom.

Od 1. augusta 1988 sa zamestnala ako archivárka oddelenia nových fondov v Štátnom ústrednom banskom archíve. Archívne vzdelanie si rozšírila v roku 1997 úspešným absolvovaním dvojročného kvalifikačného kurzu archívnictva. Popri sprístupňovaní archívnych fondov sa postupne zapojila aj do plnenia úloh na úseku predarchívnej starostlivosti, najskôr len posudzovaním návrhov na vyradenie,

neskôr aj vykonávaním štátneho odborného dozoru nad správou registratúry, či metodickým usmerňovaním zamestnancov na úseku správy registratúry pôvodcov v predarchívnej starostlivosti archívu.

Po svojom nástupe do archívu sa zapojila do prípravy výberového katalógu k dejinám priemyslu na Slovensku. V roku 2012 ukončila dvojzväzkovou archívnu pomôckou sprístupnenie rozsiahleho archívneho fondu Rudné bane a magnezitové závody, generálne riaditeľstvo v Bratislave (1937) 1965 – 1990. V súčasnosti končí sprístupňovanie archívneho fondu Gemerské železorudné bane, podnikové riaditeľstvo v Rožňave 1950 – 1958.

Z času na čas sa zapojí aj do výskumnej, publikačnej a kultúrno-osvetovej činnosti prípravou prednášky na odborný seminár o histórii baníctva na Slovensku. Každoročne počas Salamandrových dní sa zapája do organizovania Dňa otvorených dverí a inštalovania výstaviek archívnych dokumentov.

Milá Ivka, dovoľ, aby som Ti k Tvojmu významnému životnému jubileu zaželala, nech Ti slnko stále svieti v oknách Tvojho domova, nech Ti život splní všetky Tvoje nádeje a nech sa šťastie na Teba denne usmieva.

Janka Schillerová

*Slovenský národný archív, špecializované pracovisko
Slovenský banký archív v Banskej Štiavnici*

DANICA HLAVÁČOVÁ, ROD. THURZOVÁ

V tomto roku sa medzi jubilantov zaradila aj Danica Hlaváčová, rod. Thurzová.

Narodila sa 1. októbra 1948 v Trenčíne. Po skončení základnej a následne Strednej všeobecno-vzdelávacej školy v Púchove nastúpila v roku 1966 na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, odbor archívnictvo. Štúdium ukončila v roku 1971.

Od roku 1972 nastúpila do Okresného archívu v Trenčíne do funkcie odborný archivár. Celý jej profesijný život bol spojený s trenčianskym archívom. Už v roku 1974, po penzionovaní riaditeľa Petra Štibraného, bola poverená vedením archívu. Od roku 1978 bola jeho riaditeľkou až do odchodu do dôchodku dňa 31. 12. 2010.

Okrem organizačnej činnosti sa venovala najstarším dejinám, hlavne spracovaniu fondu Magistrát

mesta Trenčín, predovšetkým inventarizácii stredovekých i novovekých listín. V rukopise vyhotovila ich inventáre z rokov (1000) 1318 – 1717 a zanechala v archíve aj rukopis inventára mestských kníh.

Vo svojej výskumnej činnosti sa zaoberala pôsobením moravských a českých exulantov a ich tlačiarne v Trenčíne. Venovala sa aj dejinám pivovarníctva, sladovníctva a chmeliarstva, zamerala sa najmä na Turzovcov a výrobu piva. Pri výskume hospodárskych a sociálnych pomerov na bytčianskom panstve koncom 16. a začiat-



kom 17. storočia vychádzala z urbáru bytčianskeho panstva z roku 1619. Prispela do mnohých zborníkov kvalitnými fundovanými príspevkami a vystúpila na mnohých vlastivedných aj celoslovenských podujatiach so svojimi prednáškami. Okrem sprístupňovania fondov sa podieľala na vyhotovovaní viacerých tematických súpisov.

Ani oblasť predarchívnej starostlivosti jej nebola cudzia, zamerala sa na ňu najmä po roku 1990, keď reagovala na nové výzvy a nové potreby.

Zapísala sa do dejín trencianskeho archívu tým, že za jej pôsobenia vznikla na tie časy moderná a perspektívna účelová budova archívu. Neskôr, v roku 2009 sa zaslúžila o sústredenie a scelenie archívnych fondov do prenajatých priestorov v bezprostrednej blízkosti sídla štátneho archívu.

SPIRITUS RECTOR KOMÁRŇANSKÉHO ARCHÍVU

V novembri sa dožíva pekného životného jubilea Oľga Kasalová zo Štátneho archívu v Nitre, pracoviska Archív Komárno. Narodila sa v Komárne, kde absolvovala aj gymnaziálne štúdiá a v roku 1981 ukončila odbor archívniectvo a pomocné vedy historické na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

V komárňanskom archíve začala pracovať v roku 1985 a v súčasnosti v archívnej sfére pôsobí účtyhodných 33 rokov. Vo svojej obsažnej archívnej činnosti sa venovala usporiadaniu, spracúvaniu, sprístupňovaniu archívnych fondov a predarchívnej starostlivosti. V náročných časoch, keď bolo nevyhnutné finalizovať presun časti archívu do renovovaných vhodnejších priestorov v roku 2008, sa stala riaditeľkou komárňanskej pobočky a v riadiacej pozícii pôsobí dodnes. Povinnosti na ňu kladené zdarne zvládla aj po ostatné roky, keď sa často objavovali akútne situácie vyžadujúce si maximálne nasadenie pri zabezpečení priestorovej a materiálnej vybavenosti archívu. Boli to skutočne náročné úlohy a ťažké chvíle, keď sa v roku 2010 realizovala dislokácia nosných archívnych fondov do budovy na Hradnej ulici a do dvoch budov na Klapkovom námestí. Na prelome rokov 2012 – 2013 sa uskutočnilo sťahovanie materiálu z priestorov CO v Hurbanove do získanej budovy na Elektrárenskej ulici. Rozsiahly presun archívnych dokumentov pokračoval v rokoch 2015 a 2016. Archív vtedy na-

Je členkou Spoločnosti slovenských archivárov, členka SHS pri SAV od roku 1974, od roku 1993 bola členkou Vedeckej archívnej rady, poradného orgánu ministra vnútra SR pre riadenie a odborné otázky archívov. V roku 1987 bola ocenená Križkovou medailou za zásluhy o rozvoj slovenského archívniectva, roku 1989 získala ocenenie MV ŽP SSR, odbor archívniectva za dlhoročnú obetavú prácu a v roku 2008 jej bola udelená Sasinkova medaila za zásluhy o rozvoj archívniectva.

Do budúcich rokov života želáme jubilantke veľa zdravia, šťastia a radosti v osobnom živote a veľa energie a chuti do ďalšej práce.

Kolektív Štátneho archívu v Trenčíne

dobro opustil priestory na Župnej ulici a materiál bol premiestnený na tri ďalšie miesta v Komárne. Pri všetkých dislokáciách vedúca archívu dbala a inštruovala aj pracovníkov k tomu, aby archívne fondy, napriek hektickosti a obťažnosti situácie, zostali ucelené. Do celého procesu vstupovali sporadicky nepriaznivé eventuality, ktoré bolo treba akútne a s najväčšou zodpovednosťou riešiť. V auguste 2012 došlo k vytopeniu 1/4 budovy na Hradnej ulici a v roku 2013 po opadnutí povodne ostali zatopené pivničné priestory na Elektrárenskej ulici. Vrecia s pieskom sa preventívne kládli aj na ďalších objektoch. K ďalšiemu významnejšiemu zatopeniu došlo po intenzívnej prietrži mračen koncom júla 2016. Náročnosť a nekompromisnosť počnúc sebou, ale následne aj okolím, neprevýšia uznanie jej spolupracovníkov za ľudský prístup, chápanosť a intuitívnosť.

Za posledné decénium jej aktivity priniesli ovocie uznania. V máji 2010 úspešne zvládla úlohu hostiteľky a organizátorky XIV. archívnych dní v Slovenskej republike. Najvyššou mierou prispela k organizácii a zdarnému konaniu periodického podujatia Komárňanských kolokvií historikov a archivárov (*Colloquia Comaromiensia historicorum archivariorumque*). Doposiaľ sa kontinuálne uskutočnilo osem ročníkov medzinárodných odborných sympózií (1. 28. 6. 2013, *Zemetrasenie v meste Komárno v roku 1763*; 2. 25. 9. 2013, *Religiozita v Komárne. Dejiny cirkví na území Komárna a v susedných regiónoch*; 3. 25. 9. 2014, *Historické mapy, plány a veduty z Podunajska a Považia*; 4. 29. 9. 2015, *Varia The-*

resiana. *Aspekty tereziánskeho obdobia v Uhorskom kráľovstve*; 5. 6. 10. 2015, *Čas lieči, ale jazvy ostávajú*; 6. 28. – 29. 9. 2016, *Remeslá a živnosti v dejinách miest*; 7. 27. – 28. 9. 2017, *Sociálna a zdravotná starostlivosť v premenách čias*; 8. 26. – 27. 9. 2018, *Voda v dejinných súvislostiach*). Oľga Kasalová sa veľkou mierou pričinila o to, aby bol z podujatí vydaný zborník príspevkov, k čomu do dnešných dní došlo v šiestich prípadoch a ostatné dva sú v štádiu prípravy. Na poli kultúrno-osvetovej činnosti sa pod jej vedením podarilo zrealizovať sériu úspešných výstav, ktoré si prezreli mnohí záujemcovia z radov laickej verejnosti a študentstva (*Erb mesta Komárno v 15. – 20. storočí*, 2011; *Zemetrasenie v meste Komárno v roku 1763*, 2013; *Každodennosť vo víre vojnových rokov 1914 – 1918*, 2014; *Sociálna a zdravotná starostlivosť v Komárne*, 2017; *120 rokov Lodeníc v Komárne*, 2018).

Na poli medzinárodnej spolupráce sa významne pričinila o rozvoj priateľských vzťahov s kolegami a vedením archívov Rábsko-Mošonsko-Šopronskej župy a Komárňansko-Ostrihomskej župy. Títo v hojnej miere navštevujú a príspevkami sa aktívne zapájajú do podujatí komárňanského archívu. Veríme, že aj v budúcnosti bude riadiacou silou ďalších úspešných podujatí a projektov zameraných na prezentáciu archívneho dedičstva Slovenskej republiky.

K jubileu úprimne a čo najsrdečnejšie blahoželáme a prajeme všetko najlepšie v pracovnom a súkromnom živote.

Ad multos annos

Kolektív archivárov
Štátny archív v Nitre,
pracovisko Archív Komárno

K 80. NARODENINÁM JOZEFA KLAČKU

Významný a vzácny člen archivárskej obce na Slovensku Jozef Klačka sa tohto roku dožíva krásneho životného jubilea – 80 rokov.

Narodil sa 14. novembra 1938 v Devínskej Novej Vsi, kde v rokoch 1944 až 1953 navštevoval ľudovú a meštiansku školu. V štúdiu ďalej pokračoval na III. jedenástročnej strednej škole Petra Jilemnického v Bratislave, ktorú ukončil v roku 1955. Následne dal pred svojou záľubou v archeológii prednosť štúdiu histórie a archívniectva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde v roku 1960 obhájil diplomovú prácu venovanú portálnym súpisom Bratislavskej župy z prvej polovice 18. storočia. Titul PhDr. získal v roku 1972.

Prvých desať rokov svojej profesionálnej kariéry pôsobil v Štátnom archíve v Bratislave. V roku 1969 prvý a poslednýkrát zmenil pracovisko a celý zvyšok svojho profesijného života spojil so Slovenskou akadémiou vied a jej archívom a tu zotrval celých 46 rokov. Ako zástupca riaditeľa a neskôr dlhoročný riaditeľ mal hlavnú zásluhu na budovaní vysokého odborného kreditu Ústredného archívu Slovenskej akadémie vied, na jeho etablovaní v štruktúre akadémie i medzi ostatnými archívmi na Slovensku. Inicioval zabezpečenie archivovania existujúcich aj

zaniknutých predchodcov SAV, jej riadiacich zložiek a organizácií, a tiež osobných fondov významných slovenských vedcov. Nemalou mierou tým prispel k budovaniu pramenej bázy k dejinám vedy a techniky na Slovensku v 20.

storočí. Počas jeho pôsobenia sa archív zapájal do medzinárodnej spolupráce archívov akadémií vied socialistických krajín. Toto spoločné odborné fórum bolo zamerané na výmenu skúseností a hľadanie možností metodologického zjednotenia a štandardizácie vybraných spoločných problémov. Spolu s kolegyňou Lýdiou Kamencovou pripravil slovenskú verziu šesťjazyčného slovníka archívnej terminológie – Malý terminologický slovník. K rozvoju dejín vied a techniky na Slovensku prispel radom odborných príspevkov, v ktorých spracoval okolnosti kreovania Slovenskej akadémie vied a históriu jej právnych predchodcov – Slovenskej akadémie vied a umení a Umeleckej a vedeckej rady. Bol taktiež členom autorského



kolektívu monografie Dejiny Slovenskej akadémie vied, ktorá bola zostavená pri príležitosti 60. výročia jej založenia.

Ústredný archív Slovenskej akadémie vied zastupoval aj v Rade vedcov SAV a jej výbore, neskôr v Sneme SAV a v jeho výbore. Z rezortných funkcií je potrebné na prvom mieste spomenúť členstvo Jozefa Klačku vo Vedeckej archívnej rade Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Ako jej člen mal podiel napríklad aj na príprave zákona o archívoch a registratúrach, prijatého v roku 2002 a platného dodnes.

Doktor Jozef Klačka, príslušník chorvátskej menšiny, rodák z Devínskej Novej Vsi a dnes obyvateľ Dúbravky má veľmi osobný a špecifický vzťah aj k dejinám Chorvátov na Slovensku, vývoju chorvát-

skeho osídlenia a k histórii západných mestských častí Bratislavy. Svojím výskumom u nás, ale hlavne v zahraničí, priniesol mnohé nové, jedinečné alebo málo známe fakty o chorvátskom osídlení regiónu juhozápadného Slovenska. Chorvátsku menšinu zastupoval aj v Rade vlády Slovenskej republiky pre menšiny a etnické skupiny, v Odbornej komisii pre kultúru národnostných menšín Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a ako predseda v Grantovej komisii pre chorvátsku národnostnú menšinu Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

Jubilantovi želáme do ďalších rokov pevné zdravie a veľa životného optimizmu.

Jana Gubášová Baherníková

Ústredný archív Slovenskej akadémie vied v Bratislave

EMIL KUFČÁK

Dlhoročný pracovník a riaditeľ štátneho archívu v Liptovskom Mikuláši sa narodil 17. októbra 1928 v Spišskej Novej Vsi. Pochádzal z rodiny nádenníka, neskôr železničného robotníka a sprievodcu vlakov. Základné vzdelanie získal v rodisku. Krátko pracoval na Miestnom národnom výbore v Spišskej Novej Vsi. Štúdium na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave ukončil v roku 1953 a doktorát získal v roku 1974 na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Prešove.

Neskôr sa usadil v Liptovskom Mikuláši. Od 1. 11. 1955 do 10. 3. 1960 bol vedúcim pobočky bytčianskeho štátneho archívu v Liptovskom Mikuláši. Od 11. 3. 1960 do 16. 1. 1990 bol riaditeľom Štátneho okresného archívu v Liptovskom Mikuláši. V roku 1990 odišiel do dôchodku.

Najprv spracovával a pripravoval delimitáciu archívneho fondu Liptovskej stolice do Bytče a neskôr sa sústredil na budovanie archívnych fondov mikulášskeho archívu. Jeho záujem o dejiny regiónu Liptova sa odrazil v množstve odborných článkov a publikácií, ktorých je autorom. Je spoluautorom dvoch publikácií – sprievodcov po archívnych fondoch, niekoľkých monografií a nespočetného množstva článkov. V rokoch 1961 – 1970 bol členom Slovenskej vedeckej archívnej rady.

V roku 1970 bol členom delegácie slovenských archivárov na Svetovom kongrese historických

vied v Moskve. Štúdiom dokumentov v bývalej Juhoslávii v roku 1975 získal pramene k dejinám vysťahovalectva na Dolnú zem a v roku 1978 študoval pramene k dejinám Slovenska aj v maďarských archívoch.

Pracoval v rôznych okresných komisiách pre spracovanie dejín (požiarnej, protifašistických bojovníkov). Predsedal redakčnej rade vlastivedného zborníka Liptov, bol členom redakčnej rady Slovenskej archivistiky a Agrikultúry a týždenníka Liptov. Od roku 1960 bol členom Slovenskej historickej spoločnosti SAV a v rokoch 1966 – 1983 bol aj členom výboru pobočky pre Stredoslovenský kraj. Od roku 1962 bol dopisujúcim členom Slovenskej národopisnej spoločnosti SAV.

Okrem iných významenani dostal v roku 1958 ministerské uznanie za sprievodcovskú službu na Celoštátnej výstave archívnych dokumentov na Pražskom hrade, ministerstvo vnútra mu v roku 1975 udelilo čestné uznanie za rozvoj archívnictva na Slovensku a Pamätnú medailu, v roku 1978 ho ocenili za rozvoj Stredoslovenského kraja, v roku 1968 dostal Medailu za zásluhy o rozvoj mesta Lip-



tovský Mikuláš, za svoju prácu získal v roku 1979 Pamätnú medailu Pavla Križku. V roku 1983 mu udelili Vyznamenanie za zásluhy o výstavbu okresu Liptovský Mikuláš a v roku 1984 mu Ústredná rada odborov udelila Čestný strieborný odznak za obetavú prácu v ROH. Ústredný výbor Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov mu prepožičal čestnú medailu II. stupňa Zaslúžilý bojovník proti fašizmu. V roku 1988 mu prezident republiky Gustáv Husák udelil štátne vyznamenanie za obetavú prácu pre socializmus. V roku 1989 dostal pamätnú medailu k 25. výročiu jednotnej organizácie archívnictva. V roku 2000 mu mesto Liptovský

Mikuláš venovalo plaketu verejného uznania za zásluhy v oblasti vedy. Združenie Liptov mu udelilo pamätnú medailu pri príležitosti Svetového stretnutia Liptákov. Slovenský zväz záhradkárov, republikový výbor mu v roku 2008 udelil vyznamenanie pri príležitosti jeho osemdesiatin.

Ku krásnemu životnému jubileu, ktorého sa Emil Kufčák v roku 2018 dožil, mu všetci želáme veľa zdravia, šťastia a radosti v kruhu rodiny.

Peter Viték

*Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči,
pracovisko Archív Liptovský Mikuláš*

VALÉRIA MOLNÁROVÁ – SKÚSENÁ ARCHIVÁRKA

Je to neuveriteľné, že táto milá a usmievavá archivárka oslávila 1. októbra 2018 svoje šesťdesiate narodeniny. Valéria Molnárová, rodená Kunstová, sa narodila Róbertovi a Eme Kunstovcom v Humennom v roku 1958. V rodnom meste absolvovala základnú školu a gymnázium. Po maturite sa toto smelé dievča z východu vybralo za svojim šťastím do Bratislavy.

Rozhodnutie o jej budúcej celoživotnej kariére padlo na archívnictvo. Univerzita Komenského sa stala jej prechodným domovom v rokoch 1977 až 1981. V tom istom roku získala titul Mgr. S čerstvým diplomom nastúpila ako archivárka v Štátnom okresnom archíve v Michalovciach, dnes Štátny archív v Košiciach, pracovisko Archív v Michalovciach.

Pracovala aj ako aktivistka na MNV v Malých Raškovciach, kam ju vyslal jej bývalý zamestnávateľ ONV v Michalovciach. Tam sa zoznámila s manželom Júliusom Molnárom, spolu majú syna Petra, ktorý sa narodil v roku 1987. Vymenila mesto za malú dedinku Malé Raškovce, kde býva so svojou rodinou doteraz.

Vo svojej práci zúročila vedomosti získané počas štúdia archívnictva. Okrem profesionálneho vedenia svojho kolektívu od roku 1991 sa v archíve venuje sprístupňovaniu archívnych fondov, zaoberá sa genealógiami a predarchívnu starostlivosťou. Spod jej rúk vyšli inventáre zo spracovania fondov štátnej správy a samosprávy, ale i súpisy dokumen-

tov k oslobodeniu Československa. V oblasti predarchívnej starostlivosti sa zúčastňuje výkonu štátneho odborného dozoru, posudzovania a schvaľovania registratúrnych poriadkov organizácií, hodnotenia návrhov na vyradenie a zaraďovania organizácií do jednotlivých kategórií. Jej srdcovou záležitosťou sú matriky, v ktorých veľmi rada vyhľadáva.

V Štátnom archíve v Košiciach, pracovisku Archív Michalovce pôsobí 37 rokov. Za toto obdobie prispela k dobrému menu archívu nielen v Michalovciach, ale i v celom regióne. Celý svoj profesionálny život spojila s obetavou prácou pre archív a archívnictvo.

Na akciách organizovaných Spoločnosťou slovenských archivárov takmer nikdy nechýba.

Dovoľte nám milá Valéria, aby sme Vám k Vašmu životnému jubileu popriali ešte veľa pracovných úspechov a za náruč zdravia, šťastia a spokojnosti v kruhu rodiny.

Marta Bednárová

*Štátny archív v Prešove,
pracovisko Archív Poprad*



PÊLE-MÊLE

O DREVENÝCH TRUHLICIACH A DEBNÁCH – PREDCHODCOCH KARTÓNOVÝCH ŠKATÚĽ

Počas exkurzie do Spišskej Kapituly v rámci ostatných archívnych dní, ktoré sa konali v Spišskej Novej Vsi, sme mohli vidieť, akým spôsobom sa dali dokumenty v plátenných vreciach (*capsae*) „zavesiť“ v archívnej miestnosti kapituly. Dnes sú si už mnohí úplne istí tým, že celé archívy bude možné „zavesiť“ niekam na internet. Snáď máme ešte toľko času, kým sa tak stane, aby sme si v krátkosti pripomenuli, že dlhé obdobie sa archívne dokumenty ukladali do drevených truhlic a debien. Nie vždy však pramene zachytili toľko podrobností, aby sme si mohli urobiť aj vizuálnu predstavu o týchto ukladacích jednotkách, preto sa v príspevku pozrieme aj na malú vzorku drevených schránok, ktoré dodnes slúžia svojmu účelu v Štátnom archíve v Žiline so sídlom v Bytči.

Truhlice a debny v prostredí stoličných archívov

Ak by sme poznali rozmery alebo objem ukladacích jednotiek používaných v staršom období, mali by sme aspoň približnú informáciu o veľkosti archívu pôvodcu a mohli ju porovnať s materiálom z príslušného obdobia, ktorý sa zachoval do súčasnosti. Od 18. storočia, keď začali vznikať podrobné elenchy evidujúce celé archívy alebo aspoň ich časti, je toto porovnanie pôvodného a súčasného stavu jednoduchšie.

O prvej stoličnej truhlici Turčianskej stolice (1561, *cista nigra*) vieme, že sa uzatvárala dvoma umelecky vyhotovenými kľúčmi. Bola taká veľká, že sa do nej zmestil zdobený meč (*gladius elegans*), ktorý šľachtickej samospráve daroval župan Ladislav Révai a mal slúžiť na stínanie zločincov.¹

V polovici 18. storočia si nechala Oravská stolica vyhotoviť na mieru 14 prenosných drevených skriniek minimálne s jednou priečkou (*Ferschlog*). Elench z roku 1786 zaznamenal opis obsahu každej z týchto skriniek. Porovnaním opisu z roku 1786 a súčasným objemom podľa usporiadania z roku 1972 je možné objem jednej skrinky stotožniť s objemom 18 terajších archívnych škatúľ, resp. 2,25 bm archívneho



1. Regál pre úradné knihy archívu Trenčianskej stolice, nazývaný Pyramída (1840). Foto: Miroslav Martinický.

¹ MARTINICKÝ, Miroslav. Archívne pomôcky Turčianskej stolice z rokov 1627 – 1712. In *Formy a premeny diplomatickej produkcie v novoveku*. Zborník z medzinárodnej konferencie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, dňa 28. septembra 2016 (v tlači).



2. Truhlica Rakšániovcov z Rakše.

Foto: Miroslav Martinický.

materiálu. Keďže pôvodný objem materiálu v roku 1786 musel byť v porovnaní s dneškom o niečo väčší, potom jedna schránka musela mať minimálny objem asi 400 litrov. Pre konkrétnejšiu predstavu by vzhľadom na používané formáty papiera mohla mať rozmery napr. 45 x 80 x 110 cm.²

K veľkosti jednotlivých debien, presnejšie debničiek, rozmerom blízkych dnešným archívnym škatuliam bolo možné pri výskume dejín archívu Trenčianskej stolice odvodiť pozoruhodne presné údaje o ich objeme. V roku 1782 vyplatila stolica trenčianskemu stolárovi Jánovi Sitorisovi 40 zlatých za vyhotovenie a náter 80 debničiek v dvoch rôznych veľkostiach. Debničky boli objednané do archívu pre uloženie materiálu „*gremialia loca concernentium litteralium documentorum*“, čiže skupiny písomností, neskôr označovanej ako *Possessiones*. Skupina *Possessiones* sa zachovala takmer úplne v pôvodnom rozsahu a v súčasnosti je uložená v 68 škatuliach (110 x 250 x 410 mm). To znamená, že objem veľkosti archívnej debničky z 18. storočia by predstavoval 86 % objemu súčasnej kartónovej škatule. Priebežne sa vyvíjalo aj evidenčné a vyhľadávacie označovanie ukladacích jednotiek. Podľa inštrukcie Trenčianskej stolice z 28. júla 1761 sa mali písomnosti roztriedené po desaťročia ukladať do drevených debničiek, čo malo byť priamo na debničkách aj poznamenané, napr. „*Acta Congregationum, et Sedriarum publica ab anno 1750, usque 1760*“. Nemôžeme však očakávať, že v tomto období by stolica ako pôvodca označovala svoje debny vlastným názvom. Opatrovala totiž len svoj materiál.³



3. Nálepka na truhlici Rakšániovcov so signatúrou č. 1934 z roku 1923. Foto: Miroslav Martinický.



4. Truhlica Rakšániovcov – zvláštny priestor pre písacie potreby. Foto: Miroslav Martinický.



5. Fragментy poštových nálepiek a uzatváracích pečatí na puzdre z roku 1870. Foto: Miroslav Martinický.

Z týchto starších období z prostredia stolíc zatiaľ nepoznáme žiadny zachovaný exemplár. V písomnostiach Trenčianskej stolice sa však nachádzajú pôvodné plány z roku 1840 na vyhotovenie pozoruhodného regála pre 443 zväzkov viazaných úradných kníh, ktorý podľa jeho zvláštneho tvaru aj v písomnostiach familiárne nazývali „Pyramída“. Výkresy podľa požiadaviek Ladislava Novotu, stoličného archívára, projektoval druhý geometer

² MARTINICKÝ, Miroslav. Dejiny archívu Oravskej stolice do roku 1785. In *Archívny almanach*, 2018, roč. I, č. 1, s. 19-34.

³ MARTINICKÝ, Miroslav. *Najstaršie zachované archívne manipulácie súdnych písomností z rokov 1761 a 1786 v kontexte dejín archívu Trenčianskej stolice*. FF UK Bratislava 2015, (rigorózna práca), s. 33, 37-38. [online] [cit. 2018-10-31]. Dostupné na: <<https://opac.crzp.sk/?fn=detailBiblioForm&sid=4A220BA9C567A84919053DD1351D&seo=CRZP-detail-kniha>>.

stolice Jozef Baréni. Obidva regály vyhotovil trenčiansky stolár Ján Mlacek. Unikátnosť úspornej samonosnej konštrukcie sa ukázala až po postavení papierového modelu (obr. 1).⁴

Truhlica rodových písomností Rakšániovcov z Rakše⁵

Zelená truhlica s kovovým kovaním asi najlepšie zodpovedá romantickým predstavám o ukladaní archívnych dokumentov v minulosti (obr. 2). Svojimi rozmermi (41 x 24 x 30 cm) zodpovedá formátom papiera, ktoré sa prevažne používali približne do polovice 18. storočia. Drevené časti pozostávajú z tenkých drevených latiek, čo výrazne znížilo jej hmotnosť. Kovové plechové pásy po obvode a po stranách sú pripevnené klincami. Spodná časť nebola ani zafarbená, ani pobitá plechovými pásmi (obr. 3).

Zámok je v súčasnosti nefunkčný. Pod otvorom pre kľúč je kovové oko, cez ktoré sa mohli prevliecť povrazy pri zapečatení. Stopy po pečatnom vosku sa na truhlici nenachádzajú. Truhlica sa dala prenášať uchopením za pohyblivé kovové ucho na vrchnom veku. Na vonkajšej strane je prilepený lístok s nápisom „*Ladula Raksányiana, deposita 16. III. a. 1923, č. 1934.*“⁶ Na vnútornej strane vrchného veku je pripináčikmi pripevnená navštívenka Viktora Rakšániho (*Győző Rakssányi*). Truhlica zvnútra nebola zafarbená. Na pravej strane hore sa nachádza ešte priestor pre ukládanie písacích potrieb so samostatným príklopným vekom bez zvláštneho uzatvárania. Je to asi najstaršia drevená schránka na archívne dokumenty v našom archíve (obr. 4).

Drevené debny a puzdrá na mapy

Štyri nájdené exempláre sa dodnes používajú, pretože boli vyrobené na mieru pre konkrétne dokumenty.⁷ Nedajú sa však označiť ako archívne a azda ani registratúrne ukladacie jednotky. Všetky totiž nesú stopy poštovej prepravy a boli asi vyrobené len pri tejto príležitosti (obr. 5).

Mohli by sme ich podľa spôsobu vyhotovenia rozdeliť na dva typy. Podlhovasté puzdrá na mapy, ktoré boli zrolované do valca a ploché debny na uloženie máp pozostávajúcich z viacerých mapových listov (obr. 6).

Najstaršie z nich je puzdro vyrobené asi okolo roku 1870. Uzatvára sa vekom, ktoré sa na troch



6. Mapové puzdro z roku 1870 je dlhé 175 cm.
Foto: Miroslav Martinický.



7. Uzatváracia haspra na mapovom puzdre z roku 1870. Foto: Miroslav Martinický.



8. Vo vyfrézovaných drážkach sa pohybovala uzatváracia doštička. Foto: Miroslav Martinický.

pántoch odklápa po celej dĺžke (174,5 x 12,5 x 10,5 cm). Uzatvorenie zabezpečovali dve ručne kované haspky. Len jedna z nich je v súčasnosti kompletná a funkčná (obr. 7).

Používal sa aj iný systém vkladania zroloanej mapy do podlhovastého puzdra. Nie po celej dĺžke, ale len zhora. Schránka sa uzatvárala malou doštičkou,

⁴ Figúrka ilustruje, že aj najvyššia polica bola dostupná bez rebríka. Papierový model v mierke 1:72 som podľa pôvodných plánov z roku 1840 postavil v roku 2013 až na druhý pokus.

⁵ Rakša, okr. Turčianske Teplice. Za upozornenie na truhlicu ďakujem Jane Kurucárovej, riaditeľke Štátneho archívu v Žiline so sídlom v Bytči.

⁶ Signatúra nesúvisí s registratúrou Považskej župy 1923 – 1928.

⁷ Sú súčasťou fondov Krajský súd v Trenčíne (Žitná) a Krajský súd v Ružomberku (Východná a Hubová).



9. Detail na uzatváranie posuvným vekom na plochej debne. Foto: Miroslav Martinický.

ktorá sa posúvala v drážkach vyfrézovaných po obvode (rozmery celého puzdra 137 x 13 x 12 cm) (obr. 8).

Aj ploché debny sú svojim vyhotovením medzi sebou mierne odlišné. Podľa prepravných nálepiek sa staršia debna (rok 1907, 70,3 x 12,6 x 85,2 cm) uzatvárala podobným spôsobom, posuvným vekom vo vyfrézovaných drážkach (obr. 9). Telo debny je spojené čapovaním a klincami. Debna s kompletným súborom mapových listov je dosť ťažká a prenášať sa dá len po uchopení za protíľahlé rohy (obr. 10).

Podobne je koncipovaná aj druhá plochá debna (70,5 x 85,5 x 14,5 cm), len s tým rozdielom, že posuvné uzatváracie veko netvorí celú vrchnú časť debny, ale asi len jej dve tretiny (obr. 11).

Nebolo naším zámerom urobiť úplný súpis všetkých drevených schránok. Zamerali sme sa na tie najstaršie, ktoré sa dodnes používajú. Veríme, že by sa v ostatných archívoch mohli nájsť aj iné a iste aj zaujímavejšie, než tu opísané ukážky.

Pri starších ukladacích jednotkách nemusí byť nevyhnutne najvzácnejšia najstaršia zachovaná alebo najkrajšia, či najhonosnejšie vyzdobená. Pozoruhodné môžu byť aj z hľadiska zaujímavého technického riešenia.

Trojrozmerné predmety súvisiace s dejinami archívov stoja trochu mimo hlavný prúd výskumov. Pritom ukladacie jednotky predstavujú len jeden okruh „trojrozmernej časti archivistiky“, rozličných predmetov, zariadení a budov, ktoré archívy potrebujú pre svoju činnosť. Možno by sme napokon zistili, že premeny materiálno-technického vybavenia archívov by sa mohli stať interdisciplinárnou témou niektorých archívnych dní v budúcnosti, do ktorých by sa okrem archivárov mohli zapojiť aj múzejníci, pamiatkari, reštaurátori, výrobcovia a dodávatelia kancelárskej techniky.⁸

Miroslav Martinický
Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči



10. Debna s kompletným súborom mapových listov je dosť ťažká a prenášať sa dá len po uchopení za protíľahlé rohy. Foto: Miroslav Martinický.



11. Detail na uzatváranie dvojtretinovým posuvným vekom. Foto: Miroslav Martinický.

⁸ Je to len osobný návrh autora príspevku.



Veselé Vianočné Sviatky a Šťastlivý Nový Rok

praje Vám

Redakcia Fóra archivárov



